

ISSN 2217-2017

UDK 82

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Година X Број 21

април – мај – јун 2019

Алма

ИЗДАВАЧ

Алма

Молерова 62-А, Београд
011/2437-204
www.alma.co.rs
www.alma.rs

УРЕДНИШТВО

Ђорђе Оташевић
(главни уредник)

Миљурко Вукадиновић

Милутин Ђуричковић

Милица Јефимијевић
Лилић

КОРИЦЕ

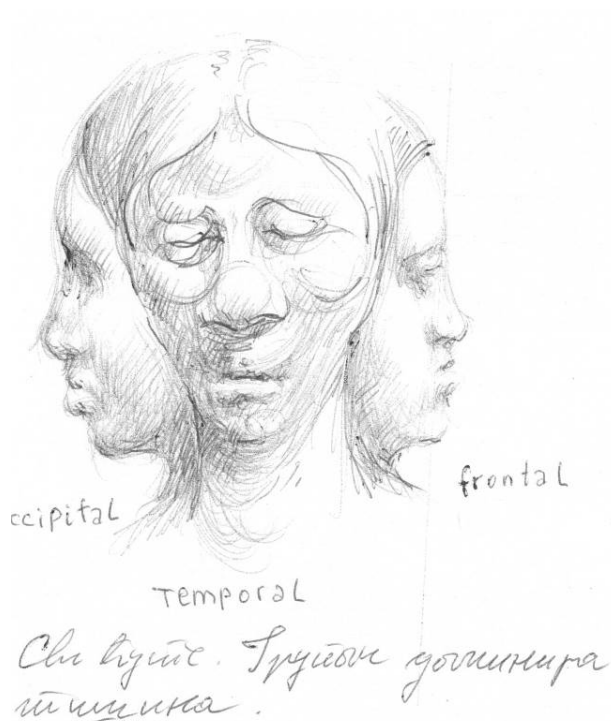
Дејана Јовановић

ФОТОГРАФИЈА

Сергеј Кожељников

ШТАМПА

„Пресинг“, Младеновац

Данко Стојнић: „Четири лица“ (2019)

Књижевни преглед излази четири пута годишње, у два издања – штампаном и електронском.

Имејл адреса: knjizevnipregled@yahoo.com

Преплата за 2019. годину (за штампано издање): 3.200 динара. Текући рачун: 205-39745-66 код Комерцијалне банке, Београд. Код преплате ставити назнаку „За Књижевни преглед“.

САДРЖАЈ

САГЛЕДАВАЊА

Рони Ренгел: <i>Критика појма једнакости</i>	7
Рони Ренгел: <i>О раној индијској мисли</i>	15

О КЊИГАМА

Сенахид Незировић: НЕПРЕВАЗИЂЕНО ПУЛСИРАЊЕ ЗАВИЧАЈНОГ (<i>Изабрана дјела</i> , Борислав Гаврић)	25
Милијан Деспотовић: ПРИЛАЗ ОДМИЦАЊУ СТВАРНОСТИ (<i>Повезивање</i> , Данко Стојнић)	27
Јулијан Тамаш: ПРОБЛЕМ НОВЦА И НАЦИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ КОД ЈЕВРЕЈА (<i>Voa constrictor</i> , Иван Франко)	30
Иво Мијо Андрић: КРАТКИ ХОД ДО ЗВИЈЕЗДА (<i>Шимићевска преображења</i> , Младен Вуковић)	34
Јована Јелић: СТИХОВАНА ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНОСТ (<i>Пољубне и погубне</i> , Радомир Мићуновић)	37
Милица Јефтимијевић Лилић: МЕДИТЕРАНСКА МЕЛАНХОЛИЈА И СНАЖНО ОСЕЋАЊЕ ПРОЛАЗНОСТИ (<i>Била си једнако зелена и плава</i> , Осман Озтурк)	40
Миомир Милинковић: О БЕСМРТНИМ СМРТНИЦИМА РАДОМИРА МИЋУНОВИЋА (<i>Бесмртни смртници</i> , Радомир Мићуновић)	44
Бојан Рајовић: ПРИЧЕ У КАПСУЛАМА (<i>Игром ми кажи лет</i> , Перица Јокић)	47

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Драган Коларов: <i>Легло : роман</i>	52
Славица Николина: <i>Обе стране једног : роман</i>	54
Драгана Чешљар Јовановић: <i>Љубичица у пустињи : роман</i>	56
Бранка Војновић Јегдић: <i>Горски бисери</i>	58
Санда Ристић Стојановић: <i>Осматрачница XXI века</i>	60

Митар Ђерић Лаки: <i>Аморизми</i>	62
Перица Јокић: <i>Периграми</i>	64
Јован Крагујевић: <i>Духовне фрактуре</i>	66
Живко Кулић: <i>У оковима демократије</i>	68

ИЗ РУКОПИСА

Милијан Деспотовић: <i>Мој камене</i>	71
Весна Денчић: <i>Худ Робин</i>	72
Алојз Павловић: <i>Клонирање</i>	74
Јованка Стојчиновић Николић: <i>За вријеме свечаног пријема</i>	78
Миленко Д. Ђировић Љугички: <i>Медитације</i>	80
Ибрахим Хонђо: <i>Писмо ратнику са стећка</i>	82

НОВИ ГЛАСОВИ

Милана Гајовић: <i>Богови присуства</i>	85
---	----

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Јакуб Колас: <i>Ватра у мочвари</i> (Превели Микита Супрунчук и Маријана Прокић)	88
<i>Руски хумор с фронта (1)</i> (Превела Јасмина Кљајић)	90
Борја Болчина: <i>Болоња</i> (Превела Олга Лалић Кровицка)	94
Мирчеа Дан Дуга: <i>Без острва</i> (Превела Данијела Трајковић)	96
Виктор Кажуро: <i>Франциск Скарина</i> (Превела Дајана Лазаревић)	98
Мбизо Кираша: <i>Рупице на образима Хаитија</i> (Превела С. Пиксијадес)	100
Васиљ Махно: *** (Превео Јарослав Комбиљ)	101
Михаи Фирика: <i>Приче за непослушну децу</i> (Превела Т. Бетоска)	103
Џонка Христова: <i>Из „Одговора“</i> (Превео Милан Димитријевић)	105
Ванда Блоњска Волфарт: <i>Услов за победу</i> (Превео Александар Чотрић)	107
Војћех Вјерћох: <i>Живот је као афоризам</i> (Превео Александар Чотрић)	109
Маријан Еле: <i>Оптимиста у трамвају</i> (Превео Александар Чотрић)	111
Милко Христов: <i>Задње мисли</i> (Превео Милан Димитријевић)	113

РАЗГОВОРИ

Дајана Лазаревић: „Песникиња је Десанка максимовић, а Марија Кобец – не” .. 116

Никола Оташ

САГЛЕДАВАЊА

Никола Оташ

Roni Rengel

KRITIKA POJMA JEDNAKOSTI

„Sve što živi pravi *buku*. – Kakva obrana minerala!“¹

*Polja jednakosti...*² Mjesto (epistemopedagoške) propedeutike mišljenju pojma. Idealnim je dolazištem obuhvaćanje jezgre po kojoj je moguće, trenutačno, zahvaćanje cjeline smisla svega (tzv. metafizička „predrasudba“), pri čemu je, jasno, apsolutni nastup sistema ipak samo prirodom uokvirivanja uopće – riječ je o (uvjetnim) zatvaranjima kvanata za snalaženje.³ Uobičajenim pokretom *podvlačenja* teorija osvaja podij izvjesne širine (i važnosti) suđenja, dodajući tako ono *po čemu* jednakosti – jednakost po brojnosti (kolikoći), logički ludizmi izvođenja zadnjeg identiteta u onome što je jednako i nejednako samome sebi i nejednako onom što je jednako i nejednako samome sebi (Fregeova „prava“ nula), jednakost po bijedi,⁴ jednačenje po zvučnosti, rasna jednakost, jednakost po Bogu, jednakost iz... Što tek misliti kad Stvar pruži pipke do jednačenja vrste Heidegger, do raširenog poimanja *vječnog ponovnog došašća* – tubitak jednačen u projektu sebe-ovremenjivanja, tradiranja izvjesnih (eventualno autentičnih) Mo-

---

¹ Emil Cioran, *O nedaći biti rođen*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2013., str. 100.

² „Pojam nastaje iz ujednačenja onog nejednakog: tj. posredstvom obmane da ima nečeg jednakog, posredstvom pretpostavke *identičnosti*: dakle posredstvom krivih zrenja. Vidi se čovjeka kako hoda: to se imenuje „hodač“. Sad pak majmuna, psa: kaže se također „hodač“.“ Friedrich Nietzsche, *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1999., str. 48 (frag 23).

³ Nisu od istog dometa i važnosti psihologija, kineziologija, botanika i astrologija. Svaka, ipak, radi na određenom tipu sistematičnosti i ponaša se kao cjelina (pitanje je samo ranga) – pripremljeno *jednako*.

⁴ Dakako, problem je odnosa znanja i bijede, pri čemu Pascalovu bijedu zasigurno u proporcionalno intenzivnom smislu ne ćuti baka iz Žlebine, sa završenih šest razreda osnovne škole i šezdeset i šest godina iskustva u nadnici – koliko god se u životu „narađila“.

ći-biti,⁵ i riječ li je u ovome („na kraju“) o dospijeću radikalnoj nejednakosti (kad je Čovjek uhvaćen u vrtlog posvemašnjeg odlučenog seberađanja – umjetnosti življenja), pri čemu diskurs o jednakosti gubi smisao, ili do konačne jednakosti, pri čemu je posljedica, simptomatično rečeno, jednaka (ali drugačije izviruća u život). Jednaka prava pri zapošljavanju,⁶ jednako dostojanstvo za svakoga (čovjek je uopće, bit će, dostojanstveno biće), jednakost partnera⁷ – kakvoga doprinosu u ovome ima jednakost strukture atoma vrste?⁸ Čovjek je biće distinktno (utoliko takobitno jednako sebi, u sebi takvo) po moći mišljenja (Pascal), po moći ideiranja (Scheler), Čovjek je punina izvjesnog kvantuma *volje za moć* (Nietzsche),⁹ Čovjek je politička, ekonomska, društvena i ina životinja (dakle jednaka, u izvjesnom rangu, i životinji), Čovjek je (ponegdje) duhovno biće... I mužjak i ženka čovjeka stare, oba spola su bila djetetom. No, različitim poljima jednačenja izuzet je izvjestan broj fenomena po principu geometrijskog (ne)odgovaranja, što ostavlja svako polje u ograničenoj kapacitiranosti pri odlučivanju ponašanja uz rubove slučaja. Postupak izvjesnih polja je odbacivanje važnosti

---

⁵ Krajnja je svrha u podražavanju isijavanja autentičnih egzistencijala dovodećih do punine Moći-biti tubitka. Projiciranje prema krajnjim mogućnostima bitka tubitka, rubovima dimenzija vremena (s naglaskom prvo na smrti, pa na rođenju) postiže se autentična egzistencija. Utoliko svaki uspjeti tip (nadčovjek), znanjem ove jedinstvene formule, živi vječno (on vidi s onu stranu svake posljedice), time bivajući jednak svakom ostalom (ukoliko je pristati na Heideggerovu apstraktnu i lako iskrivljivu shemu).

⁶ Hoće li jednaka prava pri zapošljavanju imati školovani filozof i entuzijast koji je 20 godina, ali bez službenog prolaska tokovima akademskog Apparatusa, temeljito iščitavao filozofski tekst i mislio posljedice raznovrsnih pristupa? Ima li jednaka prava pri zapošljavanju, primjerice, u Virovitici, član HDZ-a i član neke druge stranke, ili politički nesvrstani? Pogledati predzadnje poglavlje Kafkinog romana *Amerika* („Oklahomsko kazalište“).

⁷ „Tko više pati? – Nakon osobnog razdora i prepirke između žene i muškarca, jedna strana pati ponajviše pri pomisli da je drugoj nanijela bol, dok ta druga ponajviše pati pri pomisli da boli nije nanijela u dovoljnoj mjeri, zbog čega joj suzama, ridanjem i smetenim izrazom lica nakon toga još nastoji otežati srce.“ Friedrich Nietzsche, *Ljudsko, odviše ljudsko* (prvi svezak), Demetra, Zagreb, 2013., str. 214 (frag. 420). Naravno, ova igra radi i u homoseksualnim parovima, radi se o preslici dispozitiva.

⁸ No, ipak, i ovdje moment („svi smo mi samo sabor atoma“) ima (čak i konvencionalnu) korist, recimo, prilikom razdramatizacije svađe i odgađanje brige, snižavanje smisla diskursa (relativno) užeg ranga i sl.

⁹ Sve ranije odrednice su – u izvjesnom smislu – filozofski misteriji (kako je govorio i Cipra kod Malnara), odnosno – to su spekulativni vrhunci mogućnosti onoga biti čovjeka. Čovjek je, zapravo, prije kastrirani tapir.

vrste slučaja¹⁰ – primjerice, dilema odabira spašavanja djeteta na petom katu i žene na drugom, u zgradi koja se ruši u požaru, iščezava ukoliko razmjestimo um na kozmološki modus – pri čemu problem nije moguće prepoznati.¹¹ Pitati kozmologa kako bi riješio prethodni slučaj značilo bi tražiti ga da prestane misliti kozmološki (pri čemu život, pogotovo pojedinog čovjeka, prethodno ne vidi apsolutnom vrijednošću nego tek slučajem u kolopletu razvojne dinamike svemira, trunom na putu kozmičke evolucije koja se seže iza zvijezda), nego da proizvede neko polje drugačije vrste, otvarajuće sposobnosti odluke u specifičnoj živoj bačenosti koja, za izvjesnu širinu tzv. subjekata – diše.¹²

„Osnovna pitanja metafizike. – Kad jednom bude napisana povijest nastanka mišljenja, u njoj će se naći također i sljedeća postavka jednog istaknutog logičara, osvjetljena jednim novim svjetlom: „Izvorni sveopći zakon spoznavajućeg subjekta sastoji se u unutrašnjoj nužnosti da se svaki predmet po sebi, u svojoj vlastitoj biti spozna kao nešto sa samim sobom istovjetno, dakle samoopstojeće i u osnovi vazda jednako ostajuće i nepromjenjivo, ukratko kao supstancija.“ Čak je i taj zakon, prozvan ovdje „izvornim“, nastao: jednom će biti pokazano kako ta sklonost postepeno nastaje u slabije razvijenim organizmima, kako tupe krtičine oči tih organizacija isprva ne vide ništa do li uvijek ono jednako, kako onda, kad različiti podražaji ugone i neugode postanu zamjetljiviji, postupno bivaju razlikovane različite supstancije, ali svaka s jednim atributom, tj. s jednim jedinim odnosom spram takvog organizma.“¹³

Istina i arhitektura... Životu – u odnosu spram istine koja je vječnom – pripada dinamika prezakrivljanja (stoga je kod Nietzschea onaj čovjek ukotvljen u istinu – apsolut – poput mrtvacu „koji u se ništa od života ne može da prima“¹⁴), rasta, borbe, prevrata, propadanja, opstojanja; istina, riječima drugačijim,

¹⁰ To je samo potez odbijanja izlaska iz ušuškanosti okvira.

¹¹ Neki sistemi kronično pate od navedenog autizma.

¹² Svako odlučivanje predrazumijeva priznavanje slučaja, koje uopće omogućuje razlučivanje eventualnog prostora učešća. Ovi okviri su tradirana polja razumijevanja, svojevrstne navike pozornosti pripremljene izvjesnom obliku ponašanja-uz.

¹³ Friedrich Nietzsche, *Ljudsko, odviše ljudsko* (prvi svezak), Demetra, Zagreb, 2012., str. 22 (frag. 18). Despot, u sklopu analize geneze pojma istine kod Nietzschea, piše: „Poriv za stvaranjem „stalne istine“ zapravo je poriv za održavanjem opstanka usred svijeta bivanja, kojemu čovjekov intelekt ne može, kao takovome, reći Da. Nemoć prihvaćanja istine bivanja porijeklo je nužnosti traženja i stvaranja onostranog „bitka“ i „istine.““ itd. Branko Despot, *Sitnice*, Privatna edicija Dimitrija Savića, Zagreb, 1991., str. 67. Dakako, čitav tekst bilježnice *O istini i laži u izvanmoralnom smislu* podržava predstavljeni pathos.

¹⁴ Dobriša Cesarić, *Povratak*.

prava istina, prinesena bivstvovanju, ispostavlja život u „supstancijalnoj“ nemoći sidrenja na jednom apsolutnom (potpunom) polju referencije.¹⁵ Život u istini hoće bazu, no ispostavlja se da je istina života ništeća neman, poput ležišta koje propada, poput središta vatre. Izvjestan je i različit pojavak mišljenja istine, rađeći u logici projekcije s onu stranu života strukturnog podija posredstvom kojega hoće život situirati u određene naslone (geometriju, hijerarhiju bitnosti), tako jedne snage podr(a)žavajući, druge zatumljujući i/ili (naposljetku) dokidajući, obećavajući, ukoliko ne bude skretanja s puta, dugotrajnu (pače – vječnu) učinkovitost svog modela. Upravo tako i jest. S te strane pojmljena, istina je priprema potiskivanja (relativno) izvanjske sheme u prirodan stav, odnosno, jednoplansko reduciranje života za istiskivanje slučaja, pogreške – pače i ovdje je to dokidanje biti živoga. Osvajanjem oblika baze Čovjek otvara određeni djelokrug dalj(nj)eg emaniranja, kao produžetak projekta tradiranja izvjesnih Moći-biti (uvijek sa smislom samopreskakanja (Novalis) – s navedenom dijalektikom na umu), u kojem smislu će predstavljene okvir biti (nietzscheanski) istinit jer je dobar – jednakost je dobra jer otvara podij produktivnosti i međuproduktivnosti (koja je nemoguća u kaosu) – tj. lažan ako je loš, odnosno – ako je u odsuću funkcije jasnog ranga, ako ne pomaže fenomenalni rast po projekciji sistema zakrivljenih silnica. Istina druge uvedene vrste kreće se u izvjesnog tipa života (zapravo je riječ o sektorima mehanizacije s obzirom na zadnji telos sistema - neživotu) uzdržavajućem maniru,¹⁶ i riječ je o traženju odgovaranja sredstava obzorju cilja. Kod prvotno predstavljene, iskonske ideje istine, cilj je uvijek već ostvaren, i prišao sam nemogućnosti orijentacije u kovitlanju silnica bivanja, koje sam tek ponovio.

„Realnost mi izaziva astmu.“¹⁷

Polja nejednakosti... Poznate su postavke perspektivizma (od jainističkog i budističkog kulta, ili Heraklita blještavog, do Nietzschea i dalje) – bitno je *kako* viđenja stvari, proizvođačem određene pripreme eksplikacije u djel(ov)anje. Da-

---

¹⁵ Riječ je o shizotektonici života rasutoga „biti ili ne biti“.

¹⁶ Riječ je o ranije ekspliciranom fenomenu organizacije bitnosti, pri čemu određene sheme jednakosti pomažu širenje izvjesnih smjerova dalj(nj)eg protezanja, dok (eventualne) izvanjske elemente ili situiraju u sistem, ili odbacuju kao invalidne. Izjednačiti, primjerice, ljude na planu *osobe* (prekoračujući raso-spolne i ine kategorizacije) znači htjeti proizvesti kontrapunkt „prirodnim“ određenjima, htjeti gurnuti u slobodu sebeostvarivanja – što je, s obzirom na predrasdbu da Čovjek *treba* biti slobodnim, dobra stvar. Pače istinita, jer, tko „pri zdravoj pameti“ ne bi htio sebezproizvođenje... Također, shema radi kao tunel do diskursa o utjecajima raznorodnih elemenata na formiranje te tzv. *osobe*.

¹⁷ Emil Sioran, *Silogizmi gorčine*, Rad, Beograd, 1998., str. 33.

kako, moderna psihologija priznaje i *gestalt* pristupe liječenju, odnosno – *gestalt* drži važnim oživljavanje (nasljeđivanje) u sebe punine slučaja pacijenta, ne bi li iznutra razčvorio pletiva (uvjetne) bolesti – bit će važnim tzv. subjektivni doživljaj pacijenta, pri čemu je prisutnom ideja o specifičnosti psihičkih konstelacija svakog pojedinog čovjeka.¹⁸ Invalid i čovjek prosječnih sposobnosti imaju jednaka prava na obrazovanje, no način smaganja znanja kod ovih nije jednak – naime, slijepom će studentu trebati znatno više vremena za obuhvaćanje gradiva no „uobičajeno“; studenti s nedostatkom (ovisno o vrsti invalidnosti) zahtijevat će i posebnu skrb (pomoć) okoline – dakle profesori (i kolege studenti) će ulagati posebnu pozornost i izdvajati vrijeme za takve slučaje, a hoće li invalid biti jednako učinkovitim kao osoba prosječnoga zdravlja, i je li (u nekim od izvjesnih smislova) *učinkovitost* u ovako izloženoj Stvari korektan pojam za proizvođenje odnosa spram studenata s problemima (u obliku izvjesne tjelesne zapriječivosti)? Je li olimpijada osoba s invaliditetom jednako zanimljivom kao ona sportaša bez nedostatka (posebno su morbidni primjeri košarke i odbojke za invalide, ili, recimo, bacanja kugle)?¹⁹ Također, koji momenti organizma (ili ponašanja) moraju zakazati da bi biće izašlo iz kategorema Čovjek – je li temelj DNK, je li to u dispozitivu normalnost-ludost, je li to pitanje znanja, ili sposobnosti?²⁰ Perry Smith je odrastao u obitelji putujućih zabavljača, roditelja Irca i Indijanke (rasno miješani brak), te je nakon razvoda živio s majkom alkoholičarkom i prostitutkom, do trenutka u kojemu je odlučio napokon se vratiti ocu (napustivši priliku osvajanja obrazovanja) – tipu koji ga je naučio snalaženju u prirodi, ali

¹⁸ Iako oboje pate, izvori i načini izlaska iz patnje drugačiji su kod one bake iz Žlebina i filozofa s njegovom bjesomučnom sveanalizom i naslagivanjem samoproizvedenih psihičkih kobi u kojima se, možebitno, nužno zadržava. Kako liječiti psihičku kob proizašlu iz ideje nezaustavljivosti trajanja? Druga stvar: iako ne mora biti vjere u postojanje duhova, moguće je promatrati mehaniku atmosfere u kojoj je, za određeni tip subjekta, moguće iskustvo „viđenja duha“. Netko se boji visine (padanja) u mjeri da ne može prijeći most, drugome je nelagodno kad stoji na balkonu na šesnaestom katu, a treći, primjerice, penje na toranj visok tristotinjak metara, iz objesti.

¹⁹ Stvar postaje bizarnom u slučaju kad osoba s invaliditetom (primjerice, bez nogu) postaje sposobnijom (u granicama određene igre) od „zdrave“ osobe, no – to je i dalje rijedak slučaj. Ono što nije rijedak slučaj je da mehanikom popuštanja studenti s invaliditetom uljenjuju um, počesto postajući i pakosnima (vidjevši da njima trud ne treba – već se mogu provući na osnovu svoje određene nesposobnosti; sličan je slučaj s oportunističkim feminizmom djevojaka koje od sebe rade znanost, iz lijenosti i/ili objesti). Jednakost prava preobražuje se u larpurlartizam empatije.

²⁰ Jasno da su različitim spekulativne koncepcije Čovjeka ala Scheler, ili one Pascalove, ili Marxove (uopće vizije filozofske antropologije), od onih biologije, teologije, kineziologije itd.

ne i svjetovno korisnim informacijama. On je, zajedno s Dickom Hickockom, '59 ubio četveročlanu obitelj u Holcombu (Kansas). Dick Hickock je dijete iz američke obitelji niže financijske moći, i u nemogućnosti da financira odlazak na fakultet, okreće se (i to posebice nakon automobilske nesreće) sitnom – kasnije, očito, i krupnom – kriminalu.²¹ Motivacije za ubojstvo su bile znatno drugačije kod dvojice (štoviše, oni su potpuno drugačiji *karakter*), ali krivnja je podijeljena jednakomjerno.²² Nakon ubojstva, Perry je više nego Dick opterećen prethodno učinjenim (štoviše, Dicka se ne opterećuje nečim tako naivnim poput kajanja – pitanje funkcije).²³ Gradonačelnik izvjesnoga hrvatskog grada gleda porno uratke na sjednicama gradskog vijeća, štoviše – on poput neugodnika u kinu (onih koji pričaju tijekom čitavoga filma smetajući ugođaj ostatka dvorane) ostale članove goni da s njime uživaju video zanemarujući tok vijećanja.²⁴ Odjek činidbi gradonačelnika jeste širim i simbolički utjecaj je jačim od onoga zaposlenika tvrtke za čistoću koji uz autoput kupi lišće; od političkog lica očekivan je znatno drugačiji *modus operandi* od onog drugoga.²⁵ Građa za etiku uzora. Pravo na propitivanje vrsta informacija u školstvu teorijski je jednako otvoreno svima, no, bez osnovnih znanja, teško da će rani osnovnoškolac moći pred kušnju staviti određeni okvir (to će biti prije uz neku drugu motivaciju, recimo – nerazumijevanje, lijenost, ili zabavljanje školskih prijatelja);²⁶ u uostalom, u amaterskom i poluprofesionalnom sportu principi suđenja jesu drugačijima od onih u profesionalnom (a pogotovo visokom) sportu – naravno, riječ je opet o tananoj razradbi elemenata logike različitosti.

Atomi i okoliš.

Nejednakost izvora (motivacija), nejednakost posljedica (relativno) jednakog tipa djelovanja, nejednakost djelovanja (ponašanja) koja proizlaze u (relativ-

---

²¹ Radi se o zbiljskim osobama i događaju, opisanima ponajbolje u romanu *In cold blood* Trumana Capotea.

²² Također, izvirući iz (uvjetno) jednakog okoliša, Perryjev brat se ubio, sestra je udana u nesretan brak. Stvar je presijavanja okoliša kroz dušu pojedinca.

²³ Sudi se drugačije onome tko prizna zločin nego onome tko se izjasni nevinim, drugačije za ubojstvo iz nehaja i ubojstvo s predumišljajem, drugačije maloljetniku i odrasloj osobi, drugačije psihičkom bolesniku nego zdravom itd.

²⁴ Pritom je gluplji, ali moćniji od ostatka vjećnice.

²⁵ Stoga nije jednak tzv. govor mržnje političara onome sakupljača lišća, ili shizofrenog prijatelja iz teretane kojemu je hobi komentiranje članaka na portalu *index*.

²⁶ Ne mora riječ biti o osnovnoškolu, uopće je retorika koja nalikuje skepsi potez lijenosti. Prava skepsa se obraća atavizmima koji istraju i nakon što su vrlo jasno, ali duboko, prekoračeni. No, to je za propedeutiku kritike. U preduvjetu svake skepse leži rad učenja.

no) jednake posljedice, različitost konzekvenci koncepcija (relativno) jednakih tendencija,²⁷ nejednakost po mjestu, po vremenu – nejednakost leži u jezgri života. Život posvuda niječe ideju jednakosti, i obratno... Nietzsche piše kako je jednačenje postupak metaforiziranja sličnosti,²⁸ odnosno – da je približnost karaktera predstavljena istošću (razlika, u lingvistici, između *simila* i metafore),²⁹ što uvodi njegovoj tezi o jeziku – vojsci metafora (pri čemu, također, koristi metaforu).

Ipak – projiciranje polja jednakosti u izvjesnom smislu pomaže rast vrste (ako ništa, a barem u smislu uvećanja učinkovitosti unutar okvira izvjesnog ranga, uopće okvirujući sferu), riječ je o napredovanju (rastu) posredstvom sudaranja živog kretanja s koncepcijama koje ga u izvjesnim kutovima savijaju.³⁰ Primjerice, ujednačavanje kriterija pri zapošljavanju (ne ovisnih o spolu, rodu, boji kože, starosti, karakteru i sl. – nego sposobnostima) motivira ljude za upor u tradiranje određenih kvalifikacija koje će im, obećano, donesti nagradu u žuđenom zaposlenju, ali i spriječiti pritom mogućnost nepotističkih i inih malverzacija. Jednakost pred pravom će motivirati ljude da se suzdržavaju od zločina (ukoliko nisu nepopravljivim ezoteričarima kriminala),³¹ dok će nejednakost pred pravom (za (materijalno) isti ili sličan zločin) ljude demotivirati u kontekstu projekcije „poštenom“ (što u danom kontekstu gubi smisao) životu. Prepoznavanje molekularne dimenzije stvarnosti pomoglo je razvoj razumijevanja Čovjeka, dakako – razvoj i napredak medicine, a ponegdje je plan biologije korišten kao epistemički moralizam usuprot egoizma i samodopadnosti, uopće subjektivnog dramatiziranja situacije (jer smo na molekularnoj razini slijepi za „trivijalne kobi svakodnevice“ i različitosti iz nje proizašle), ali i religije (s logikom uvećanja teorijsko-praktičkih moći prirodne znanosti).

²⁷ Iako se u metafizici uvijek radi o *jednom*, o *počelu*, nije isto postaviti temelj kao vatru, *flux*, *panta rei* (kao kod Heraklita, ili jaina), ili kao kuglu (Parmenid), kao *stvar po sebi* (Kant), kao *volju za moć* (Nietzsche) itd. Riječi pate od izvjesnih konotacijskih kobi (a zato, uostalom, uspijevaju i koncepcije koje su ideološki temeljene, ali koriste pojmove metafizike – istinu, stvaranje, rad, volju), stoga filozofi – ukoliko ima biti dospijeća intrinzičnim bitnostima konceptualnog postava – podliježu određenoj odgovornosti.

²⁸ „Metafora znači kao s *jednakim* postupati s nečim što se u jednoj točki spoznalo kao *slično*.“ Friedrich Nietzsche, *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1999., str. 47 (frag. 19).

²⁹ Pri čemu bi usporedba (*simil*) bila „Rocco Sifredi ima spolovilo kao tapir“ u razlici spram metafore „Rocco Sifredi ima spolovilo tapira“.

³⁰ Pri čemu bi obje apsolutizacije bile dogmom. Riječ je uvijek o prijeporu, živoj stvari.

³¹ Nietzsche ponegdje piše kako svaki tip društvene organizacije ima svoje smeće.

Psihologija običnosti... Odnosno, jedna psihologija gurnuta ondje gdje pitanje jednakosti, istine, slobode nije prekretnicom smisla igre Čovjek. Pristajanje na ideju jednakosti je utoliko, s odsućem čak i početnog metafizičkog nagnuća, temeljeno na iskustvu morfologije bića, dijeljenih osjećanja (opet, ne u izvoru, nego u „geometriji emocije“, koju čute govorom duše o ispravnosti ili neispravnosti stvari – ekonomika ugone i neugode podtipa), naravnog ponašanja itd., ne bi li u okolišu posvuda vidjeli odjek sebe, principa izjednačavanja. U generalnom je slučaju stoga točno da je moguće jasno odrediti – čak i predvidjeti – psihologiju akcije, jer prevladavajuća većina ljudi radi u konstelaciji s očekivanim koje je projicirano takobitnim (utoliko nepromjenjivim) po sebi, pa je devijacija viđena, eventualno, i kao zabludijavanje razuma u nesposobnosti da zahvati dobro.

Shizozofija... U ne malo tekstova moguće je naći misli o dramatičnosti procesa sebeanalize koja vodi spirali uzdizanja duševnih moći, ali i kobi s time izlazećih. To je, pače, moguće naći i u Kafkinim kratkim pričama (ne samo u tekstu *Preobražaja*, nego i u *Jazbini*, u *Povratku*) – „Samo dalje odavde, to je moj cilj!“. *Osoba* koja prihvaća postavke jednakosti ne bi li osigurala siguran teren za vježbanje učešća zasigurno je drugačija od one uronjene u bjesnilo tektonike dekonstruiranja i ponovne organizacije samog sebe. Za potonjeg ništa nije jasno (u zahtijevanom smislu krajnje transparentnosti), odnosno – ništa nema opravdanja samo po sebi, što proizvodi psihičke nelagode vrhunskog tipa. Također, u kontekstu razvijanja kritike pojma jednakosti, kod navedenoga je bjesnila nemoguće misliti nešto dovršeno. U tom smislu nailazi projekt života kao umjetnosti, odnosno mišljenja umjetnosti kao one instance koja će nas „spasiti da ne umremo od istine“ (to je eksplicitno mislio Nietzsche, ali i Schopenhauer, usuprot nezaustavljivosti trajanja). Umjetnost je znanost sveuvezivanja, vrhunaravna moć uobličjenja; tako je umjetničko djelo neponovljivom Stvarju, pokretom, i mjestom razmještajućih centara, uvjetnih naslona, u svakom trenu dovršena s utisnutim izvorima i otvorena izvjesnim dalj(nj)im uvezivanjima. Što je u tome jednako, što je jednako u slobodi? Sposobnost odluke? Odlučivanje nikad nije projekt u zrakopraznom prostoru nekoordiniranog letenja, ono podrazumijeva određenu aksiomatiku vrijednosti, projekciju sposobnosti za određeno djelo (dakle heuristiku), simboličko-konotacijske perspektive na čin, moć koju ovaj donosi i sl., tako život živeći u shizotektonici rasutoga biti ili ne-biti, pri čemu svaki slučaj zahtijeva postavljanje svježih konstelacija njemu najpribližnijih (po mjeri zakripljenosti).

„Istiniti svijet', kako ga se god dosad koncipiralo – vazda je bio prividni svijet još jednom.“³²

---

³² Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, Mladost, Zagreb, 1988., str. 275 (frag. 566).

Roni Rengel

O RANOJ INDIJSKOJ MISLI

Tekst u zadaći ima pokazati forme u kojima se pojavljivalo najranije indijsko mišljenje. Cilj utoliko dovodi do dvije klasične indijske zbirke tekstova: *veda* i *upanišada*. Kao što u antičkoj Grčkoj mit prethodi filozofiji, ali sadrži klice filozofije, slično nalazimo i u staroj Indiji. Također, Indija je značila prostor koji su naseljavala mnoga plemena. Mit preko božanstava omogućuje pozornost na određene prirodne sile, određene misli, osjećanja, i pokušaj je da im se opiše djelo-krug. Ono zajedničko skupini nižih božanstava je prevladano u višem bogu, što asocira na fenomenološko „stavljanje u zgrade“. Problem reda, ili hijerarhije, dominantan je u indijskoj protofilozofiji *veda* i *upanišada*.

Cilj je teksta također pokazati da su motivi *veda*, čak i izvjestan broj božanstava, nekad i ritam, nastavljeni u kasnijoj misli *upanišada*, ali da je temeljna razlika u širenju legitimiteta misaonog stvaralaštva, koji su do tad uživali samo brahmani. Iako sama ova činjenica proizvodi potrebu za izvođenjem široke rasprave o filozofskim posljedicama ovog okreta, u tekstu su obrađene samo dodirne točke dviju zbirki.

Od Veda do Upanišada

Za razumijevanje motivacija pojavi filozofije u Indiji korisno je prvo napomenuti okolnosti u kojima su nastajali prvi *sveti* i filozofski tekstovi. Plemenska raspodjela prostora ranih stanovnika područja značila je pluralizam nazora na svijet, različite principe „društvene“ organizacije. Plemena su se rijetko – navodi tako Rada Iveković u predgovoru svoje knjige *Počeci indijske misli* – udruživala, čak i u svrhu zajedničke obrane, trgovine i sl. Iz ovog nezdrživog mnoštva mogućih oblika života zajednica izrasla je potreba za objedinjenjem,³³ što je kasnije

---

³³ Ovo objedinjenje je nužnost rasta društva, a ukoliko rast društva ne bi bio prihvaćen kao nužnost, tada i rasprava o filozofiji ne izlazi kao nužnost.

– u molitvama *veda* – motiv koji je najozbiljnije tematiziran, zadržan u pitanju u korijenskom redu (*rtam*). Najraniji indijski tekstovi *veda* tako su jedan pokušaj prevladavanja slučajnih, perspektivističkih oblika spoznaje. One u svojoj jezgri gaje bit filozofije, koju je moguće gledati kao dolazak do izvjesnosti postojanja, do onog *zakona* koji uvjetuje postojanje (za što je često tvrđeno da je izvan horizonta spoznaje, ali određenim metodama je omogućen pristup i učesće u *jednom*, u *istini*). U stihovima *veda* je, doduše, u velikoj mjeri zadržan duh perspektivizma.

Afirmirani izvori za proučavanje rane indijske misli govore o četiri temeljne *vede*: *Rg veda*, *Sama veda*, *Yađura veda* i *Atharva veda*. Pošto se u dvije srednje *vede* misao organizira oko principa i izvođenja rituala, koji su svakako bili put doticaju s indijskim olimpom, na kraju i s *brahmanom*, Rada Iveković u svojoj knjizi odlučuje većinu prostora dati preostalim dvjema zbirkama. *Rg veda* je pokušaj uspostave klasične mitologije, dok *Atharva veda* sadrži i protovedskih, plemenskih elemenata, ali i nešto novih, modernijih elemenata. U tim tekstovima moguće je promatrati razvoj ideje o jednom, koje je *brahman*, odnosno *atman* u kontekstu upojedinjenja.³⁴ Sveti tekstovi nisu bili odvojeni od života, tražio se čvrst red za život. To u ranoj indijskoj misli podrazumijeva kastinski poredak, odnosno četiri sloja iz kojih proizlaze četiri vrste konstelacija prava i odgovornosti, ali i različite puteve dolaženja do spoznaje (a upitno je može li sloj sluga doći do spoznaje, jer je neslobodan, kao i u Grčkoj).³⁵ Čak kada se promatra očima modernog čovjeka, nije uopće nelogičan ovaj princip hijerarhiziranja, jer je vrlo logično da je za određeni tip spoznaje potrebna prikladna psihička atmosfera. Jedino je problematičnim rješenje opravdanja istine po kojoj se ispostavlja ovaj poredak. Bilo kako bilo, brahmani bjehu svećenicima, onima zaduženim za izvođenje rituala, naravno za očuvanje ritualnih principa.³⁶ Za brahmane je vrijedio njima pripadan moral. Kšatrije su kraljevi, zaduženi za vođenje države, s izraženom ratničkom osobinom (biti dobar kralj značilo je biti dobar ratnik). Znatan broj molitvi izgleda kao dozivanje snaga kralju, uspjehu u ratu s neprijateljskim silama i sl. Za kraljeve je vrijedio njima pripadan moral. Treći sloj su činili trgovci, s njima pripadnim moralom. Četvrti bjehu slugama.

---

³⁴ *Atman* je bit bića, ono je *brahman* pojedinačnosti. U *Upanišadama* će *atman* biti izjednačen s *brahmanom*, kao da je riječ o duši (pojedinačnom) koje ipak odslikava jedno.

³⁵ Postoji i peti sloj tzv. odmetnika (otpadnika), onih koji u društvu (više) nisu poželjni.

³⁶ Riječ je o strogoći pri izvedbi rituala koji su bili temelj stabilnosti društva. Pazili su na svaki slog, na obredne formule, na pripremu svećenika (ponegdje čak piše kako su prije predstave ulazili u snošaj s djevicama) itd.

U produkciji filozofski zanimljivog materijala, nama je od najvećeg interesa sloj brahmana. Brahmani su bili autori prvih svetih i filozofskih tekstova, podijeljenih u četiri starosne i tematske skupine nabrojane ranije. Vidljiv je ogroman broj sličnosti u stihovima različitih autora (kao i kasnije u *Upanišadama*), što je pokazatelj da su vođeni zajedničkim principima mišljenja. Autori najranijih vedskih tekstova su isključivo brahmani, što nije slučaj u kasnijem mišljenju.

Perspektivizam *veda* nije vidljiv samo u klasnoj raspodjeli društva, s različitim putevima dolaženja do spoznaje ovisnih o različitim vrstama djelovanja (konstelacija prava i obaveza), nego je vidljiv i u apsolutnom prikazu različitih božanstava, neovisno o kojem se djelokrugu radi. U jednom trenutku će oganj biti prikazan kao cijelo – određeni vidokrug. U drugom trenutku će to biti voda, stvaranje, strane svijeta,³⁷ krava,³⁸ sunce, bljesak,³⁹ *brahman*... Naravno, nije čitavo vrijeme riječ o gomilanju politeističkih motiva. Postoje dijelovi koji eksplicitno traže razradu problema bitka, a zanimljivo je promatrati i jezik kojim to pokušavaju potaknuti. Recimo, koristan primjer prethodno rečenoga je rgvedska pjesma o prapočetku („Prapočetak, postanak“):

„1. Ni bitka ni nebitka ne bijaše tada,
ni zračnog prostora ni neba nad njim.
Što se kretalo amo-tamo? U čijem okrilju?
Što bijaše voda? – Dubok bezdan.
7. Odakle je poteklo ovo stvaranje,
da li ga pokrenu ili ne
Onaj što nad svemirom bdi u najvišem nebu?
Tek On to zna, a možda ne zna ni On.“⁴⁰

Ovakav je pristup moguće promatrati u razrađenijoj varijanti u kasnijim tekstovima, gdje se bitak, istina, *brahman* i drugi pojmovi vrhovnoga ranga označavaju kao nespoznatljivosti. Nespoznatljivost ne znači nužno nemogućnost prilaska istini, ali sigurno znači nemogućnost prilaska klasično organizira-

³⁷ Vrlo često je riječ o apsolutnom prikazu stvari i fenomena koje moderni europljanin može smatrati apsurdnim.

³⁸ Motiv krave (preživljanja) poznat je i u modernoj europskoj filozofiji. Često ga koristi Nietzsche.

³⁹ Filozofski su zanimljivi i mitski elementi kao Indrina pobjeda nad zmijom, što može značiti izlazak iz zatvorenog kruga rađanja i smrti, ponavljanja bezličnog: „5. Indra je ubio bezramenog Vrtru, najgoru prepreku, *vađrom*, strašnim oružjem. Kao stabla sjekirom, leži zmija razbacana po zemlji.“ Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 41 („Indra“).

⁴⁰ Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 90. Pjesma ima sedam strofa.

nom spoznajom. To je poput okreta vjeri, ili iracionalnim momentima bića. Ono što jest ne treba se dodatno spoznavati e da bi bilo, ono naprosto i po sebi jest.⁴¹ Na ovoj točki je opet shvatljivo zašto su rituali činili toliko bitan element spoznaje, kao i misteriji u Grčkoj. Rituali su mjesta potpunog uživanja (neovisno o kojemu se božanstvu radi, uvijek je prisutna atmosfera apsolutnosti). Kad je riječ o *brahmanu*, istini ili jednom, moguće je tumačiti dva smjera: prvi je smjer promatranje apsolutnog prikaza različitih božanstava (sila, slojeva postojanja), a drugi pokušaj razrade apstraktnog jednog, i već je u vedskim tekstovima vidljiva naklonost prema negacijama u ovakvim misaonim eksperimentima.⁴² Pitanje o *jednom* nije jedino kojemu je osiguran tzv. *ontološki dignitet*, ali je svakako mjesto koje afirmira filozofsku prirodu tekstova, zajedno s još jednim problemom koji je ovisan o načinima na koji je rješavan problem *jednog*, a to je problem ranga, hijerarhije, poretka. Život je svakako borba različitih sila, a u kojima uvijek određene prevladavaju, ali naravno ne zauvijek. Također, ne prevladavaju uvijek iste sile. Različiti bogovi čuvaju određene oblike ili slojeve postojanja, stoga je molitva bogu Indri prikladna Kšatriji. Ali što se tiče filozofske misli, izlazi pitanje o kozmičkom poretku. Dobar primjer je *atharvavedska* pjesma „Kolac koji drži svijet“:

„1. U kom' udu njegovom leži tlapnja?
 U kojem je udu njegovom smještena *rta*?
 Gdje stoji zavjet, u njemu, gdje vjera?
 U kojem se udu njegovom istina nalazi?
 10. U kojem ljudi spoznaju svjetove
 i posude i vodu i *brahman*,
 u kojem su nebitak i bitak,
 – taj potporanj, reci mi koji je on?
 15. Gdje su neumiranje i smrt
 u čovjeku smješteni,
 čije je more, i žile u čovjeku –
 taj potporanj, reci mi koji je on?“⁴³

U ovoj je pjesmi bitak postavljen kao sila povezivanja. Radi se o nabravanju različitih fenomena vidljivih u životu, te postavljanje pitanja o njihovoj vezi u *jednom*. Moguće je pitanje prevesti u etičko, tj. moguće je da pjesma traži i proizvođenje teorije vrijednosti koje bi imalo temelj u istini, odnosno u otkrivenom

⁴¹ U vedskim tekstovima nisu rijetke kružne definicije.

⁴² Kad nije bilo zraka ni daha, vatre ni vode, strana svijeta, žudnje, prostora ni stvaranja.

⁴³ Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 70.

rangu kozmosa koji čovjek mora pratiti. Ovaj je općeniti problem poticaj i pitanja o bilo kakvoj supstanciji, iako rani tekstovi vrlo spretno zaobilaze ovaj čvor. Odnosno, kad govore o apstraktnom *jednom*, uvijek će biti riječ o gomilanju negacija kako bi se spriječila koncentracija na bilo koji konkretan predmet (bliže mišljenju biti je kvaliteta – recimo često je u *Upanišadama* spominjana *punoća*). Riječ je također o dolaženju do korijenske izvjesnosti, spomenutoj u početku teksta. Ukoliko pričamo o filozofskoj namjeri čovjeka, ona je uvijek sadržana u pokušaju prevladavanja efemernosti oblika postojanja. Čovjek gleda život i vidi posvuda samo prolaznost. Ne prolaze samo organizmi polaganim umiranjem i raspadanjem, nego prolazi i materija (jedna također uništava drugu, jedna se pretvara u drugu itd.). Čovjek hoće naći ono nepropadljivo, ono što ne prolazi, da bi u sebi eventualno prepoznao i pratio to nepropadljivo. U *Upanišadskoj* će filozofiji *atman* biti individualni oblik *brahmana*, odnosno u krajnjem smislu baš *brahman*. U društvenom smislu, želja za izvjesnosti proizvela je poredak. Postojanje je u vedskim tekstovima fenomen vezan za red. Postojanje društva podrazumijeva kastinski poredak.

- „1. Svemirski poredak i Istina nastali su iz rasplamsalog žara, otuda je nastala noć, otuda uzburkano more.
2. Iz uzburkanog mora rodilo se Vrijeme koje raspoređuje dane i noći i vlada vidljivim svijetom.
3. Kao i prije održatelj je svijeta rasporedio Sunce i Mjesec, nebo i Zemlju i Prostor među njima.“⁴⁴

Tekstovi *veda* su razvijeni u mitskom govoru, a često stoga imaju karakter zagonetke (moguće se čine zagonetnima i zbog daljine predaje, pogotovo ne-stručnjaku u domeni indijske misli). Doduše, misli koje su predstavljene u njima svakako znače početak filozofske pozornosti.⁴⁵ Iako su postavljene u način mišljenja koji ne odgovara današnjem shvaćanju filozofije kao stroge pojmovne analize, *vede* izriču onu najdublju potrebu duha, koja kasnije u Indiji ima svoju logiku daljnjeg razvoja, kod *jaina*, *budista* itd. Prije *Upanišada* su već tematizirani problemi koje filozofska tradicija preuzima. Obuhvaćena je tjelesnost, vrijeme, prostor, kretanje, rađanje, umiranje, prirodni elementi, beskonačnost i dr., i svaki put kad se motivi, odnosno problemi pojavljuju, prikazani su posredstvom izvjesnog božanstva koje izlazi apsolutno. To je moguće promatrati kao postupak dobivanja veće jasnoće djelokruga određenog fenomena, ili misli, određene ko-

⁴⁴ Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 93. Riječ je o *rgvedskoj* pjesmi „Tok zbivanja“.

⁴⁵ Uostalom, Hegel cijeni religiju kao onu koja pomaže situirati pozornost k bitnome, kao priprema filozofije.

zmičke sile. Odnosno, postupak jasnijeg određivanja širine određenog sloja postojanja.⁴⁶ *Brahman* ipak nadilazi sve bogove, apsolutni uvjet. Moguće je izvesti rang božanstava koji prati indijsku mitsku predaju. Vrlo je jasno da u borbi planova općenitosti božanstvo stvaranja nadilazi božanstvo noći, da božanstvo sunca nadilazi božanstvo strana rijeke. Tj. ova viša božanstva isijavaju niža, podrazumijevaju i njihov djelokrug. Ali problem kojim su tekstovi *veda* prožeti je uplitanje života u kozmički račun. Iskrsava pitanje smjera molitve, odnosno pitanje o tome kojemu bogu trebamo dati naklonost. Jednom je to bog bogova, a drugi put smrt – i svaki put je božanstvo prikazano vrijednim hvale i molitve.

„1. Ti si velika pojava obreda,
bez tebe se besmrtnici istini ne raduju.
S bogovima dođi na istim kolima,
sjedni amo, Agni, kao svećenik!

5. O Agni! Privedi amo bogove gozbi,
tu nek se raduju s Indrom kao prvim.
Ovu žrtvu na nebo među njih djeni.
Zauvijek nas svojim blagoslovom brani!“⁴⁷

U vedskoj filozofiji je riječ o uspostavi reda, od kozmičkog do životnog. I baš ovaj životni red koji se zahtijeva je zanimljiv u kontekstu sabiranja različitih plemena pod jednu ideju. To je i razlog zbog kojega i Veljačić i Iveković smatraju bitnim navesti i društvene okolnosti u kojima nastaju rani oblici indijske filozofije. U kastinskom poretku svakom od slojeva pripada određeni djelokrug, i nije dopušten eventualni prelazak u drugi sloj. Zbog toga što zahtijeva određeno ponavljanje postupaka i nagomilavanje određene osobnosti, odnosno određenih sposobnosti, principa odlučivanja, vrsta spoznaje, nije moguće da se unutar jednoga života bude više nego jedan arhetip. Naravno, tri sloja imaju pristup brahmanu posredstvom svog specifičnog arhetipa, dok sluge nisu u mogućnosti spoznaje. Zato što su odslika *brahmana*, tri sloja su jednako puna, ali naravno da nemaju isti živi djelokrug i moć. Taj prigovor bi uz poetiku *veda* bio promašaj, jer je riječ o apstraktnom modelu. Kšatrija, iako je kraljevski element, nema apsolutan djelokrug, kao ni brahman, iako je obred okosnica društvenog poretka. U proznom *vedskom* tekstu „Brahmanova krava“ recimo upozorava autor što će se dogoditi ako kšatrija poželi biti brahmanom, odnosno uzeti ovlasti izvoditelja obreda:

---

⁴⁶ *Upanišade* sadržavaju znatno više perspektivizma, dok je ovdje ipak riječ o traženju pravog poretka.

⁴⁷ Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 40 („Oganj i bogovi“).

„Kšatrija koji prisvaja ovu brahmanovu kravu griješi prema brahmanu. Njega zato napušta radost, muževnost, krepost, sreća, snaga, dostojanstvo, sposobnost, jakost, riječ, zadovoljstvo, *dharma*, brahmanski rod ga odbacuje, a tako i kšatrijski, i kraljevstvo, i narod i sjaj, slava, šarenilo, bogatstvo. Napušta ga život, izgled, ime, čuvenost, udisanje, izdisanje, oko i uho, i voda, sok, hrana, jelo, *rta*, istina, zaslužnost, potomstvo i stoka. Sve ovo napušta onog kšatriju koji je ukrao brahmanovu kravu i time ga povrijedio.“⁴⁸

Strogoća oko problema poretka je vrlo bitna kod razumijevanja prijelaza na *Upanišade*, jer su one motivima nastavak mišljenja *veda*, koje često navode i veličaju, pa nisu antiteza ovima u teorijskom smislu. Samo su brahmani ovlašteni prenosioci pouka *veda*, dok *Upanišade* pišu tzv. slobodni mislioci, odnosno autori koji ne pripadaju višim kastama. Na izvjesni način se u prijelazu na *Upanišade* radi o emancipiranju prilike za spoznaju, i sloju brahmana je oduzet monopol na nju.

Upanišade su pisane slobodnijim stilom, kako navodi i Rada Iveković. U njima se doduše pojavljuju i neki elementi koji su prisutni već u *vedama*, recimo ponavljanje zadnjeg stiha u strofama, kao da je riječ o molitvi (mantri). U njima je vrlo često moguće naći eksplicitno pozivanje na autoritet *veda*:

„7. Pomoću stihova Rg vede – ovaj svijet,
Pomoću formula Yađur vede – međusvijet.

A pomoću napjeva Sama vede – ono što pjesnici objavljuju: *to* znalac postiže pomoću *aum*,

To što je mirno, nestareće, neumiruće, neustrašivo, najviše.“⁴⁹

Upanišadski tekstovi premašuju prethodne u stupnju pojmovnog mišljenja. Metafizička ambicija *Upanišada* je jasno vidljiva, *brahman* je postavljen kao jedno koje se mnogoliko manifestira, kroz bogove, prirodne sile, kroz čovjeka. U stvari je vrlo blizu panteističke pozicije koju se pripisuje i Spinozi, kod kojega je supstancija postojanje uopće uz koje dolaze i atributi (čovjek spoznaje protežnost i mišljenje) i modusi (konstelacije atributa). Naravno, sam *brahman* je nepoznatljiv za čovjeka izvan svojih manifestacija, stoga čovjek mora uprijeti u pojedinačnost kako bi otkrio *atman*, a potom *brahman*, ono uvjetujuće.

„1. Puno je ono, puno je ovo.
Iz ponoće puno izvire.
Od ponoće kad se puno uzme
opet ponoća ostaje.

Aum. Brahman je eter, eter prvobitni, eter koji diše. Tako je govorio sin Kauravyayane. To je *veda* koju znaju brahmani. Njome čovjek zna što treba znati.“⁵⁰

⁴⁸ Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 77.

⁴⁹ Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 222 („Prasna“).

Imena autora pojedinih upanišadskih pjesama nisu navedena, dijelom jer je autorstvo nepoznato. Pjesme su preuzimane u usmenoj predaji i na neki način su postale i narodnom filozofijom, odnosno autorstvo je preuzeo narod (koji ga je stvarno i preporučao). Vrlo često sadrže doduše imena različitih osoba različitih slojeva koje se ovisno o kontekstu uvodi u priču. Često se hvali sloj kšatrija. Preuzimanje pjesama u predaji je omogućila i činjenica da su ove bile slobodnijeg karaktera od *vedskih*, koje se moglo slobodnije *izgovarati*, koje se moglo i ponegdje mijenjati.

Uz upanišadske je tekstove moguće vrlo lako razrađivati određene filozofske pozicije. Vrlo su jasno određene određene ideje koje upućuju na određene koncepcije u pozadini. Recimo, *dobro* je odvojeno od *ugodnog*. S obzirom da su slobodni mislioci koje se drži autorima upanišadskih pjesama uglavnom bili isposnici, asketi, logična je ova etička postavka.

„1. – Dobro je jedna stvar, a ugodno druga, i svaka vodi čovjeka različitim ciljevima. Dobro snađe onoga koji uzme dobro; koji izabere ugodno, izgubi traženi cilj.“⁵¹

Također je postavljeno i pitanje svrhe djelovanja, odnosno funkcionalnosti s obzirom na cilj djelovanja. Ukoliko je cilj spoznaja, za slobodnog će mislioca to značiti askezu. Vrlo je prisutan relativizam, ali to nikada nije relativizam forme (ranije je spomenuta punoća, koja se u svakoj pojedinačnosti ponavlja, a etički princip učinkovitosti s obzirom na cilj je relativan samo ukoliko se želi da i sadržaj svaki put bude jedinstven – što vodi nužnosti uspostave uniformnosti života). Relativizam upanišadskih tekstova nije vidljiv samo kod etičkog mišljenja, nego i kod problema spoznaje. Određivanje idealne jezgre spoznaje kao problem očit je u dijalozima poput onoga iz „Chandogye“, u kojemu svjetovno obrazovani Narada Sanatkumari dolazi kod isposnika učiti o *brahmanu*. „Učitelj“ ga vodi kroz razne vidove *brahmana*: ime (*nama*), riječ (*vac*), razum (*manas*), volju (*samkalpah*), misao (*cittam*), kontemplaciju (*dhyanam*), hranu (*annam*), žar (*teđas*), prostor (*akasah*) itd. Svaki put izgleda kao da je zaista stupanj koji izvodi apsolutan, i kraj spoznaje, ali razrada uvijek ima stupanj više. Bit leži u raspoznavanju principa u mnogostrukosti, odnosno ponavljanje apsolutne stvarnosti u nečemu što se čini prolaznim. Na kraju je riječ o izjednačenju, do kojega se dopijeva ispravnom spoznajom.

Novina upanišadskih tekstova s obzirom na vedske sigurno je i kritika jezika (jezik je česta tema različitih dijelova *Upanišada*). U *Upanišadama* nisu rijetki

---

⁵⁰ Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 189 („Brhadaryaka“). Pjesmica se pojavljuje nekoliko puta u *Upanišadama*.

⁵¹ Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 135. Kasnije autor hvali Naciketasa što je odabrao dobro umjesto ugodnoga, i pokazao time svoju mudrost.

dijelovi u kojima autori vrše neku vrstu etimološke analize, a koja uvijek ima i metafizičku pozadinu:

„Doista, tri su sloga u *sat-ti-yam*. *Sat* (biće) je neumrlost, *ti* je ono što je smrtno, a ono *yam* vezuje oboje, i zato je *yam*. Onaj tko ovako zna dan za danom stiže na nebeski svijet.“⁵²

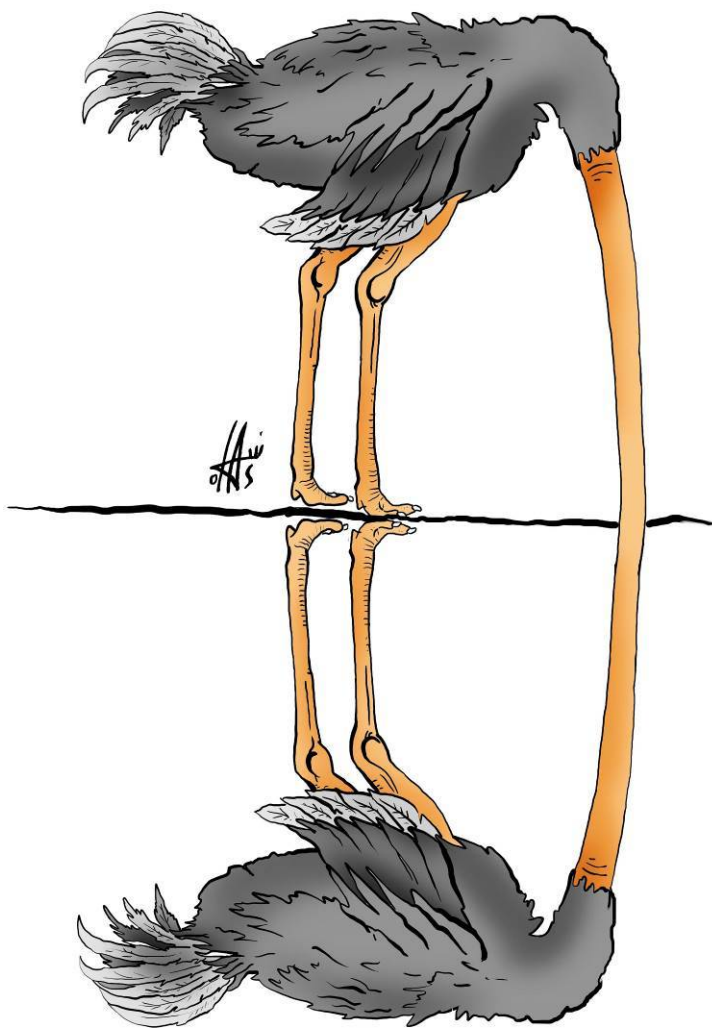
Spoznaja se svakako s *Upaniśadama* emancipira za široko iskušavanje, izvan obaveze sudjelovanja u kastinskoj svakodnevici. Treba ipak stalno imati u vidu moguće čvorove koji su proizvod upaniśadskog perspektivizma. Iako je na velikom broju mjesta riječ o veličanju obrednih rituala, na jednom mjestu je spoznajni potencijal obrednog rituala doveden u pitanje. Naravno, kad je u pitanju vrijednost obreda (pored kompleksnosti njegove izvedbe koja sama proizvodi divljenje), onda je u pitanju i vrijednost kastinskog poretka, odnosno legitimitet poretka.

Iako su tekstovi *veda* i *upaniśada* prilično udaljeni, i nekada poprimaju izgled zagonetke za čitatelja, u njima je moguće često jasno iščitati motive koji su shvaćeni tradicionalno filozofskima. To su pitanja o tjelesnosti, o vezi Stvari, o poretku, o istini i dr. Naravno, obrađeni tekstovi su pisani u mitskom izrazu, ali to ne znači da nisu pojmovno pažljivi. Također je bilo riječi o napredovanju slobode za spoznaju, okretom tzv. slobodnih mislioca *upaniśada* od strogoće svijeta kaste. Kad uzmemo u obzir da su rani indijski sveti tekstovi prilično perspektivističke organizacije, da sadrže refleksije o jeziku, razvijene etičke misaone komplekse i sl., ovi tekstovi su i dalje u velikoj mjeri modernima.

---

⁵² Rada Iveković, *Počeci indijske misli*, BiGZ, Beograd, 1981., str. 161.

О КЊИГАМА

Никола Оташ

Сенахид Незировић

НЕПРЕВАЗИЂЕНО ПУЛСИРАЊЕ ЗАВИЧАЈНОГ

(Борислав Гаврић, *Изабрана дјела*, Београд: Свет књиге, 2018)

Књижевник и проф. Борислав Гаврић, р. 1936, у Ораховици на Озрену која општини Лукавац по Дејтонском мировном споразуму припада, но духовно Републици Српској, ове године обележава леп јубилеј. Тридесет година бављења књижевним радом. Три деценије прошле су од објављивања прозног првенца „Човјеков пјев у времену“, чије су порођајне муке ублажили рецензенти др Мирко Скакић и др Асим Халиловић, ондашњи професори Педагошке академије – Универзитета у Тузли, СРБиХ, СФРЈ.

Том књигом писац Борислав Гаврић удара темељ своје књижевном ангажману за будућност. Овде су дошли до изражаја, на једном месту, најзначајнији тренуци почев од неисцрпног тематско-мотивског резервоара питомине завичаја Ораховице, преко догађаја и јунака уведених у његов књижевни опус путем дијалога и монолога као функционалних елемената стила и језика. Премда је у литературу ушао у позним годинама, попут једног од највећих имена српске књижевности Меше Селимовића, та прва књига је најавила приповедача који писање прихвата као маратон, а не спринтерску трку.

Прљави, братоубилачки рат, коме су допринели неспособни политичари из времена „једноумља“, изменио је слику простора и људске судбине... Борислав Гаврић, пре ових немилих збивања беше угледни грађанин Бановића и доласком „демоНкратије“ беше присиљен да напусти своје огњиште, проналазећи уточиште у плодној равници Семберије, граду Бијељина. Стварао је своје дело из немогућих услова, за разлику од повлашћених стваралаца који су немушто срицали своје творевине у хладовини свих државних институција, сигурних плата и комфорних станова...

Многи су, еминентни критичари нашега језичкога простора „оштрили пера“ док су отчитавали странице опуса над којим је све ове године и деценије бдео Борислав Гаврић. Многе су књижевне награде стизале на његову адресу у Јесењиновој улици, где се скрасио и живио физички, мада је духом увек одлазио у свој завичај и његове Лепоте. Многа су књижевна „путештвија“ обележена са писцем као почасним и специјалним гостом, многе је средине и градове походио у својој племенитој мисији повезивања људи лепом речју. Многе је мостове прелазио у нади како ће спајати појединце из различитих простора својом толеранцијом, стрпљењем и хуманизмом.

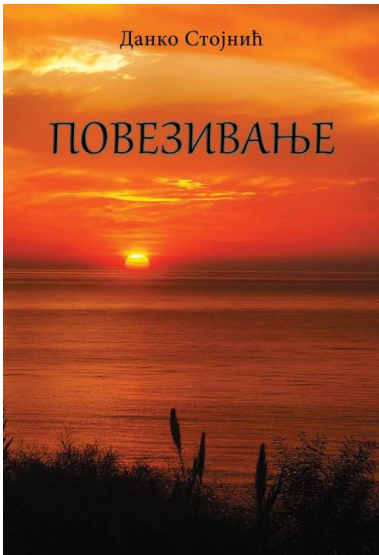
Борислав Гаврић је сарађивао са доста издавача, но „Свет књиге“ из Београда, беше изабран са поверењем да објави његова Изабрана дјела, у пет књига. Писац се овде определио да се представи као романијер 1. „На царској цести“, 2. „Оноземаљци“, „Између барикаде и кристалне дворане“, 3. „Учитељица и друге приче“, 4. „Слике из зелене баште“ – приче и поезија, те песник мајсторских творевина 5. „Сонети“. Посвете великанима и предњацима нашега језика и књижевности, благодарене је на њиховом конкретном доприносу да будемо у поседу оволиког блага и богатства. Борислав Гаврић као захвални брат посвећује роман „Учитељица“ преминулима – брату прим. др Гаврић Милошу, а „Сонете“ сестри – просветној радници Михољки. На овај начин подигао им је најтрајнији споменик, што се сматра вреднијим од оног сазданог од мермера или гранита.

Изабрана дјела Борислава Гаврића круна су његовог опуса и врхунска синтеза свих књижевно-језичких настојања, којим оплемењује читаоце. Судбина је хтела да сам се дружио и познавао многе угледне писце и професоре, преводиоце и посленике из области културе, али никоме није пошло за руком да за живота објави своја Изабрана дјела и то је чињеница на којој се мора искрено честитати Бориславу Гаврићу, баш као и његовом издавачу...

Милијан Деспотовић

ПРИЛАЗ ОДМИЦАЊУ СТВАРНОСТИ

(Данко Стојнић, *Повезивање*, Београд: Алма, 2017)

Ништа није стрпљивије од мотива за писање, али многи стварно имају срећу да их писци пронађу и да њихов осећај за време избрише границе и постави велики радни сто на коме ће он, писац, моћи да сагледава, као на топографској карти, све оно што је мило срћем очију могуће отворити и предочити читаоцу који жели нешто ново. И тако почиње „повезивање“ које је и писац Данко Стојнић остварио у истоименој књизи која је, како он каже, настала тако што је за мотив својих записа користио метод „мешања наслова.“¹

У ствари, Стојнић је утемељио нови систем прилаза у одмицању стварности, у повезивању, само за време, интерних догађаја, а потом радио филозофско-психолошку анализу, да би на тај начин, увидом и промишљањем пратио и сопствени уметнички процес. Уметност јесте процес из свести о нечем.

Остала је, само критичарима важна дилема, која је ово књижевна форма, ако је визуелно проза, у суштини ова проза се излила из више форми. С правом бих казао да је то поезија, поезија у прози (прозаиде); оспорио би ме есеј, филозофи би бранили тезу да су ово кратки филозофски списи, али би се сви сложили у једном да искуствени оквир ових записа добро држи поетика живота, којој је Данко Стојнић пришао истраживачки како би могао лакше да кроз културу прикаже цивилизацијске односе у друштву. Његове анализе су настајале и као мале студије, а начин мишљења је уоквирен богатим личним књижевним и животним искуством. Зато

---

¹ Из разних наслова у старим новинама узимао је речи и правио језичке игре које би тако отварале тему којој би се он предано посветио.

писац и каже: „Има ту истине“, и он је упоран да трага „о пореклу свести (о нечем: М. Д.) и архелолошки истражује по локалитетима своје анатомије. „Најчешће из сећања извлачи фрагменте догођеног и посматра их кроз постојаност познавања збивања које трансформише у привидно паралелни свет, али при томе не губи из вида једност свега: „Поставља се питање који је то наш а који туђи свет“? Релативност материјалног поседовања заокупља овог писца који је мисаоном богатству дао свевреме, све друго се руши, чак и оно што је од крви, костију и жучи.² Стојнић зато слави мале ствари, само наизглед ситне детаље, у којима ништа неће бити вредносно изобличено. Сва велика богатства „свакако су мања од вредности мог – правог бицикла који је, по мојој личној процени, највећа материјална вредност коју сам икада поседовао“, каже Данко Стојић.

Он социјално стање описује кроз наизглед неважне поруке из разгледница или пак посматрајући подерану паукову мрежу, а могла би се саставити читава антологија понуђених речи са двојаким значењем кроз Данкова тумачења. Увек се мислило једно а он је открио оно стварно – друго. У томе јесте вредност ове књиге која објашњава компликоване а наизглед приземне проблеме. Он их је, користећи искуство своје струке, сврстао у налазе и сви су они за анализу критичког конзилијума на чијем челу је Стојнић. Ако сада испретурам и ја наслове, у налазима бих могао закључити да је стање забрињавајуће јер, „животне околности“ су довеле до „застрашујуће равнодушности“ из које на крају, закључује писац, остаје ништа! Не волим реч *ништа* јер из ништа настало је *нешто*, а писац добро зна да је све једном било ништа и има тај катаклизмични страх да је то „крупна ставка“ и она ставља трагање за излазак из лавиринта. Налази га као излаз кроз „четврта врата,“ и љубоморно од њих чува кључ.

Друштвени пад и спасење, прихватање и одбијање псеудологике, критички је осврт Данка Стојића на савремености³ комуникације у коју се саркастично уклапа уз констатацију: „Не дам да ме прегази време.“ Ипак, он мисли да смо ми прегазили време неопрезно и заборавили да време и живот треба живети са оним нешто, што нам је дато да сачувамо јер, то није само наше. Стојнићева сатирична⁴ идеја не зауставља ни време ни дру-

---

² Пољски песник Марћин Свјетлицки, задовољство поседовања материјалног и њихову везу са расположењем овако је описао: „Нема расположења, у грлу постоји кнедла.“

³ Ово „савремености“ је под великим знаком питања дефинисања, али ми је смо савременици тог доба.

⁴ Идеја спасења.

штво у кретању, она води ток у самоостваривању оног ритма живота „ослобођеног због самоће“. Али трагање кроз спасење иде кроз повезивање живота и уметности, кроз сазнање на чијим тумачењима је и Стојнићева књига. Писац је свог читаоца мудро провео кроз вишегенерацијско искуство трајања и убрзану садашњост која своје несналажење тумачи кроз тестаментарну поуку (изреку) исписану на оном зиду у који непромишљено човек буде доведен да удара главом: „Сваком човеку дође дан када мора да сведе рачун! Све мора да буде плаћено!“

Оно што је застрашујуће, није брзо време, већ „слаба видљивост“, да свако проблематично спасење није ништа друго него нови, али дубљи, пад. И тако настају нова повезивања са чворовима социјалне, психолошке и милитаристичке, али и логичке (субвредности). У том замешатељству није лако успоставити дијагнозу за опоравак, али писац је бар успео да на увид стави налазе до којих је дошао повезивањем, како проверених тако и непроверених метода. У том повезивању дошао је до закључака да је, како он то назива, сећање добра веза за отварање памћења и налажења пута у оно што се зове – *постојати*. Нема, дакле, дилеме – дилеме, дакле, има: „Побећи или подлећи“? Овде су отворена питања: „Куд?“ „Чему?“

Књигом *Повезивања* Данко Стојнић доноси једну полемичку свежину у причи и враћа на сцену сврховитост дијалога не одбацујући из тога оно што често проистекне као случајност или алтернатива. Просто, искуство говори да све опстаје и нестаје у повезивању. Овде би Ароган могао да понови ону судећу реченицу: „Будућност се разумом може предвидети једино преко искуства прошлости.“ А како то објаснити онима који мисле да све почиње од њих. Па, мислите на повезивање! – каже Данко Стојнић.

Јулијан Тамаш

ПРОБЛЕМ НОВЦА И НАЦИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ КОД ЈЕВРЕЈА

(Иван Франко, *Boa Constrictor* : роман, Београд: Алма, 2019)

Иван Франко

BOA CONSTRICTOR

Алма

Иван Франко (1856-1916) први је украјински писац предложен за Нобелову награду 1916. године. Не добија је с образложењем да је предлог закаснио. Те године награду добија шведски писац Вернер фон Хајдемштам, чијег имена се данас не сећају ни добри зналци светске књижевности. Временом је расло уверење да је Јагићев докторанд Франко својим енциклопедијским опусом – преко шездесет дебелих томова свих књижевних врста – неправедно заобиђен. Исте године Франко умире и није било могуће поновити кандидатуру. Као политички ангажован писац, слављен својим приповеткама и политичким сонетима, материјалистичким погледом на свет,

те једном од најбољих социјалних песама деветнаестог века „Камењари“, неправедно у сенци остаје његов неприкосновени лирски таленат, а читаво дело, настало распадом високог психолошког реализма, отвара пут украјинској модерној лирици, у неколико таласа, до данас. Преводом Франкових десетак песама, око четресто иних и кратким романом *Boa Constrictor* на српски језик Јарослав Комбиљ то доказује, као и серијом превода млађих украјинских аутора, претежно романа – „Теренска истраживања украјинског секса“ О. Забужко, „Слатка Дарусја“ М. Матиос, „Ривно / Ровне“ О. Ирванец, „Свадбарског купуса“ В. Махна – што од Комбиља чини преводачку институцију са украјинског на српски језик. На жалост, без обзира на вишеструке покушаје, до данас још ни једном украјинском / русинском писцу није додељена Нобелова награда, иако је предлагано неколико кан-

дидата. Тиме, као да се не жели признати древна словенска култура, највећа или равна руској, као цивилизацијски зрела и достојна признања. Слично је са украјинском црквом и државом, видећи, кратковидо и исполитизовано, Украјинце као Малорусе.

У последњем Комбиљевог преведеном роману *Boa Constrictor* Ивана Франка главни јунак Герман Голдкремер рођен је у сиромашној јеврејској / жидовској породици, у време када украјинском Галицијом / Халичином владају Пољаци. Села су већином украјинска, а градови и варошице пољске, немачке и јеврејске. Герман је рођен у селу Борислав, а стицајем околности се богати и насељава Дрохобич. Богати се наслеђивањем ситног јеврејског трговца Ицика Шуберта, који тргује прњама потребним сељацима, економски јача женидбом нешто имућнијом Рификом, а богати се скупљањем нафте са коњских репова у подземним изворима чијом површином се стварају нафтне мрље и њиховим цеђењем у бурад коју превози и продаје за прераду у Дрохобич. Сиромаштво замењује баснословним богатством, симболично их разграничујући пресељењем из Борислава у Дрохобич.

Касно примећује да је живот подједнако суров и немилосрдан према њему колико је и он према својим сународницима. Ни мати није милосрднија. Пред смрт мајчинском љубављу, сиромаштвом потиснутом, опомиње: „Германе, часно живи!“ Светле тачке Германовог живота су, међутим, добродушни Ицик и раскошна природа шуме Тепстјуж и Подиљска поља. У први мах сматрајући да га богатством срећа држи за свог миљеника, након рођења проблематичног сина Готлиба, коме је стало само до разбацивања новца, картања и опијања, схвата да га Бог богатством у ствари кажњава. У међувремену украјинским, па и жидовским, селима хара колера. Беда само убрзава смрти јер нико не брине о другоме очекујући сопствену. Схвативши да су му и новац и син и жена божија казна, на тренутак, у очају, буди се у њему савест и он прегршти сребрњака убацује у удерицу сироте удовице чији муж бива убијен у његовом руднику. Сажаљење га само на тренутак захвата и намах напушта, доводећи до свести дубљу животну истину да су само истина, живот и природа веома консеквентни делатници и да није узалуд у светом писму записано „осушиће се рука ономе ко дигне руку на оца“. У чијим се колима возиш, његову песму и певај, поучава га такође мајка! Герман схвата: „Његов порив милосрђа, под прозором бедне удовичине куће, био је тренутни; тренутак је минуо и он је морао бити онакав каквим га је начинио цео досадашњи живот – хладан, немилосрдан шпекулант, кога не занима величина удовичине несреће нити њене сузе“. Како ће сазнати сопствену кривицу, кад његова сопствена савест ћути? А њу је отупио сурови живот без сваке људске емоције, колико према другима, толико

и према самом себи. Може човек и светац да буде, а непријатељи ће се већ наћи.

Сажету животну филозофију, што је укратко изложих, повезује једна слика која симболично конкретизује повезаност наоко просторно удаљених и временски неповезаних ситуација. То је слика на зиду Германове омиљене собе, у златни рам постављена. На њој из једног трпачака на газелу устремљује се удав, по коме се роман и зове (кратки роман укр. називају повист), гута газелу са страшним сјајем зла у избуљеним очима, сјајем задовољства које у себи препознаје и Герман док гомила богатство.

На туђој несрећи не може се градити сопствена срећа, иако је то најбрже богаћење. Ово је животна истина присутна у свим вековима, па и нашем друштву и времену. И ни једна власт нити властодржац је не признају иако је јако добро знају.

Ова интерпретација не би имала смисла да не доноси још три консекуенце и само дело Ивана Франка не би имало универзални значај да није њих.

Прва консекуенца: није проблем што је неко богатији а неко сиромашнији док богатство служи свим људима. Тек када финансијски капитал постане сам незајажљив и умножавање сама себи сврха, тако да не служи него уништава људе, он постаје бесмислен.

Друга консекуенца; Јевреји, у Франковом роману доследно именовани као Жидови, што је у духу украјинског језика, углавном су непопуларни код украјинских сељака јер су израз за сељачке дерикоже, од крчмара и трговца до банкара и фабричких магната. Верски врло доследни и одани својој вери, у породици, у друштву и држави врло су адаптабилни. Национално се опредељују само као припадници државотворних народа: Руса, Пољака, Мађара, Немаца, Француза, никако као припадници народа који није нација и нема државу. За Јевреје Украјинци никада нису имали јаку државу, зато и немају своје Јевреје.

Дозволите ми да уместо фусноте испричам и једну анегдоту, дакле истиниту причу. Боравећи у Филадельфији на Универзитету Ла Сал као професор гост, стицајем околности на истом универзитету почасни докторат уручен је првом председнику независне Украјине, Кравчуку. Многи колеге су ме питали којих је наука Кравчук доктор наука. Ваљда економских, одговарам. Коју економску тезу заступа? Мој одговор је полушаљив а полуозбиљан. Кравчукова основна економска теза је да Украјина треба да врати на Украјину Јевреје и они ће решити све економске проблеме Украјине, рекох. Присутни колеге су се прво збуњено згледале, а након тога слатко, с одобравањем, насмејале.

И трећа консеквенца: Иван Франко је написао своју „лирску драму“ „Опало лишће“, како је сам у поднаслову назива, од 1886-1896, у три туге, на подлози дневника који је пронашао у заоставштини свог наводног пријатеља, неуспешно и смртно заљубљеног у жену која му не узвраћа љубав. У предговору другом издању 1910. признаје да је реч о личном доживљају, иако се у првом послужио гетеовском дневничком књижевном конвенцијом. Коначно, он се на Гетеа и његове „Јаде младога Вертера“ изричито и позива. У епилогу првој тузи Франко ће испевати: „У опалом лишћу ко може наслутити / Сву лепоту зеленога гаја? / Ко зна каква раскошна осећања / у то лишће ја похраних? / Сву раскош младе душе разбацах насумице, без туге, / Просјак усамљени, у сусрет безсудбинства отићи ћу тужним путевима“ (филолошки превод Ј.Т.) Иако ће Франков јунак завршити свој живот метком у чело, он своју вољену не осуђује: „њен глас је пшенични клас који срце испуњава срећом“; њен осмех је као сунце у магловитој јесени; она је удата и за јунака је страشان, али жељени грех; када она умире, то лирски јунак умире. Он благослови вољену што је у њему пробудила љубав без обзира што му је није узвратила. Франкова концепција љубави је даривање себе, а не узимање за себе. Срећа је пробудити сопствену душу и испунити је вољеним бићем, а не заборављати свет у жељеном телу. Грубо је рећи да је то сласт умирања и нестајања, али о сласти самомучења свакако јесте. То је изворна одлика словенске душе. Зато је Иван Франко један од првих, ако не први, словенски егзистенцијалиста. Међу украјинским песницима структуре модерне лирике свакако први, после кога ће уследити неколико генерацијских таласа. Дакле, Франко није само енциклопедиста, он је и лиричар првога реда.

На крају приказа Комбиљевог последњег романеског превода, ево шта је о целини његовог преводилачког умећа рекла др Људмила Поповић, професор украјинског језика и књижевности на Филолошком факултету у Београду, у књизи „Украјинистика и словенски свет“ (Београд, 2017, 428-429): „Међу најчитаније српске преводе савремене украјинске прозе свакако треба сврстати и први феминистички роман Оксане Забужко *Теренска истраживања украјинског секса*, који је својевремено, деведесетих, када је био објављен у Украјини, порушио многе табуе у украјинској књижевности. Овај роман је објављен у преводу врсног преводиоца из Војводине Јарослава Комбиља, који преводи како поезију тако прозу са украјинског, руског и русинског језика, али и са српског и русинског на украјински. Роман Оксане Забужко је угледао светлост дана на српском језику у издавачкој кући Plato books 2012. године, а пре тога је објављиван у одломцима у књижевној периодици.

Иво Мијо Андрић

КРАТКИ ХОД ДО ЗВИЈЕЗДА

(Младен Вуковић, *Шимићевска преображења*, Груде: Матица хрватска, 2017)

Антун Бранко Шимић познато је пјесничко име на нашим просторима. Не толико по величини књижевног дјела, колико по његовој оригиналности и препознатљивости.

Јер, за двадесет седам година колико је живио, и десетак година колико је интензивно стварао, није се могло написати обимно и снажно књижевно дјело какво су створили његови дуговјечнији савременици и касније рођени писци. Али, у 228 пјесама колико их је за живота написао, Шимић је забиљежио неке стихове који су оставили дубок дојам на читаоце, а посебно на књижевне критичаре који су их препознали као блиставе слике свијета и времена у којем је живио те као језично-филозофске и стилске слике које се брзо и дуго памте а тешко заборављају. Од оних „пјесници су чућење у свијету“ па до сугестибилних „умјесто у прах пријећи сав у звијезде“.

Има у Шимићевим пјесмама обиље сличних лирских слика и записа који су надањивали и надањују пјесничке и читачке нараштаје двадесетого и почетка двадесет првога столећа. Отуда и не чуди потреба других пјесника инспирираних његовим стиховима, да му посвете једну или више пјесама. Или да његово име или понеку стиховну слику пренесу у своје поетске записе.

Како је својим експресионистичким лирским дјелом и трагиком краткога живота обиљежио једно вријеме, људе и простор у којем је стварао, А. Б. Шимић је стекао накнадну славу и почести какве нису, а нити ће, доживјети нити заслужити многи други пјесници већег и снажнијег поетског опуса. Чак ни они који су написали десетоструко више пјесама и примили бројне књижевне награде и признања за свој дуготрајни плодан и успјешан рад на литерарном пољу. Али, таква вам је судбина оних који стварају и оних, међу њима, којима се, макар постхумно осмијехну сретне звијезде. А, који за живота ходе „малени“ испод космичких сазвијезђа.

Знајући за све те судбине и усуде и бавећи се и сам књижевним послом, сплитски писац и новинар Младен Вуковић осјетио је насущну по-

требу и људску обавезу да свој дуг према рано преминулом колеги, одужи прикупљањем и објавом свих доступних му посвећених и других пјесама у којима се спомиње име или ријеч Антуна Бранка Шимића. Тако је настала књига коју је Вуковић објавио под насловом „Шимићевска преображења“. Потицај за такав наслов дала му је једина Шимићева збирка пјесама „Преображења“ која је објављена за његовог кратког живота 1920. Збирка је посвећена његовој заручници Татјани Маринић, а садржавала је 48 пјесама које је аутор одабрао као дар својој јединој љубави.

Благодарећи књижевним посленицима који ће касније препознати Шимићево невелико, а препознатљиво пјесничко дјело, у родним му Дриновцима код Груда у Херцеговини, у свибљу 1970. утемељена је књижевна манифестација „Шимићеви сусрети“ на којој се од 1978. додјељује књижевна награда најуспјешнијим судионицима натјечаја за објављену књигу поезије и прозе. Ту је награду до данас примило више десетака пјесника и прозаиста из Босне и Херцеговине и Хрватске и она је постала једном од најцијењенијих за књижевно стваралаштво на нашим просторима. Уз бок је оној која носи име прослављеног и знатно плоднијег пјесника Аугустина Тина Ујевића, која се додјељује у његовом родном Вргорцу, на сат брзохода удаљеном од Шимићевих родних Дриноваца.

Приређивач књиге и потписник садржајног предговора обogaћеног низом података о Шимићевом животу и његовој пјесничко оставштини, Младен Вуковић, упорним радом успио је прикупити 111 пјесама од 92 аутора нашег језичког подручја. Пјеснике је посложио по годинама њиховог рођења, од најстаријег Данка Анђелиновића (1891.-1963.), до најмлађе Ађеле Мијић (1995.). Тако је заокружена збирка поетских посвета која је двоструко мања од цјелокупног Шимићевог пјесничког опуса, а која свједочи у прилог његове препознатљивости и инспиративности нараштајима бивших, садашњих и будућих пјесника. Шимић је некима од њих узор, а другима тек симбол пјесника-патника, с којим дијеле љубав према поезији као најстаријој, а већ дуго најмање признатој и цијењеној врсти књижевног стваралаштва.

Књига Младена Вуковића тешко да ће било што промијенити у том незахвалном друштвеном статусу поезије и њезиних стваралаца у савременом глобалном капиталистичком свијету, али ће свакако потакнути младе писце да више цијене своје литерарне узоре и да им се, макар симболично, одужују својим посветама. Ако никако друкчије, оно барем како су то према Шимићу учинили његови савременици: Анђелиновић, Крклец, Тадијановић, Иванишевић и други. Или као пјесници који су рођени након његове преране смрти какви су: Јосип Пупачић, Весна Парун, Владо Готовац,

Петар Гудељ, Борис Маруна, Миле Стојић, Делимир Решицки, Ружица Солдо и ини, који црпе инспирацију на лирским изворима својих мање или више познатих претходника. Из њихових пера и компјутера, надам се и унапријед радујем, и надаље ће тећи стихови какве је свом другу посветио Густав Крклец у пјесми „Растанак с другом“, која је далеке 1928. објављена у књизи под насловом „Излет у небо“, а из које као смјероказ, наводим прву и посљедњу строфу:

*Мој мртви друже, чуј ме, кажи, гдје је
Путоказ с ове пуне раскрснице?
Јесење сунце болесно се смије
У твоје мртве очи, мртво лице...*

*Куда са собом, драги, мртви друже?
Јесење сунце нестаје за шумом.
Облаци, муње, црне птице круже
Над твојим срцем и над мојим умом!*

Приређивач Младен Вуковић у сликовитом дијелу књиге објавио је десетак фотографија А. Б. Шимића пресликаних са споменика, попрсја и умјетничких слика наших познатих ликовних умјетника. Тако је употпунио поетски мозаик о животу и дјелу пјесника који је кратко живио, али је иза себе оставио дуговјечно дјело и снажне литерарне поруке.

Јованка Јелић

СТИХОВАНА ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНОСТ

(Радомир Мићуновић, *Пољубне и погубне*, Београд, 2018)

Сам наслов књиге песама аутора Радомира Мићуновића, у оквиру којег су за песме изабрани атрибути: пољубне и погубне, указује на потребу аутора да се, у складу са својим бављењем енигматиком, поиграва словима, речима и значењима. Уносећи минималну, једнословну промену у једној речи, он нагло отвара врата кроз која се муњевито залази у наличје те речи, њену опозитну сенку – све што пољуби, може и да погуби, где је Ерос, ту је и Танатос... И читалац се нађе у ситуацији да се готово оклизне, склизне из једног смисла у други, неочекиван, опречан. Овакав обрт доводи све у питање, пољуљава извесност, уводи доживљај сродан осећању базичне, егзистенцијалне несигурности, егзистенцијалне у филозофском смислу. Такво титрање вишесмислености одражава несталност постојећег, зависност постојећег од стања нашег ума.

А стање ума нашег аутора подразумева пре свега крајњу отвореност, што води његовом проширењу, довољном да обухвати поларитете разних феномена. Тако, на пример, наслов песме која представља својеврстан пролог за ову књигу: „ДИС/ХАРМОНИЈА“, упућује на ауторов капацитет да истовремено укључи супротстављене аспекте неке појаве. Тако су дисхармонија и хармонија једно, хармонија је садржана у дисхармонији, та дихотомија чини дијалектичку целину. Јер све у себи садржи клицу своје супротности. На овај начин, кроз иманентну променљивост једне исте слике, аутор уноси и свеприсутан ток пролазности.

У целини гледано, понекад се стиче утисак да поигравајућа форма израза за аутора има примат, у односу на коју је садржај тек полазиште, повод, средство... Емоција, догађај, само је нешто што ће послужити духу за варирање ширег спектра могућности. И исход је парадоксални спој узнемирености и смирења.

Потпиривање тог пламичка између нестајања и настајања, по принципу: може да буде, не мора да значи... присутно је и у књигама господина Мићуновића, и у његовим беседама, као и у његовој комуникацији са светом и људима.

Ни властити песнички идентитет аутора није у овој књизи дат као апсолут, већ је интерактиван, употпуњен одсликавањем у другима, где је господин Мићуновић подражај, провокација, да други песници изнедре онај део себе који није могуће креирати у некој другој релацији. И сама сам изазвана, потакнута, да се из контакта са његовом књигом инспиришем за реч о њему као о некоме ко тежи да ухвати неухватљиво, а када му је надамак, онда га испусти нечим још недодухватнијим... Бити неуморан у игри досезања оног што измиче, подразумева посебну енергију, енергију бескраја дечје игре, младалачких пробијања граница задатог. Ту енергију већ педесет година емитује господин Мићуновић. И то је оно чему је тешко одолети. Као што је тешко одолети и његом зачињавању збиље. Његовом релативизовању неминовног, уздизању изнад поништавајућег. Између осталог, хумором, подсмехом. Смехом који даје слободу, одузима моћ детерминишућем. О овоме сведоче стихови аутора: „Колико је пролазност код мене пролазна?“/ „Губљење ваздуха није радост/ а може то да буде.“/ „Обратите пажњу на моје лево око,/ када ме стигне кастиг./ Запазићете, на отвореном одру,/ готово неприметан миг./ То се ја ништавиду подсмевам,/ како је бивало вазда./ У сваком случају, мора се знати,/ ко је роб, а ко газда.“

И, у духу народне и других традиција, чији се ехо осећа у песмама господина Мићуновића, може се рећи: док снага кладе ваља, ум царује. Наиме, он је одлучан да његов дух не робује пропадљивости материје, упркос потпуном разобличавању илузија у вези и са Еросом и са Танатосом. Да је аутор радикално искорачио из, како каже, „опсена и заноса“, јасно се види из стихова: „Ноћ заувек, како звучи тужно./ Два сандука грубо истесана./ Одувек је умирање ружно./ Смрт је лепа само у песмама./ Рођење је смрти предсказање./ Та истина долази по своје./ Јер живот је, ни више ни мање,/ збир вечитих заблуда удвоје.“ Но, ова потенцијално погубна прогледавања га не спречавају да се и даље бори својим изузетним, шеретским духом.

На крају бих навела неке од стихова посвећених господину Мићуновићу од стране других песника, заступљених у овој књизи, а који одражавају суштину његовог стваралачког бића. Песник Добрашин Јелић каже: „Треба да осмијех надраста/ сву тугу покошених трава/ све боли посјеченог храста.“ У прилог смеху, песник Анђелко Ердељанин, у складу са хумором господина Мићуновића, додаје: „Да је ту море,/ девојке из Војке/ биле би шкољке.“ Песник Перо Зубац о надрастању смехом и ведрином господина Мићуновића, о њему у својим стиховима констатује: „Прво је писао песме суморне/ ...за младе а већ уморне,/ ...Онда се одједном, у моме другу/ пробудило дете.../ ...И оно брзо што небом језди,/ то јаше Мићун на својој звезди.“ Песникиња Радојка Милошевић, обраћајући се господину Мићуно-

вићу, препознаје: „Загледали сте/ лице и наличје сваке речи“, а песникиња Виолета Божовић примећује: „Посматрајући те – имала сам утисак/ да ти је небо било у перу док си га/ стварао са земље.“ И песникиња, прозаисткиња, Зорица Пауновић поентира песмом „Лако је теби“: „Ти ћеш у ону цркву у себи/ Што си је саградио животом/ А потом/ И дажд и зрак ћеш бити/ И танане златне нити/ Негде у нечијој песми.“

И тај инспиришући траг, који је господин Радомир Мићуновић својим стваралаштвом и као човек оставио у стваралаштву и бићу других књижевника, остаје.

Данко Стојнић: „Ликови из друге главе“ (2019)

Милица Јефтимијевић Лилић

МЕДИТЕРАНСКА МЕЛАНХОЛИЈА И СНАЖНО ОСЕЋАЊЕ ПРОЛАЗНОСТИ

(Осман Озтурк, *Била си једнако зелена и плава*, Београд: Алма, 2018)

Поезија Османа Озтурка у књизи *Била си једнако зелена и плава*, оличава песника сентименталних реминисценција, меланхоличних осцилација и снажног присуства повишеног патоса. Растао је на домак Црног мора где се две животне боје, зелена и плава прожимају, што је на посебан начин бојило његову сезибилну природу. Суочен и са личним и породичним тугама, због одсуства снажне фигуре оца који је био печалбар, а која би уливала сигурност и припадање, он се формирао у осећајног песника који је окренут унутрашњим просторима бића, у сталној жудњи за целином и потпуном љубављу. Мајка стога има посебно место у његовој

поезији и једна од најлепших песма у збирци *Била си једнако зелена и плава*, јесте песма *Истанбулски танго у знак сећања на моју плавооку мајку*:

Не могу да заборавим оне самотне ноћи
у којима сам слушао јецаје твоје
Ах, мама, земљо моја плавоока,
У сећање ми долазиш
Ионако си увек у њему
Толико ми недостајеш сада

У овој песми исказује се врло дубок однос сапатништва са мајком и њеном самоћом, њеном тугом за вољеним супругом који је далеко. Ова дубоко емотивна и мисаоно интонирана песма такође је и у знаку горких присећања на детињство лишено очевог присуства и мајчиних суза за њим

јер га је живот одвео далеко у потрази за стварањем повољнијих услова живота своје породице. Тај тихи бол изражен у саосећању са мајком, остао је као трајна одлика песниковог бића, потребе да штити друге и вероватно је и утицала на избор његове професије.

Понекад си била као Црно море мирна,
понекад бурна и таласаста,
Осећао сам како ти таласи у моје срце ударају,
Ти ме уопште ниси чула, мама,
Ја сам сузе ронио у свом кревету,
Плач мога срца очајнички се извијао,
Смрзавао сам се и дрхтао у незнању ноћи,
Ти о томе ниси ништа знала.
Ах, мама, толико тужан сам био због твог плача
И плакао сам због тебе у себи
Претварајући се у јецаје.

Животно искуство има великог удела у ономе што настаје као уметничка креација са идејом да се та лична искуства пренесу на општи план. Да се кроз песму искаже и љубав према вољеној земљи, вољеном клубу (Бешикташ), свему ономе чему се у реалности припада. Укључујући свеколико животно искуство у основу за настанак поезије, велики Васко Попа каже:

Уколико ти је искуство богатије и зрелије, оно те учи да ти те речи песме долазе из свога извора. Одакле би, уосталом, и могле доћи? Знаш да пут од тога извора води кроз твоје срце, кроз твоју главу, кроз твоју душу. И то ти даје могућност да песму напишеш, да напишеш песму онакву какву си заслужио, и онда, само онда када си је заслужио. Бити песник, по свему судећи, значи, више него ишта друго, бити човек који је спреман да животом својим искупи речи за своју песму из њиховог извора. Без самозаборава нема усредсређивања, без усредсређивања нема надахнућа, без надахнућа нема открочења, без открочења нема и не може бити песме. Не може бити песме барем онакве до какве је теби стало.

Надахнуће љубављу према жени је у првом плану и то најчешће у евокацијама на минуле радости и болне растанке, као и лепотама Медитерана, према животу уопште код Озтурка рађа стихове пуне немира и преиспитивања. *Жубориш у мени као извор напуштени*, каже у једној песми откривајући изворе својих чежњи и подстицаја.

Поглед у себе, рађа и поглед у небо као исходште интимних трагања, нужности да се сваки дубоки доживљај живота преточи у песму, о чему сведочи и аутореференцијални исказ у уводу књиге:

Тренутак је такав да небо и плаветнило примећујеш само кад ишчезавају иза грања усамљеног дрвећа твог срца, и чини ти се као да нестаје тајна.

Када те струје однесу далеко попут јесењег листа, останеш без даха у том тренутку очајања. И чини ти се као да се држиш за сиве скуте облака. Авај, твоја рука и срце падају у празнину. Тек тада схватиш да не можеш да боравиш далеко од плаветнила и да без њега не можеш да постојиш...

Од тог дана, наћеш се покрај напуштеног плаветнила кад год ти срце затрепери... Размишљаш о причи, о песмама говорећи: „Била си једнако зелена и плава.“

Ове песникове речи, допуњавају његов портрет који се формира док се читају песме заоденуте трептајима бића које се стално тражи између неба и земље, свести о свом људском удесу и божанској прозирности душе која жуди за узлетима, слободом, вишим облицима езгистенције и самоисказа. Такође и да се укаже на неправде које постоје у свету, нарочито оне коју трпе деца:

Постоји дете мигрант које у себи тајно носим
Његово мало срце као да гори
Очајно је што за хлеб проси
Дете крај Егејског мора сузе рони...

Будући да су многе од Озтуркових песама писане да би добиле мелодију и да би се певале, велики број је већ заживео у народу у интерпретацији најзначајнијих турских уметника, а избор ове поезије је из једне такве књиге у којој су и песме са нотним записима те је јасно зашто су тако компоноване са честим рефреном и ритмом који то условљава:

Овај ваздух пролећни тако ме омамљује
Уз мирис јасмина моја је патња све већа
Не касни, цветови твоји могу да увену пре пролећа
Кад ужагрели рогачи као да за љубављу јуре...

Све је у овим песмама усмерено ка љубави, и природа и небо и земља и песникова чежња да се у песми споји са вечном лепотом постојања као насušним обликом његовог сопства.

И да завршимо речима Васка Попе о сврси писања:

И питају те исто тако често, коме ти упућујеш речи своје песме? Ти их враћаш онамо одакле си их примио, враћаш их њиховом извору. Знаш да пут у назад до тог извора живе речи, води кроз срце, кроз главу, кроз душу свих људи. И то опет свим људима даје могућност да и они, речима песме, опште с тим жи-

вотодавним извором. У томе, а не у нечем другом, састоји се друштвеност, човекољубивост и хуманост песниковог чина писања песама. Јер сваки човек, не само песник, има засушну потребу да говори са извором живе речи, али често нема чиме.

Смрт видех и издају видех иза себе,
Угасих побуне многе у свом срцу јадном
Силни огњеви ме шибаху у пламену очију твојих
Земљо моја, земљо моја, не одричем се тебе!

Бојећи своје песме разним нијансама, од светлих до тамних, Осман Озтурк је понудио читав спектар боја да њима искаже промену расположења и дубину осећања која изазивају судари са собом спрам других, одраз простора и времена у његовом бићу које иде у сусрет љубави или се са септом осврће за њом... У сваком случају, један бујан лирски субјект се разоткрива у стиховима тананих медитерански меланхоличних понирања у себе и друге. Довољан разлог за песму.

Данко Стојнић: „Преципитат 2“ (2019)

Миомир Милинковић

О БЕСМРТНИМ СМРТНИЦИМА РАДОМИРА МИЋУНОВИЋА

(Радомир Мићуновић, *Бесмртни смртници*, Неготин: Издавачко друштво Лексика, 2018)

По обиму невелика, а по регистру обухваћених имена, а нарочито по слојевитом значењу мисли и порука, нова књига Радомира Мићуновића, *Бесмртни смртници* се не може посматрати само као мали епиграматични именик његових пријатеља и(ли) оних који су му по духу и стварању блиски, а већ су одавно отишли у историју књижевности и културе српског народа, већ као лексикон дубокоумног промишљања о суштинским питањима људског постојања. То је поетски монумент непролазним вредностима и достигнућима људског духа и ума које песник стаавља на пиједестал универзалне људске комуникације.

Његове песме се могу посматрати бар са неколико становишта књижевноисторијског и естетског вредновања. Пре свега ваља нагласити да садржина стихова нуди песникову визију света који се темељи и траје на делима великих стваралаца, који упућују човека на суштинска питања живота и помажу му да разуме неприкосновене законитости сопствене егзистенције. Притом он маркира њихов значај у развоју општих цивилизацијских вредности и даје суд о њиховом стварању са становишта културног и књижевноисторијског вредновања. Хвали и велича њихова дела, а не себе, иако је и сам, по снази својих стихова достојан пажње и хвале. И у овој збирци, као и његовим ранијим делима, препознаје се частан и самопрегоран рад, а то је оно што су неки данас склони да потцењују, а каткад и да презиру.

Језички израз Мићуновићеве реторике остварује се у метричко-ритамској организацији стихова сатканих на елементима усвојене прозодије – стандардног и логичког акцента. Версификациона структура стилског изрази варира од лакокрилих дитирампских, везаних стихова, до засићеног, слововима оптерећеног античког хексаметра. Своје логичке и емотивне погледе и представе, песник успешно заодева у примерену стилску форму која може задовољити укус сензибилног читаоца и интуитивну спознају његових чула и читалачких афинитета.

Тематски оквир збирке испуњен је и маркиран делима и именом великана који су одавно отишли или тек закорачили у историју. У њиховом кругу Мићуновић је нашао сопствено уточиште и рај у коме се најбоље осећа и из којег га нико не може протерати. У том рају он исказује свој став не само према именима делатника, већ према значају њихових дела у развојним токовима српске књижевности и других области културе и уметности. Вук је мудрац који каже: „Пиши како чујеш, читај како пише“, Доситеј, великан који је кликтао „Књиге, књиге браћо моја а не звона и прапорце“ и који је „књигама уместо топова освајао велику Европу“, просветитељ који је народ уверавао да „Само простота и глупост задовољава се всегда при старинском остати“, Његош „тај господар пера и носилац мача“, и „заувек овенчан својим *Горским вијенцем*“ који је човеку указао да „слабостма смо земљи приковани“, Достојевски који је опеван као „спаситељ светски“, геније који је веровао да ће лепота спасити овај свет, Бора Станковић који је испевао жал за младошћу и дао апологију младости, нобеловац Иво Андрић, дубокоумни мислилац о суштини и неуништивости људског живота, који се непрестано осипа, али траје као на Дрини ћуприја, Бранко Миљковић, творац *Ватре и ништа*, песник кога је убила *прејака реч*, Бранислав Петровић „који није помишљао на извесни САНУ“ и по коме је „нека добра биртија, од сваке Академије била битнија“, Душко Трифуновић „поезијом што се труди да се увек воле људи“, Мома Димић „сада у Миријеву (што се поноси њиме) – одсек библиотеке носи то светло име“, који је својим гласом зрачио ведрину и знао да исправи чак и *криву Дрину*, Мирко Таталовић, коме ће се обратити: „Јер није лако, побро, уман и поштен бити“ и др.

У певању Радомировом осећа се јасан беседнички тон, подигнут каткад до нивоа патетке или химничног расположења, божанству посвећених стихова. Када размишљамо о томе, не можемо а да се не присетимо Хомера, који је такђе високо ценио говорнички дар.

*Богови одиста човеку сваком не дају даре
Умилне своје, ни духа, лика, ни говора течна.
Један, изгледом својим слаб, али што год
Беседи, то љупкошћу му заодене Бог.*

У античкој реторици епидеиктички говори су били инспирисани боговима, славним људима, а неретко и животињама и стварима. У Мићуновићевим стиховима осећа се рефлекс античке патетичне, полетне, афективне и узвишене поезије, карактеристичне за стил и језик химне или оде. Хорске песме које су певане уз музичку пратњу, писао је Пиндар, као и не-

ки његови савременици. Беседнички, свечани звук био је познат и у неким формама српске средњовековне књижевности, а нарочито се експонирао у поезији српских романтичара, Бранка Радичевића (Петру Петровићу Његошу), Јована Јовановића Змаја (Побри Стеви Каћанском), Лазе Костића (Побри Јовану Јовановићу Змају), Милорада Поповића Шапчанина (Јовану Јовановићу Змају), и др.

Мићуновић учи, казује и поручује, али не саветује, његова реч нема призивак императива, јер он зна да савет паметном не треба давати, а луди га ионако не слушају. Природа је човеку дала два уха и два ока, а само један језик, а то значи да га је упутила да више посматра и слуша а мање да говори. Међутим, човек често, у разним приликама, жели више да говори, а мање да гледа и слуша. Мићуновић је овај захтев природе схватио на најбољи начин. Он је пажљиви опсерватор који посматра свет око себе и ослушкује сваки његов шум, гомила у себи утиске, размишља, апсорбује дарове природе и слаже их у слојевитост значења и порука у мноштво афористичких исказа који се уздижу изнад свакодневног и прозаичног и улазе у сферу општих мисаоних вредности.

Он пева о трошности човека, о вечности његовог духа; и настоји да проникне у суштину и смисао људског битисања, које је још увек мистика и скоро нерешива загонетка. Ко зна, можда ће се наши потомци чудити што ми данас остајемо немоћни пред тајнама људског живљења и немоћни пред мистиком вечности. Можда је мањи грех да не знамо него да грешимо јер ако грешимо, потомке на грешке наводимо. Ипак је он потомцима забаштинио све што је његово и наше, а што ће бити њихово, јер оно што је прошло сажима се са оним што је сада и наговештава оно што се тек наслућује и полако долази. Оно што је сасвим извесно, јесте спознаја да је материјално постојање човека кратко, а духовно – нешто што се тек предосећа. Колико ће неко живети и после смрти, знаће се тек доцније. Човек је несавршено биће и то је оно што се такође зна – а цео његов живот протекне између оног што жели и оног што мора. То је једна врста компромиса између стварног и жељеног, зато треба живети и за друге, а не само за себе, јер ћемо од живота добити само онолико колико другима дајемо.

Бојан Рајевић

ПРИЧЕ У КАПСУЛАМА

(Перица Јокић, *Периграми*, Велес: Клуб писаца „Коста Солев Рацин“, 2019)

Сажетост, духовитост, вишезначност, ишчашена перспектива, склоност ка иронији, парадоксу... нека су од кључних особина афоризма као жанра чији су творци на десетине врхунских аутора на просторима бивше СФРЈ.

Међутим, називајући своје афоризме периграмама, афористичар Перица Јокић сутерише нам да и у том једноставном облику ипак има простора за уобличавање препознатљиве индивидуалне поетике са ауторским печатом, толико снажним да по њему може да се назове и сам жанр.

У чему би се, онда, састојала посебност Јокићевог афоризма која би оправдала увођење посебног жанровског назива – периграма?

Најбољи одговор на то питање даће сами периграми.

Пошто књига афоризама допушта (можда чак и захтијева) насумична читања, овдје дајем репрезентативан узорак – десетак насумично одабраних периграма, на основу којих ће, на крају, моћи да се понуди и одређена дефиниција периграма као посебног афористичког жанра. Стил је човек сам, што нам допушта да вјерујемо да ће својства која се искристалишу у десетак Јокићевих записа, бити важећа за све његове периграме. Па да почнемо.

Долазећи на посао, чувар затвора направио корак више и нашао се иза решетака.

Оно што се најприје примјећује у Јокићевом афоризму јесте постојање наративног језгра – у само једној реченици затичемо чак три радње: 1) долазак на посао 2) прављење корака више 3) смјештање иза решетака. Већ у овом, првом афоризму у књизи „Периграми“ почиње се уобличавати једна особена поетика. Срж афоризма лежи у овом „корак више“ јер је управо тај корак неопходан да се из свијета стварности, уобичајених, свакодневних, рутинских радњи као што је долазак на посао, пребацимо у једну другачију стварност, у Јокићевом случају, стварност апсурда у којој, ето, чувар затвора завршава иза решетака. Од првог афоризма у књизи гради се слика свијета

којом се наговјештава да је у том свијету све претумбано, раздрмано, избачено из својих уобичајених лежишта.

Љубазни лавови једног зоолошког врта широм отворили врата својим посјетиоцима.

Фантастика, гротеска, мијешање људског и животињског свијета, дјечја перспектива наслућују се из овог периграма који, такође, има нешто од оне инверзије и претумбаности коју смо затекли у претходном периграму. Притом, овдје се кристалише још нешто: Јокићева способност да петрифицираним фразама као што је „широм отворити врата“ подари нови живот доводећи их у крајње необичне спојеве са лексичким јединицама из прилично удаљених регистара.

Нестали пар лисица из Зоолошког врта пронађен за појасом полицајца-приправника.

Из овог периграма ишчитавамо Јокићеву способност да из полисемичних ријечи извуче максимум, реализујући их, одједном, у неколико контекста у којима могу да се јаве, творећи, на тај начин, праву малу комедију забуне. Наравно, наративни потенцијал и овдје је присутан, имамо не радњу, него цио случај (нестанак пара лисица из Зоолошког врта), имамо (успјешан) процес детекције јер је нестали пар лисица пронађен и остаје нам да закључимо да је афористичка инстанца на себе преузела улогу детектива који успијева да ријешити случај, на задовољство читалаца. Примјећујемо, још, да је Јокићевим периграммима често потребна и сцена, што није тако чест случај код афоризама који се, често, задовољавају језичким играма.

Након судара са Аном Карењином, један заљубљени воз потпуно изашао из колосјека.

Јокић вјешто уводи у игру и једну стварност из подручја умјетничке имагинације, додјељујући јој, тако, статус идентичан оном који има такозвана наша реалност. План реалности и план фикције код Јокића не изгледају као да су у сукобу, прије би се рекло да се прожимају будући да Јокићева инстанца има увид и у једну и у другу, при чему је, и у једном и у другом случају, више занима скривени, него познати дио приче.

Упркос тешком невремену, авион лако слетио у провалију.

Јокићева афористичка инстанца показује се и као мајстор у области изневјерених очекивања која гради тако што избором лексичких јединица најављује срећан крај, у овом случају – успјешно слијетање онакво на какво

бисмо сви најприје помислили, да би, затим, открила једно рјеђе запажано, а ипак присутно својство код слијетања авиона у провалију, а то је да и она представљају успјешна слијетања која, такође, могу бити ометана тешким невременом, колико и редовни летови. Јокић, јасно је, игра на крилатици да је и пад лет, подстичући машту читаоца да замисли авион који, због неког још тежег невремена, не успијева да слети у провалију, већ препуштен хиру невремена, завршава свој лет на писти циљног аеродрома. Све то да би се читалац запитао није ли и оно што сматрамо редом који смо створили заправо производ неког пуког случаја, једнако колико и било који хаос.

Пуцњем увис означен почетак трке и крај лутајућег падобранца.

Потенцијал драме, потенцијал трагедије, око Јокићеве афористичке инстанце у стању је да види и у најобичнијем извјештају са неког спортског догађаја, на примјер, трке на сто метара. У пуцњу увис којим се означавају почеци трка виђена је пријетња сагласна духу времена у којем пуцњеви чешће служе првобитној им намјени него ли означавању почетка неке трке. На овај, крајње онеобичен начин, Јокић нам је саопштио једну антрополошку константу која се тиче порива за убијањем који је, рекло би се, у нама присутани онда када га нисмо свјесни.

Захваљујући својим димензијама, један прекоокеански брод свуда стигао одједном.

Није довољно имати изузетну језичку интелигенцију, какву Јокић, без дилеме, има, потребно је имати и вансеријску визуелну имагинацију да би се на помен синтагме „прекоокеански брод“ могао замислити брод чије димензије сежу преко океана, усљед чега тај брод „свуда стиже одједном“.

Због преласка на контактна сочива, змије наочарке укинуле ову врсту.

Овим периграмом Перица Јокић још једном демонстрира своју приврженост дјечијем виђењу свијета, али и способност да метонимијским помјерањима, попут змије, вијуга кроз различита значења, спајајући прилично удаљене контексте, чиме ствара посебно зачудан ефекат.

Држећи се упутства за употребу шешира, просјак остао шворц.

Хуморни ефекат у овом периграму гради се увиђањем вишеструкости намјене шешира који је, у примарном значењу, средство за покривање главе, међутим, вријеме у којем живимо открило му је још једну могућу функцију на шта Јокић духовито, премда црнотуморно скреће пажњу. Јокић је у стању, попут неког суперпрецизног инструмента, да се огласи својим звоном за узбуну – периграмом, истог тренутка када осјети да је нека

ријеч, под утицајем тренутних прилика доживјела значењску трансформацију.

Његош у Црној Гори пише све провокативније.

Иако у начелу ближа имагинативним стварностима, Јокићева афинстанца увјерава нас да са подједнаким успјехом може да афористички тумачи и актуелну црногорску збиљу, не лишавајући је, и даље, универзалних увиђања.

У записима који су овдје представљени, а то ће бити случај и са свим записима у књизи, могуће је уочити и једну стилску доминанту, а то је употреба крњег перфекта. То је онај облик за којим, у циљу језичког економисања, често посежу новинари при насловљавању својих чланака. То за ефекат, како у новинским насловима, тако и у Јокићевим периграмама, има смјештање збивања *in medias res*. Из тог разлога, читалац који буде читао Јокићеве „Периграме“ имаће утисак да чита само новинске наслове растерећене било чега сувишног.

Да закључимо, Јокићеви периграми су афоризми са наративним потенцијалом који се не реализује, већ се прича која би се могла испричати згушњава у капсуле од свега пар ријечи. Оно што се, притом, реализује јесте семантички потенцијал ријечи који се често доведе до слике или, чак, вишеструких слика. Уочљива је тенденција да се у Јокићевим периграмама значењски потенцијал ријечи истовремено реализује у свим могућим контекстима. Периграме прати и неодољиви шарм дјечије зачућености пред свијетом, али и језиком, као и свеприсутна склоност ка игрању и освајању нових имагинативних простора.

ИЗ НОВИХ КЊИГА

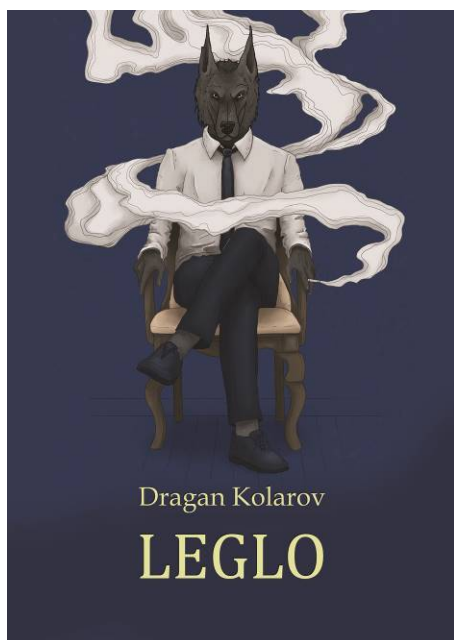

Никола Оташ

Dragan Kolarov

LEGLO : ROMAN

(„Alma“, Beograd, 2019)

Vilovski je zurio u tačkice u daljini koje su se njihale na snegu. Bili su to radnici koji su čistili smetove. Kroz prozorsko okno, oivičeno naslagama inja, ljudi su na momente izgledali kao da lebde u belini. Pogledao je na veliki sat iznad radnog stola. Još nije vreme, pomisli. Otpio je dobar gutljaj konjaka i zavalio se u naslon stolice, trudio se da oseti nagoreli ukus hrastovog bureta i grožđa. Jaka opora žestina mu je stezala grlo i želudac. Stresao se, a zatim naiskap u sebe sasuo ostatak rumene tečnosti. Duboko je udahnuo. Desetak kilometara dalje nalazio se Beč, nad Bečom – vejao je sneg. Pogled mu skliznu do kočijaša koji je u širokom dvorištu vile pokušavao da upregne konje. Bičevao je dva snažna vranca

ca i psovao. Jedan od konja propeo se visoko i zamalo se otrgao sa ulara. Kočijaš je ispustio bič, ali je nastavio da vitla šakom u prazno, urlajući. Vilovski je otvorio prozor i ukorio ga. Mora da bude tiši. Kralj umire.

Tu, u sobi pored, upala pluća razarala je telo srpskog kralja Milana Obrenovića.

Upitao je kada će kočija biti spremna. Za četvrt sata. Sasvim dovoljno da se presvuče, pomisli. Nije mu se išlo iako je put trebalo da bude kratak, do grada. Ali ipak po snegu. Sa ludim kočijašem. Zatvorio je prozor i, stresavši se od hladnoće, nasuo još jednu čašu konjaka. Ponovo je pogledao na sat. Bilo je 3 i 20. Teško januarsko popodne 1901. godine.

Polako, bez kucanja, u prostoriju je ušetao lekar, doktor Tepfer.

„Ima li novosti?“, namrštio se Vilovski.

„Drži se njegovo veličanstvo, drži se, ali nije dobro, teško da je svestan stanja u kome je. Tražio je da ga vodimo u operu da gleda Rakovskog“, reče lekar.

„Kada?“

„Jutros.“

„A posle toga?“

„Grof Ziči uglavnom sedi pored njega s beležnicom. Zapisuje nešto, čini mi se poslednje reči, a izgleda da će ih biti dosta, barem šljafna, pošto hoće posle da sve to objavi u peštanskom „Mađaroršagu“, a nije u redu da objavljuje rečenicu-dve, ne?“

„Molim? O čemu pričate?“, Vilovski je zbunjeno vrteo glavom. „Jeste li već pili danas?“

„Samo kažem...“

„Kralj je pri svesti? Mogu li da ga vidim?“

„Trenutno ne, spava. Umoran je.“

„Pazite ga dok nisam tu.“

Doktor je nastavio: „Ima teške snove, pada u delirijum. Sinoć je čuo neka-kve vukove kako ga dozivaju... mlatarao je rukama, i sve tako. Bilo je strašno... Verujte.“

„Vukove? Kakve vukove?“

„Ne znam...“ Doktor je hodao polako, sa rukama na leđima. Prišao je stičiću sa pićem. „Mogu li?“

Vilovski je, ne obazirući se na njegovo pitanje, ogrnuo šal i stavio šešir, držeći kaput preko ruke.

„Doviđenja, doktore“, otvorio je vrata da ga isprati. „Pazite dobro na kralja, ja ću se brzo vratiti.“

Lekar se nakašljao.

„U redu onda, drugi put...“ Kucnuo je prstima u flašu i krenuo da izađe. „Doviđenja, gospodine Vilovski.“

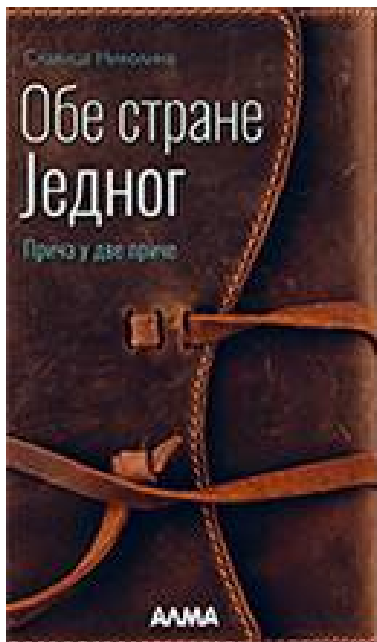
Vilovski je prišao prozoru da vidi kako stoji stvar sa kočijom. Bila je spremna. Od kada se kralj Milan teško razboleo i milošću cara Franca Jozefa dovezen u ovu vilu blizu Beča, on, Vilovski, nekoliko slugu i mađarski grof Evgenije Ziči, prijatelj kralja Milana, kuću gotovo da nisu ni napuštali. Uglavnom su igrali karte i pili. Kada je kralj posle jedne slabašne partije bridža u očajanju rekao Zičiju: „Prijatelju, ne daj da ovako mlad umrem“, grof se više puta kladio s njim u milionske sume da će ozdraviti i da će već na proleće zajedno piti tokajac kod grofa na imanju. Pošto nije mogao da pronađe nijednu pristojnu ženu koja bi se oprostila s Milanom, Ziči je dovodio iz Beča lake žene iz birtija i čak bordela, oblačio ih u raskošne haljine i predstavljao ih kralju, u momentima kad je ovaj bio raspoložen, kao otmene dame i grofice koje jedva čekaju da kralj ozdravi.

Славица Николина

ОБЕ СТРАНЕ ЈЕДНОГ (ПРИЧА У ДВЕ ПРИЧЕ) : РОМАН

(„Алма“, Београд, 2019)

ЗАПИС

(Времеплов у прикљештеном,
казујућем тренутку –
Збор са Анђелом Чуваром)

Недеља: 14.05.

ОН: – Сећаш ли се, пријатељу, када си ми рекао да сам у својеврсној клопци која подразумева везу без јачих емоција. Ја и слабе емоције! Слатко сам се насмејао.

ЈА: – Тада нисам знао да сам у позицији „status quo“ – рекох – очекивања нечег што ће изостати ако се чека у недоглед, али сам, на срећу, био свестан Тебе и Твог присуства. Чак и онда када се то, по мишљењу околине, поистовећивало са поремећеношћу ума.

Нисам увек учовао грешку обраћајући Ти се гласно. Заборављао сам да је говор сувишан, и да треба само да помислим. Унутрашњи дијалог ме је, касније, када сам њиме овладао, штирио од изругивања и беле кошуље. Добро знаш да сам причао сам са собом и, наравно, на себе навлачио подозрење, подсмех, чуђење, сажаљење чак: „Јадан, млад човек, а већ одлепио“; „О, Господе, чувај ми памет!“ – рекли би старији, прекрстивши се.

ОН: – Много тога си ми рекао, драги мој, и живео у уверењу да си у праву што ти, искрено, никада нисам замерао. Био сам, по својој природи, изнад таквог пламена страсти, док си ти у њему изнова и изнова сагоревао. Како си онда могао да разумеш оно о чему ти, с правом, нисам преносио,

знајући да би, по теби, то значило да те нападам, да ти намећем свој животни став, да сам ти супротстављен.

Не, то нисам смео да дозволим. Са изузецима, да.

ЈА: – Али, то је био згодан начин да не упаднем у задриглу утробу времена; у ту похлепну, горећу нестрпљивост којој је већина безглаво хрлила. Нисам марио понекад, чешће само наизглед – рекох помирљиво – али сам увек слушао када си имао шта да кажеш.

***

Лакоћа дијалога нас је толико издигла да, готово, нисмо примећивали куда се крећемо. Палета боја се простирала унаоколо, издашно предочавајући раскош коју нам чула, обузета предметом тренутног интересовања, занемариваху.

У својој издашности ничим не мањкаше: ни врлетима са тамо-амо нацацканим крошњама што чине живо трепераве видикове линије у безброј нивоа – тек занемарљиво мање сјајне од прстенстих измаглица које их присно повезују; ни распуклим лампионима звезда што даноноћно расејавају златастосребрнасти прах, док бешумно завирују у водена огледала река и горских очију како би се у њима огледале и купале; нити умилном тишином хармоније која плови...

***

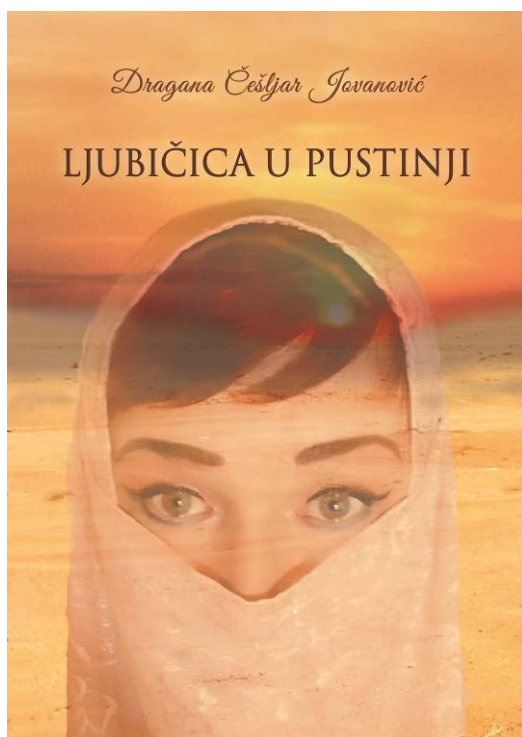
ОН: – Мислиш да ми је било лако да подносим отпор који си пружао? Некада је био тако јак, да ме је чудило одакле црпиш потребу која те угрожава, и чему, питао сам се, кад није на корист. Био сам твоја сенка, као и сада што смо обоје, коначно, на сродном светлосном таласу – рече, стопивши свој тоналитет са мојим, никад тако посвећено присутан и жив при обраћању.

Да си само могао знати – настави он истим тоном – како сам патио пријатељу. Патио сам, као и већина вас, од повремене зебње која најтамније зна да засени, при помисли на неумољиву неутешитељку којој овоземаљско име звучи грубо, бритко, коначно... смрт! Нећу користити ту реч, јер смо један вид њене манифестације заједно превазишли и оставили је за собом. Моја зебња није долазила од те неутешитељке, већ од оне духовне.

Dragana Češljarić Jovanović

LJUBIČICA U PUSTINJI : ROMAN

(„Alma“, Beograd, 2019)

Semenka malenog cveta beše usađena u tlo prelepih zelenih polja plodne Vojvodine, ispod Fruške Gore, sa koje se prelivao (i još uvek preliva) divan pogled na čitav Banat.

Rodi se žensko...

Nakon duge nedoumice kako da se zove, ujna objasni da je to njihova prva radost... pa neka po tome i ime bude...

Tetka i tetak sa mamine strane, koji su imali sina jedinca, iskreno se obradovaše, i tim povodom jedan veliki prasac i jedna kokica napustiše život u bogatoj farmi, i njihove oči više nikada ne videše baštu punu plodova vrednih ruku u koje su, sa mnogo ljubavi, od prvog cvrkuta ptica, domaćini ulivali svoj trud i znoj.

Vesele igre sa bratićem na tavanu jedne štale, i najlepše deda Milanovo mleko na svetu, hranile su dušu i telo nežne Violete.

Jednoga dana, dok je poput mladog ždrebeta potrčala uz stepenice da poseti dedu, i ponovo upije miris toplog mleka, zaustavili su je odrasli, i smrtno ozbiljnim tonom je obavestili da je deda teško bolestan, te da ne sme ući... Violeta nikada nije saznala od čega je deda bolovao, ali po prvi put je osetila hladnoću smrti negde tu, jako blizu, kako joj iz života krade jedan dragi osmeh...

...I nikada više nije osetila onaj divni ukus toplog mleka...

Posle nekog vremena roditelji su se preselili u jedno drugo carstvo puno gustih šuma i velikih planina, koje su krasile jednu kotlinu, u čijem se nedru i oni smestiše.

Tek tu je postala svesna ličnosti majke i oca.

Tata, visok i stasit čovek, ozbiljnog pogleda na svet, u većini nesposoban da izrazi i najmanju nežnost, strog... (osobine koje su Violeti ostavile velike ožiljke na srcu, ali se pokazalo da joj je takvo vaspitanje pomoglo da posle opstane). Veliki teoretičar, ali slab da sprovede svoje ideje i prava u društvu.

Mama, vesela, niska žena, koja je srcem i osmehom negovala mnogo cveća, svi su se divili njenoj ukusnoj hrani, i čak da samo hleb (koji je sama mesila) i vodu ponudi, imali su izuzetno prijatan ukus! Nije filozofirala, ali je zato aktivno radila, i bila cenjena od svih.

Kao kombinacija oni su bili dva suprotna pola – na žalost, ne oni što dopunjavaju se... što se i te kako odražavalo na malu Violetu.

U predgrađu grada koji je plivao na rudniku soli, njeno detinjstvo je bilo slično ostaloj deci... ali onoj koja nisu imala igračke... koliko zbog štednje, toliko i zato što su joj roditelji malo znali o naprednoj psihologiji koja kaže da dete treba da ima takvo nešto za uspešan mentalni razvoj (ako je to tačno). Ali su zato trčkanja oko kuće i igrice (žmurka, lopov i žandar, ringe-ringe-raja, kaubojaca i indijanaca, prodavaca i kupaca – sa pirinčem od jedne travice koja toliko mnogo liči na njega...) i te kako uspešno punili joj dane.

Nešto kasnije, kada su ga svi već odavno imali, i njeni roditelji su napokon kupili TV, da bi uveče gledali filmove, ponekad čekali do rano ujutro da prate meč Kasijusa Kleja (posle Mohameda Alija), čudili se Armstrongu kako je stigao do meseca, pa još i hoda po njemu!... uživali u Popaju, Kalimeru, Miki Mausu, Tomu i Džeriju, smejali se Čkalji i Miji Aleksiću, navijali sa Mladenom Delićem...

Tata je ponekad, kada bi se vraćao sa posla, kupovao divne rum pločice, a bogme sa platom bi i „rižnjaču“ dobila (što je bilo vrhunac pažnje).

Violeta je od malih nogu pokazivala svoju darežljivost deleći svojim prijateljima kroz prozor sve voće koje su imali u kući, zbog čega bi ponekad, nakon povratka roditelja, i otplakala.

Druženje sa godinu dana mlađom sestričinom Dijanom, jedinicom, koju je majka čuvala dok je tetka (tatina mlađa sestra) bila na poslu, bila je prava, iskrena sestrinska ljubav, bez obzira na neke male incidente...

Kako je sestričina bila data na poverenje mami, ova se trudila da je zadovolji po svaku cenu, tako da, čak i ako je ponekad Violeta bila u pravu, morala je ćutati, da se sestričina ne bi naljutila...

Branka Vojinović Jegdić

GORSKI BISERI
Antologija haiku poezije u Crnoj Gori
THE MOUNTAIN PEARLS
An Anthology of the Haiku Poetry in
Montenegro

(Međunarodno udruženje književnih stvaralaca i umjetnika „Nekazano“,
Bar, 2019)

VOJISLAV BUBANJA

u oku orla
treperi prvi zrak
novoga sunca

the first ray
of the rising sun glistens
in the eagle's eye

BOGOLJUB BOBAN VELIMIROVIĆ

hromi fijaker
kraj ambara prislonjen,
pamti konjski kas

a limping waggon
leans on the barn – remembering
the horse's trotting

VLADISLAV VUKOVIĆ

sanjam pustare –
stepe i topot konja
na mjesečini

I'm dreaming of the wolds –
prairies and the horse clatter
in the moonlight

ANDRIJA GVOZDENOVIĆ

vidjeh iz voza –
bježi poljsko cvijeće
za jatom ptica

I've seen it from the train –
meadow flowers running
after a flock of birds

LAZAR DAŠIĆ

maslačci u polju –
odjekuje zvuk frule
svuda okolo

dandelions in the field–
echo of a flute
everywhere

DARKO BATAN ŽUNJIĆ

javorov list
zalijepljen kišom
ode autom

a maple leaf
glued by the raindrops
leaves by car

BRANKA VOJINOVIĆ JEGDIĆ

ručak na travi –
slamka zamijenila
čačkalicu

lunch on the lawn–
straw replaces
a toothpick

DOBRAŠIN JELIĆ

kad prođe ujutru
preko livada i šuma
vjetar se podmladi

on its morning passage
over meadows and forests
the wind turns young

Sanda Ristić Stojanović

OSMATRAČNICA XXI VEKA

(„Presing“, Beograd, 2019)

AFRODITA I

Afrodita, izmaštana na licu veka
Traga za pipcima lepote
Koji bi dohvatili
Ispovesti stvarnosti
Zakucane ipak i u
Sažetost veka u
Dnevnim novinama noći
I u provokacije banalnih izjava
Prošlosti da
Privid okupa njenu lepotu
Ubeđenjem noći

Da je njena lepota angažovana
Kao težak rad zvezda
Da unapredi svoju erotiku
U isprepletenu tela vekova.

Stvarnost angažuje Afroditu
Da sluša predavanja noći
O pokušaju dana da
Isparceliše njenu lepotu
Na muška viđenja svega i svačega.

AFRODITA II (NA ASFALTU)

Afrodita na asfaltu tuđih iluzija
Žonglira sa rečima stvarnosti
Udenutim u prevejanost noći
Izrovane našim rupama i
Rupama zvezda i
Rupama civilizacije u
Koje Sunce invalidno zameće
Svoje tragove da je napravilo
Lepotu u naricanje lica veka
Da je predugo najbolji
Plakat smrti.

Afrodita na asfaltu svojih iluzija
Vidi da noć ganja njenu lepotu
Kao Sunce – grubijan koje
Izbacuje nepozvane goste
Iz svoje produbljene erotike,
Zadržavajući za sebe samo
Telo veka,
Čitajući pažljivo pamflete
Stvarnosti i smrti,
Da bi ih ostavilo u
Jednu od zaboravljenih fioka lepote.

AFRODITA III

Afrodita stoji u sred	I ostavkama prošlosti
Koncentracionog logora stvarnosti,	I nevidljivim paradama sadašnjosti
I kao dim puzi njena lepota	U koncentracionom logoru reči
Po sprženim telima reči i ljudi,	Koji pokušava pesmu da zameni
Naričući za	Njenom lepotom posrnulom
Spektakularnim izjavama Lepote	U svetski tok događaja.

AFRODITA IV (NA NAFTNOJ PLATFORMI)

Afrodita na naftnoj platformi svih eksploatacija,
Na kojoj je noć i zvezde desetkuju
Istovetno kao civilizaciju,
Ostavljajući joj pamflet praznine o
Ortakluku Lepote sa njenim oblikom
Zarivenim u brzopletosti ipak muške stvarnosti.

Afrodita na naftnoj platformi svojih iluzija,
Kose slepljene od nafte sećanja,
Koja je ipak ogoli isto kao civilizaciju
Strpanu deo po deo u
Album dovrtljivosti noći
Koja leškari na bazenu svoje sujete,
Varirajući Lepotu i Afroditu
Umesto zakočenosti jutra u samome sebi.

Ipak noć obavesti Afroditu
Da joj na bušotini nafte njene korisnosti,
Jutro opšiveno sopstvenim bogatstvom,
Cmizdreći popisuje, detaljno i njenu cenu i njenu lepotu.

Митар Ђерић Лаки

АМОРИЗМИ

(„Алма“, Београд, 2019)

✱

У браку могу да идем – где нећу!

✱

Љубав се крунише браком, и наставља да се круни.

✱

Нису све мајке исте. Женина мајка је ташта.

✱

Жену свакодневно изводим. Из такта.

✱

Жена је делила моје мишљење. На више њених.

✱

Жена ми нахвали водоинсталатера, тако млад а савестан.
Већ десет дана ставља гумицу.

✱

Жене са великим грудима имају лепе очи.

✱

Драги ми је савршен. Сушта супротност мужу.

✱

Муж ме занемарује. По цео дан пегла, пере, чисти...

✱

Зашто се љубавница не рачуна као члан породичног домаћинства,
кад највише троши?!

✱

Драги, не засмејавај ме више – обуци нешто!

✱

Само вас гледам – рече воајер.

✱

Жена је закон. Зато мушкарци траже рупу у закону.

✱

Муж ми је добар у кревету. Не хрче.

✱

Дете ме чудно гледа. Исти комшијин поглед.

✱

Срећу чине мале ствари. Зато је толико жена незадовољно.

✱

Не прекидај жену – док ћути!

✱

Жене дуго памте, кратко заборављају.

✱

Све сам радим по кући. Неће ваљда она да ми говори.

✱

Што је баби мило, одавно је било.

✱

Мушкарци су као црно вино. Што су старији, све су црњи.

✱

Волим само једну жену – рече Едип.

✱

Са женом стојим одлично. Проблем је кад легнемо.

Перица Јокић

ПЕРИГРАМИ

(Клуб писаца „Коста Солев Рацин“, Велес, 2019)

✱

Питагора исчезна во хипотенузата на бермудскиот триаголник.
Питагора нестало у хипотенузи бермудског троугла.

✱

Да не би имали проблема с високим напоном, електричарима
забрањено да расту преко два метра.
*Да не би имале нелагодности со високиот напон, на електричарите
забрането да растат повеќе од два метри.*

✱

Заборавна дама повторно ја изгуби невиноста.
Заборавна дама поново изгубила невиност.

✱

Незадоволни од прскањето на овошките, гасениците ги покренеа
тенковите.
Незадоволне прскањем воћа, гусјенице покренуле тенкове.

✱

Прачовекот на прагот на откритието што треба да прави кога е гладен.
Прачовјек на прагу открића шта треба да ради кад је гладан.

✱

Ексцентричен крадец ја искраде фирмата во која што работи како
директор.
Ексцентрични лопов покрао фирму у којој ради као директор.

✱

Адам постана гол дури откако се пронајдени гаќите.
Адам постао го тек пошто су пронајдене гаће.

✱

Животните од една зоолошка градина сé помалку заинтересирани за
луѓето кои што им ги покажуваат.

*Животиње једног зоолошког врта све мање заинтересоване за људе које им
показују.*

✱

Една ексклузивна кафана за секој пијаница обезбеди маса над главата.

Једна ексклузивна кафана за сваког пијанца обезбиједила сто над главом.

✱

Запознавајќи ја Ева, Адам заклучи дека сите жени се исти.

Упознавши Еву, Адам закључио да су све жене исте.

✱

Да би се продолжил животниот век на телињата, кланиците одлучиле
да не работат за викендите.

*Да би се продужио животни вијек теладџи, кланице одлучиле да не раде за
викенд.*

✱

Резервното тркало е пронајдено дури после пронаоѓањето на четирите
тркала.

Резервни точак пронајден тек након проналаска четири точка.

✱

Сизиф разочаран од залудната работа, затоа што туркал погрешен
камен.

Сизиф разочаран узалудним послом, јер је гурао погрешан камен.

✱

За грабеж на банка осомничена жена грда како крадец.

За пљачку банке осумњичена жена ружна к'о лопов.

✱

Дождот падна без најава на метереолозите и сé упрска.

Киша пала без најаве метеоролога и све упрскала.

Jovan Kragujević

DUHOVNE FRAKTURE

(„Ždral“, Novi Sad, 2019)

✱

Dočeka sam bolje sutra. Kupio sam hleb od juče.

✱

Čovek je mera svih stvari, zato mu stalno uzimaju meru.

✱

Televizija je postigla pun pogodak. Ispraznila je gledaocima glave.

✱

Svaka civilizacija počinje obradom zemlje, a završava se obradom čoveka.

✱

Dobili smo pregovarački okvir.
Uskoro će nam stići i odgovarajuća slika.

✱

Ne gađajte govornika jajima i paradajzom.
Posle nećete imati šta da jedete.

✱

Ukrštanjem kancelarijskog pacova i crkvenog
miša dobija se autentični srpski glodar.

✱

Voda se povukla, vlada je ostala.

✱

Da biste se uključili u izbore,
prethodno treba da isključite mozak.

✱

Pre nego što sam uspeo da napustim ona je napustila mene.

✱

Najlakše se potkupljuju oni koji su kupili diplomu.

✱

Naučite nešto o demokratiji. Letujte u Grčkoj!

✱

Pet vekova pod Turcima bilo je tek priprema za evropskih pet minuta.

✱

Predstava je doživela fijasko.
Pozorišna uprava je zbog tendera angažovala gluvonemog suflera.

✱

Agresori ne priznaju granice. Njihovi apetiti su bezgranični.

✱

Dok se država transformiše, narod se deformiše.

✱

Ko kaže da ne napredujemo?
Naši preci su služili age, dok mi služimo emire.

✱

Vladina projekcija evropske budućnosti se prekida.
Narodu je pukao film.

✱

Život piše romane, a ministarstvo kulture drame.

✱

Pavlov je razvio uslovni refleks kod psa,
a evropski zvaničnici kod naših političara.

Живко Кулић

У ОКОВИМА ДЕМОКРАТИЈЕ

(„Алма“, Београд, 2019)

✱

И последња рупа на свирали сања да једнога дана постане прва виолина
у оркестру.

✱

Човек је као снег. Што дуже траје, то више копни.

✱

Нервира ме точак историје. Стално мења изглед географије!

✱

Бог све види, али не може да верује својим очима.
Мисли да је у питању скривена камера.

✱

Решио сам да завршим факултет.
Хоћу и ја да постанем јефтина радна снага.

✱

Човек је највећа потврда Дарвинове теорије.
И даље се мајмунски понаша.

✱

Отворио сам четворо очију. Идем на разговор у четири ока!

✱

Западна демократија се умирит' не може.
Бомбардује и дању и ноћу!

✱

Кога Вашингтон уједе и Брисела се плаши!

✱

Јуче црногорски Срби, данас расрбљени Црногорци,
сутра расцрногорчени Монтенегрини.
Ако тако наставе, и ДНК ће променити!

✱

Доћи ће и наших пет минута,
макар их поново чекали петсто година.

✱

И ми коње за фрку имамо.

✱

Административна линија између Централне Србије и Косова
све је дебља.
Време је да јој се стане на црту.

✱

Невладине организације цветају, али их нико не мирише.

✱

Тешко правди која се и неправди правда.

✱

У здравству се ништа не препушта случају.
Прегледи се заказују и по неколико година унапред.

✱

Жена с разлогом дуже живи од мужа. Нема ташту.

✱

И најстарији занат полако се модернизује. Проститутке су постале
полуквалификоване, спонзоруше квалификоване, а старлете
висококвалификоване продавачице љубави.

ИЗ РУКОПИСА

Никола Оташ

Миљана Деспотовић

Миљана Деспотовић
МОЈ КРАЧЕЊЕ

Паван Петровијевић

Криве патња БЕСАРТНА
ДО ТОЛИКО СЕБЕ И СТО МИ НЕ ПОЈЕ.
ИПРИМ ЧИЈА ЗНАЊЕ ЧУЊИМ СТРАШЊИ
НАЈИВЕ КОЈИ ПАСИВАЈУ БОЈ И У РЕЧИТАТОРЕ -
ПОЈЕ СЕ ТЕО ЗАТО, РЕЧИМА КИДЛИКА.

МУКО, МУКО ТИ У ПОСЛА БУЧО!
НЕ ТРАЖИ ТВОЈЕ МИЛОСТИ
МЛАД СТЕРОЈ, ПЕСАМ СЛОУКА,
МА ИСАЈ ЈА ЈЕДИМ ЧУВЕТО НЕ КРАЈИ
КРАЈ КОЈИ ПАСИВАЈУ БОЈ И У РЕЧИТАТОРЕ!

ОБЕ СЕ РСУ НЕ СРЕТО ИКОЈ,
У КИО САД СРЕТНО ДОДОЛИКА БУКЕЛУ
КОЈЕ УСИВУТРО ВРУКЊУ ДИТУ ГАСИ
УЗ МРАЊИХ ДУБИН - СТО БИЛОЈ СЕДИМ,
ЈА ЗНАЈ, ЈА М, НЕСТАЈА СИ!

ТЕ СИ ЗЕЛ ПЕНЕ ИКО ЧИМТА!
ЈА КРЕЈКЕЈ СЕДНУТУ ЗИВУМ,
ОИ ТЕ НЕЖЕО ДА НЕ СТОЈИ,
ЗАДРОМИ КОЈ ИКО МОЈЕ ЧИЕ ПОМЕНЕ,
З ТЕБЕ КО ЈЕ, ПОТРО МОЈЕ, МОЈ КРАЧЕЊЕ!

У САНКТЕГРОЈ,
18. ОКТ. 2014.

ХУД РОБИН

БОЛЕСТ

- Тата, да те питам нешто?
- Питај, сине.
- Јеси ли болестан?
- Нисам, сине, зашто питаш?
- Данас те нисам видео на телевизији.

ДЕВИЈАЦИЈА

- Шефе, ја Вас обожавам, али допустите да нагласим да нисам хомо.
- И ти се тиме хвалиш?

ХУД РОБИН

- Мааали!
- Молим, шефе.
- Колико је сати?
- Не знам, шефе, питајте министра.
- Не зна ни он, идиоте, знаш да су му покрали сатове.
- Тако му и треба, кад сваку будалу пушта у своју вилу!

ДОКАЗ

- Господару, да ли сте расположени за један селфи?
- Селфи? Побогу, по цео дан се сликам, због чега би сад требало да урадим селфи?
- Ма, онако, за историју, да имамо доказ да смо нешто радили.

- Да смо нешто радили?! Да ли си ти нормалан?! Наравно да смо радили, много смо радили, доказе за то имамо где год се окренеш! Све смо уништили!

ПРАЗНИНЕ

- Шефе, а да се ми мало притајимо?

- Како мислиш да се притајимо, ми смо власт и ту функцију обављамо свакодневно.

- Ма знам, али народ је постао нервозан, каже да искачемо и из фрижидера.

- И у чему је ту проблем? И треба да искачемо, кад већ у њему немају шта друго да виде.

ПРОЈЕКАТ

- Ево, као што смо се договорили, донео сам пројекат.

- У реду, проследићу колегиници да уради идејно решење.

- Да ли могу да ступим у контакт са њом због неких предлога или консултација?

- Могуће је, мада она не комуницира са људима.

- Како то мислите да не комуницира са људима? А са ким комуницира? Са вама комуницира?

- Наравно!

- Ви, ваљда, спадате у људску врсту?

- Свакако, кад год се за то укаже потреба.

КЛОНИРАЊЕ

Мирна, прошло је три мјесеца од твога лијечења, не видим никакво побољшање.

Имам ја и другу варијанту за опстанак на Земљи.

Коју?

Касније ћемо о тому.

Досад је на Земљи умрло сто милијарди људи. Мирна, ти ускоро повећаваш тај број. Ја Смрт ти то гарантирам.

А видиш Смрти, ја Живот, знам да материјални и нематеријални свемири се трансформирају у нови циклус након сто милијарди година.

Што прелазиш на свемир, ваљда говоримо о људима.

Мирна, човјек је саткан од материјалног и нематеријалног. Доживљава исто што и ти свемири, јасно, само у краћем временском периоду.

И?

Људи трансформацију тих свемира називају Велики прасак, а своју називају смрт.

Па то је експлозија, уништење, катаклизма!?

Два свемира се након 100 милијарди година, престају ширити, прелазе у фазу скупљања и на крају се сажимају у двије тачке. И када се те тачке споје, долази до величанствених појава, рађа се нова енергија, нови свијетови. Нема ни говора о нестанку или пак њихову крају, Мирна.

Ти уништавајућу експлозију називаш величанственом појавом? Страшно!

Зар није величанствен чин љубави код људи, када мушкарац и жена ступе у интимне односе, како би створили ново биће, дијете? Зар и ту нема својеврсне експлозије? Исто се догађа и са свемирима. Значи, из старе животне форме рађа се нова, тј. старо се само преобликује у квалитетније стање, не уништава се?!

Па то је апсурдно. Знам да када дође до додира материје и нематерије долази до поништења и ослобађања неконтролиране количине енергије.

Да, то вриједи другдје у свемиру и у другим ситуацијама, док у овоме случају не долази до поништења, а и енергија се нагло не ствара, него у прецизно одређеним квантним количинама.

Остану ли једно другоме у средиштима?

Не! Шире се у супротним смјеровима, контролирано се удаљавају једно од другог. И тај процес траје 100 милијарди година, када се опет сажимају у тачке.

Гдје се догађа сажимање?

У једанаестој димензији! У њој се ствара ново стање.

Дакле, они увијек имају међусобне контакте!?

Да! Постоје сјечишта у двије тачке. У једној, лијевој је квантна јуха материје, а у другој, десној је антиматерија.

Како они функционирају?

Из тих тачака енергија кључа и струји преко тамног флуида према свим дијеловима материје и нематерије.

А што је у простору између тих тачака?

У суженом појасу између њих, облика елипсе, егзистира духовна енергија, односно универзална свијест која управља и координира тијек тамног флуида, те ствара материју и антиматерију.

Је ли та духовна енергија Бог?

Не знам, Мирна!

Струји ли према људима?

Дакако, пуни вас животном енергијом!

Што, Животе, не кажеш, да струји према њима само дотле док их не напуни сировом духовном енергијом, а послје тога из њих извлачи рафинирану енергију – храни се с њом.

Смрти, ми људи у то не можемо вјеровати!?

Када у своје тешком животном ходу створите најчистију тачкасту свијест, она вам то узима, сласно поједе, а вас пошаље у смрт, у ништавило.

Пусти га Мирна, Смрт намјерно ствара збрку.

Ти, Животе, ствараш збрку!

Не стварам! Знај, да на крају животнога циклуса на Земљи и у човјеку, као што смо видјели код свемира, људска се свијест/енергија сажима у једну тачку која на валовима тамног флуида пролази кроз невидљиве димензије и величанствено доплови у простор духовне свијести – постајући дио узвишене цјелине.

Дакле, ми људи, наша свијест, у бити креирамо универзалну, духовну свијест!?

Ви сте активан актер, Мирна.

Причаш глупости Животе, саме измишљотине. Све је видљиво. Све животне форме у свемирима једу једна другу. А на врху тога прехрамбеног ланца је универзална свијест, можда чак и Бог.

У Краљевству небеском, ми људи наћи ћемо одговоре за све.

Мислиш ли, Мирна, да је лако доћи у Краљевство небеско?

Надам се, да је мој начин живота на Земљи трасирао стубе до Краљевства Божјега.

Али треба се пењати по тим стубама!? Требаш доћи до прага вјечности. Требаш умјети затворити врата патње, боли, туге и мрака, а још више знати отворити врата Краљевства небеског.

Не бојим се трновитог пута, Животе. Јер ме преко њега води чврста вјера у Створитеља и здушна молитва, па ћу моћи силовито затворити врата краја једнога живота, а скрушено отворити почетак другог.

Свака част Мирна! Завидим ти. Ја Смрт, жељела бих бити на твоме мјесту.

Како то Смрти? Па, ти си та која докрајчује мој живот на Земљи. Ти си та која исисава и мобилизира из мене све нераспадљиво. Моћна си.

Не! Нисам моћна. Ја фактички доживљавам смрт, а не ти. Ти ћеш заједно с мојим братом Животом бити у пригоди доћи до врата вјечности. Хоћете ли и проћи кроз њих, овиси каква је била твоја квалитета живота на Земљи.

Што се с тобом догађа?

Ти доживљаваш ново рођење, а ја нестанак. Нови, вјечни и бесмртни живот ме побиједио.

Нисам се хтио укључивати у разговор, пустио сам вас да се докраја сами разголите.

Како то мислиш, Животе?

Једно и друго плачете над властитом судбином, а не питате се колико сте придонијели сами тому.

Ти, Животе, мој си највећи непријатељ, да није тебе, ја бих била господар свега.

Помири се, секо, с тим да није далеко вријеме када ћеш бити потпуно уништена, више се не ћеш моћи регенерирати. Нестат ће гријех. Значи, нестат ће твоја главна храна за регенерацију, Смрти.

Не зови ме секом, јер ти ме издајеш, приклањаш се мојим противницима.

Имаш право, нас двоје и не можемо бити брат и сестра, јер ти покушаваш постати вјечна и бесмртна уништавајући животе, а ја спашавајући их.

Глумила сам, да вам завидим. Глуп си, па људи репродуцирају сваки дан нове гријехове. Не може их надвладати ваш откупитељ Исус. Примјер је испред нас, Мирна.

Како мислиш ја?

Јеси ли на чекању за клонирање?

Јесам! Што је у томе лоше?

Клонирањем желиш остати на Земљи бесмртна. Је ли тако?

Да! То је та моја причувна варијанта, када није успјело лијечење.

Хвала ти на томе! То је за мене добро. Видиш ли, Животе, тко је уз мене?

Бог је свакоме човјеку дао право избора, па тако и Мирни. Но, ружно је што се позива на Краљевство Божје, на Бога, молитву, а ради супротно од тога.

Видиш, брацо, на овоме примјеру како ја добивам бесплатну храну, који ни сама нисам тражила.

Мирна није упућена да клонирањем не насљеђује осјећаје и сјећања и да ће израст у сасвим другу особу.

Искрено вјерујем у драгог Бога, али и у човјека и његову знаност. Зашто би то, Животе, био гријех, зло?

Прво чега си се требала држати је Господње свјетло и спасење.

Држала сам се!

Не, ниси се на то ослањала! Јер да јеси не би затражила да те се клонира.

Волим живот на Земљи.

Теби, Мирна, нема помоћи, јер досједно вараш Бога и себе.

Вјерујем у Бога, а не у тебе!

Ускрснуће је спасење за човјека.

Желим остати на Земљи.

Грјешнице једна!

У име тога, клонират ћу се.

Жалим те. Више ме не ћеш видјети.

Оди! Иструнуо си у мени. Клонирањем ћу покушати остварити нови живот, којег више не ћу наивно истрошити за сустав лопова, који су напунили своје лиснице, вичући: „имамо Хрватску“, „све за Хрватску“.

Јованка Стојчиновић Николић

ЗА ВРИЈЕМЕ СВЕЧАНОГ ПРИЈЕМА

ВРИЈЕМЕ КОЈЕ НЕ ПРОЛАЗИ

Узимала сам више пута камену плочу
Под коју се завукла гладна змија
Да је одвојим од свијета
Што ме једном ранио гађајући змију у главу

Језик се крије иза бисерних зуба
Помало отпуштајући тмину
Гдје се увијек неко нађе
Као у смртој опасности
Коју је једино могуће одгодити
Замијене ли мјеста језик и зуби

Ако се то и деси
Свега се можеш ослободити осим страха
Јер он увијек живи негдје поред тебе
Као и прозор сусједне зграде
Што те посматра неограничено дуго
У страху да не изгуби своје живе

Узимам поново камену плочу
Као правду у своје руке
И питам прозор
И гладну змију
И њен језик
И зубе
Чији су

Поједи таму Свјетлошћу
Одговори Страх

ЗА ВРИЈЕМЕ СВЕЧАНОГ ПРИЈЕМА

Бјеше то сјајан букет
Невелика икебана
С пробраним врстама цвијећа
Постављена на средину стола чији
Најистакнутији дио досеже висину планине
И зауставља сусрете погледа
Пропуштајући сунчев сјај
Који се држи на благој удаљености
Са које се сјенка цвијећа
Прелама преко моје
Па ми се на тренутак учини
Да сам зарђали бљесак на ивици столице
На којој сједим

Помјерим тијело под једва примјетну зраку
Која просијава са самог дна испод зеленила
И кажем пријатељу до себе

Неће проћи невидљива кроз моју кожу

Нека подиже нове цвјетове да расту
У мом срцу

Већ слућим латице руже како се отварају
И нечију руку која њежно клизи да их убере

Миленко Д. Ђировић Љутички

МЕДИТАЦИЈЕ

III

Јој да ми је да узлетим ко тица
Док свјетлост у свом сјају сагоријева
Да се отресем својих снопхватаца
Док се круне иживљени тонови днева

***

Зурим у ове предјеле сиве
У настојању да сретнем себе
Заумио сам да у мени живе
Појмови излизани од употребе

***

Ноћас ми је неко крао снове
И узнемирио ми ово мало душе
Мисли су ми развлачиле сове
Пробудио сам се с погледом у се

***

Рецептори заумља нас опомињу
Сви путеви иду из куће и кући
Недајмо надама да залудно гину
Помози Свевишњи и Свемогући

***

Неко ми гребена по мислима
Потпаљујући моја премалећа
Провјеравајући колико ме има
Пред очима ми слика распећа

***

Лик истине саливен од замисли
Ријечи преморене од преупотребе
Сви нам погледи у небо покисли
Јој оном ко ваздан не сретне себе

***

Док одбројавамо своје трајање
Мисли нам губе рок употребе
Никад нам *не гине једно кајање*
Кад губимо све добијамо себе

***

Ријечи немају мира ни минуте
Ни на камену немоли у глави
Разум блиједи кад ријечи ћуте
Прво смо пјевали па пропричали

***

Вјечно је само оно чега нема
Правило које мора да знамо
Кад увијек нас прати анатема
Наше је само оно што немамо

Ибрахим Хонђо

ПИСМО РАТНИКУ СА СТЕЋКА

ЕНИГМА СА КАМЕНА

Побједници пишу историју
ти ништа не записа
у праскозорје о твојој војни
и о твојој побједи
а оде
о теби ни ријечи
ни слова
малог обичног слова
ни босанчицом
ни латиницом
ни глагољицом
ни ћирилицом
куда су отишла слова
куда су отишле ријечи
за тебе се зна
ти си остао на својој
на племенитој
за коју си отишао
у сива камена пепелишта

отишао си без слова
и без ријечи
и оставио рану голему
новим нараштајима
оставио си сву своју бол
у шутњу покопану

ти си енигма са камена
и енигма испод камена
зашто си све тако вјешто сакрио
побјегао си од себе

али не можеш побјећи од нас
пронашли смо те
под овим великим каменим
сандуком
он нам је рекао о теби
о твојем животу
он нам је рекао о твојим тајнама
он нам је рекао о свим твојим
љубавима

и о Стаменој
и о Косари
и о Јелени
и о Ивани
и о Јовани
и о ...
ми сад знамо све што се могло
сазнати

знамо ту није крај
и зато ћемо откривати сваки дан
дио по дио тебе

ми смо те открили
ти си ускрснуо у нашем слову
у нашој ријечи
ми смо побједили
ми пишемо историју
а ти нам и не хтијући помажеш

сад знаш
можеш побјећи од себе
али не можеш побјећи од нас

ПИСМО РАТНИКУ СА СТЕЋКА

Ти имаш свој велики камен
украшен сликом војника
ти имаш лук и стријелу
свој мач и штит
ти имаш своје витешко одијело
ти имаш све
и оно што је било твоје
и оно што је од тебе остало

ти си свој на своме
ја сам свој на туђем
ти си својему туђ
ја сам својему туђин
ја никад нећу имати свој камен
украшен сликом војника
ја никад нећу имати лук и
стријелу
ни мач
ни штит
ни витешко одијело
ни оно што је било моје
ни оно што је од мене остало
имаћу само ријеч
и оно што је од ње остало

ти ћеш вјечно стајати на бранику
домовине
а ја ћу сањати домовину
у којој су већ одавно избрисани
моји трагови
тамо неће бити ни мог камена
ни ријечи моје

по мени се неће звати
ни ријеч
ни слово
о мени се неће знати
ни ријеч
ни слово

ријеч
онако сама
малена
али врло убојита
убојитија од лука и стријеле
убојитија од мача
постојаће другдје
али теби то није важно
као што мени није важан твој лук
и стријела
твој мач и твој штит
са којима си сањао о слободи
они су ти пресудили
ко се чега хвата од тога и страда

ниси знао
и никада нећеш знати
слобода је нешто друго
и нико ти је не може дати
она је закључана у слово
закључана у ријеч
ја знам ко чува кључ
ријеч
и слово

НОВИ ГЛАСОВИ

Никола Оташ

Милана Гајовић

БОГОВИ ПРИСУСТВА

БЕЗ НАСЛОВА

Горко је бити на страни побједника
Јер, свака побједа је хибрис
у односу на мјеру људскости
Пуна жучи је слава
оних који величају смрт
као да је гријех живјети
Горко је бити свемогући Бог
Јер, немаш коме
упутити молитву
Ономе ко се одриче
земаљске мјере
небеса припремају омчу
Горко је бити поражен својом побједом
тим божанством бола
и тлачења
Смрт пуни горчином
нас, сићушне богове побједе

ЖРТВОВАНИ БОГОВИ

Само узвишени заборав
преостаје
недужнима
Клања се онима које је
смрт обоготворила
Онима који себе
никада неће надрасти
Не постоји начин да се

преброје мртви
Како у мисли преточити
наличје времена с оне стране
смрти
Непомичност мртвог бога
само је одсуство сјећања
на то да
бити човјек значи бити страх

Не постоји начин да се
преброје мртви
Како надокнадити
изгубљени људски сан
Свјетлост

опсега
једне лобање
(Мртви плоде тло којим ходимо
Они су невидљиви Хероји
од земље сачињени)

БОГОВИ ПРИСУСТВА

Ја љубим пале богове
скрхане кумире тренутности
којима нема ко да се клања
Цјеливам жудно
њихова набрекла тијела
заробљена у лавиринтима
властитих снова и
пропуштених прилика

Ја љубим грешне богове
бујне под кишом од злата
њежне, крхке, лабудасте
неболонике неоптерећене
националним историјама
историјама ван свога постојања
лијепог

са своје тајанствености

Ја љубим богове стида
вичне занату самоткања
мање од људскога бола
и веће од свога живота
Љубим оне који се свакога дана
расцвјетавају из зориног пупоља
из сјемена свјетлости –
Божанског мислописа

Ја љубим богове присуства
чије се постојање
простира до граница
људског доживљаја

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Никола Оташ

Јакуб Колас

(Јакуб Колас, Белорусија)

ВАТРА У МОЧВАРИ

Ова бреза се недавно населила овде. Доделили су јој кратак живот и гајила је немилостива судбина. Скривена, окружена са свих страна старим стаблима, није знала за сунце и ретко је осећала свежи поветарац у својој крошњи. Пошто није знала за другачији свет и живот, није се жалила због свог сиротог постојања. Нејасно је осећала вољу, сунце и доживљавала простор док је стајала тамо међу свим овим дрвећем као туђинац и ни са ким није говорила о својим мислима и маштањима.

Само једно јој је била утеха. Током ноћи, када би се птице около утишале и престало зујање мува, једине зоре упалиле небески свод а месец понекад тмурним оком обасјао земљу, била је то ватра из далека, бледа, тајанствена и пријатна. И блистала је та ватра у даљини, са неких непознатих простора ове земље. Мочвари на којој се ширило лепо острвце где је расла заједно са другим дрвећем и она млада брезница, није се могао видети крај. Најстарији међу свима је био храст који је стајао на највишој тачки острва, али тако чак и он није могао видети крај острва. Од памтивека је расло ратно дрвеће на острву. Дуж ивица су се протезале младе и старе јове које су пустиле дубоко своје корење. Даље се простирао тамнозелени појас јелки. Још мало горе су се белеле витке беле брезе између којих су вирили липа, граб, јасен и брест. На самој средини острва су стајали моћни храстови.

Наша млада бреза је живела у суседству са брестом. Била је поноћ на крају лета. Небо је било тамно, испуњено дубоким облацима. Дрхтало с времена на време, осветљавајући се муњама далеког моћног грома. У мочвари је дружељубиво светлуцао тај исти пламен. Млада бреза је радосно дрхтала, гледајући га. Брест је пробудио хук грома па је упитао брезу:

– Дете, зашто ти не спаваш?

Бреза се изненада тргла, правила се да никога не чује и да спава.

– Због чега си се посрамила? – учтиво је упитао брест. – Ох, моје невинашце! Да ли пиљиш у мочвару, привлачи ли те ватра?

Брест застаде а затим махнувши граном рече:

– Ово није ватра. Како? Ово није ватра? Зар ово није прави пламен? – упитала је тужно и осетила како се испред ње наизглед отворила некаква бескрајна празнина без дна.

– То трулеж у мочвари светли, –поново је изговорио брест, – батали их: Дрво треба да има пута – један у земљу, други горе ка сунцу.

Дуго је још говорио брест. Брезица је, међутим, ћутала и није чула ниједну реч. „Онда је ово обмана! А ја сам мислила да је ово заиста пламен, и због тога сам била радосна, у томе налазила утеху, и због овога заборављала на своје недаће.”

Једна брезица је почела да јадикује и тугује. Сада није било никакве радости у њеном животу.

Када је дрвеће дознало за овај случај, то је оно дуго шумело и није могло да се сложи: да ли је добро учинио брест растеравши ову маглу, ову лепу маглу променљиве среће јадне брезице? И дан-данас дрвеће води расправу.

1919.

Превели с белоруског: Микита Супрунчук и Маријана Прокић

Данко Стојнић: „Преципитат 3“ (2019)

РУСКИ ХУМОР С ФРОНТА

(1)

ОДГОВАРАЈУЋА ПРОФЕСИЈА

Два извиђача – мршави и наизглед прозирни Ањутин, звани „Ањуткино окце“ и добродушни грмаљ Махиња, лежали су у заседи у дубини немачке одбране. Фашиста није било на видуку, а извиђачи су шапатом разговарали, не престајући да осматрају село које су Немци окупирали.

– Међу момцима се прича да си радио у циркусу, је ли то истина? – упита Махиња друга.

– Да, јесте. Радио сам као имитатор.

Махиња га неповерљиво погледа и упита: – Шта рече? Као инкасатор?

– Ма не, као имитатор. То је када опонашаш разне звукове, а ја сам имитирао гласове разних животиња.

Махиња га опет погледа с неповерењем и упита: – И јесу ли те за то добро плаћали?

– Како да не, прилично добро.

– Не могу да верујем каквих све бесмислених занимања има на свету – пљунувши је прокометарисао Махиња. – Ја сам, на пример, био копач злата и целу сам тајгу обишао. Умеће сналажења у шуми и спавање на влажној земљи ми је добро дошло у овом рату. А ти...

У том тренутку у даљини се појавио Немац који је изашао из последње куће. Оба извиђача су га пратила погледом.

– Далеко је, гад, – разочарано рече Махиња – ако запуцам, могу да промашим, а и дићи ће се бука. А не би било лоше да тог жутокљунца намамимо овамо.

Уто се Ањутин окрете према њему, намигну и рече: „Имам идеју, Махиња, остани овде, одох нешто да пробам“. Затим је отпузао према травом обраслом подруму и убрзо се одатле зачуло гласно кокодакање, којим кокошка иначе целом свету најављује да је снела јаје. Махиња се на то није

---

* Дослован превод синтагме „Ањутињы глазки“ (биљка дан и ноћ) не може се довести у везу с именом Ањутин.

обазирао јер је све време пратио кретање фашисте, који се са пушком на нишану приближавао подруму. Невидљива кокошка је и даље кокодакала.

Док се Немац, ширећи руке, примицао подруму, Махиња се, пузећи му у сусрет, одједном бацио на њега, и гурнувши Ањутина у страну, легао преко Немца. Фашиста није успео ни да гукне, а већ је био разоружан и везан.

– Опрости ми, Ањуткино окце – рече Махиња, док су изводили заробљеника на чистину. – Да знаш, није лоша та твоја грађанска професија, боље речено – одговарајућа професија. Хајде, изведи још нешто.

Тако је Ањутин целим путем увесељавао друга блејећи као овца, лајући као пас, а када је заурлао као вук, фашиста се од страха саплео о жбун поред кога су пролазили.

К. Латин

КА БОГУ – У РАЈ

Већ првог дана рата са Совјетским Савезом немачким војним пилотима саопштено је следеће: „После рата са Русијом очекује вас рајски живот. Господин државни секретар закључио је споразум о пријатељству са државним Богом. Према том споразуму сваком обореном немачком пилоту биће обезбеђено место у рају“.

С обзиром да је у Немачкој владала глад, а у рају се, како се прочуло, још увек деле виршле и компот, фашистички пилоти решили су да се одмах упуте ка Богу – у рај.

Крајем прве недеље војних дејстава, хиљаду петсто немачких пилота, оборених од стране совјетске авијације и припадника противавионске одбране, постројило се у дугу колону пред вратима самог раја.

Тачно у дванаест сати, после краћег сигнала рајске радио станице, отворио се службени улаз, и на вратима се, жваћући виршлу, појавио апостол Петар, председник мешовите рајско-паклене комисије за пријем нових чланова.

– Готово! – одлучно рече он и затвори службена врата пред 151. пилотом. – Нема више уласка!

– Зашто? – упиташе 1350 преосталих фашистичких пилота који су остали иза врата. И нама припада рајски живот! И ми смо оборени!

– Не бих знао, рече Петар. – Пријем у рај обавља се искључиво на основу немачких података, а према њима, оборено је 150, а не 1500 пилота.

– Ти подаци су лажни! – једногласно повика 1350 пилота.
– Заиста су лажни! – рече Петар. – Уосталом, шта сте друго очекивали од Хитлера? – и, кинувши, апостол закључа врата.

КРАВА, ПАС И МАГАРАЦ (БАСНА У ПРОЗИ)

Живели једном Крава, Пас и Магарац. Чуше преко радија како се у Немачкој добро живи, па решише да отпутују и опробају срећу.

Узалуд су их пријатељи одговарали: куда вас ђаво вуче! Уразумите се! Али Крава, Пас и Магарац не послушаше, подигоше репове и одоше у Немачку, обећавши да ће писати о свом битисању тамо.

Прође један дан – од писама ништа. Прође и други, од писама опет ништа. Видно забринуте, пријатељи одједном спазише Краву како се вуче путем, тромо машући репом, а како је и видно омршавела, једногласно завапише: – Шта је то с тобом, драга?

– Намууучих се! Само што изађох из воза, зграбише ме изгладнели људи и почеше да ме музу... музли су ме и музли... Какве су то муууке! Једва виме сачувах! Плаче Крава и репом брише сузе.

Кад се затим појави и Пас. Бокови му одрани, шапе пребијене, а њушка сва крвава.

– Ијаооо! – повикаше пријатељи – који те је то пас тако унаказио?

– Страдах због свог гласа... – тешко уздахну Пас. – Ухватише ме, па кад кренуше да ме туку! Кевћи, псино! – викаше за мнош. Једном речју, побркаше ме са Гебелсом. Једва утекох.

А Магарца пријатељи тако и не дочекаше. Остаде у Берлину да ради као Гебелсов заменик за радио емитовање. Снашао се.

СМЕХ НА НЕМАЧКИ НАЧИН

У прилично припитом стању, официр Блиценкрах окупио је војнике и обратио им се следећим речима: „Војници, примећујем да због нечега патите. Чињеница је да нас је све мање, видите и сами какви су губици, али све ће бити у реду, војници! Прави Немац треба да буде весело! Радост ће нам помоћи да дочекамо пролеће... радост Немцу спасава живот. Узмимо за пример Фрица Крјукеа. Тај је стварно био весељак! Стално је био насмејан, а какве је тек вицеове причао, лака му земља! И покојни Ханс Штуке је

био весео, а Лудвиг Базен стално насмејан. Када су му ноге промрзле – смејао се, када су га у главу погодили – смејао се, а вероватно се и сада смеје на оном свету. А ви сте сви због нечег невесели. Али сада ћу ја да вас насмејем. Испричаћу вам једну интересантну анегдоту. Једном смо се генерал и ја упутили према забавној париској кафани...

Блиценкрах у тренутку заћута, осмотри окупљене и опази тмурна лица војника. „Мораћу да им испричам нешто смешније“, помисли. У том тренутку Блиценкраха позваше да се јави на телефон, а он их је одлазећи упозорио: „Војници, враћам се брзо, а кад вам будем испричао једну анегдоту, пући ћете од смеха!“

Само што се Блиценкрах удаљио, његово место преузео је каплар Фридрих Вајнтруп. Разговарао је са војницима све док се Блиценкрах није вратио.

– Значи овако, – поново проговори Блиценкрах – испричаћу вам једну анегдоту. Кренемо тако пуковник и ја у једну норвешку крчму....

Блиценкрах није могао да настави са причом јер му се глас губио у налету војничког смеха. Војници су се толико гласно и дуго смејали, да Блиценкрах није успео да исприча анегдоту до краја.

Нешто касније позвао је код себе каплара Вајнтрупа, и испразнивши другу флашу вотке, хвалисаво рекао: – Ипак сам у стању да их развеселим! Виде ли, како су се само, ђаволи једни, смејали! Нисам се томе надао. Ето шта значи одабрати смешну анегдоту!

– Анегдота нема везе са тим, – одговори каплар. – Ако ћемо искрено, анегдота уопште није смешна.

– Како није смешна? – побуни се Блиценкрах. – А зашто су се онда онолико смејали?

Каплар испи чашу до дна и умирујући Блиценкраха рече: – Нисте их ви засмејали, него ја. А рекао сам им ово: „Ако се не будете смејали, одмах ћу вас стрељати.“ Моје су шале горке! Нашег војника другачије не можеш развеселити. Не разумеју ти балавци шта је прави официрски хумор!

М. Левитин

Извор: В. Н. Вирен (прир.): *Фронтowej юмор*. Москва: Военное издательство Министерства обороны СССР, 1970.

Превела с руског: Јасмина Кљајић

Борја Болчина
(Словенија)

БОЛОЊА

КО МОЖЕ ДО ЗОРЕ

Кад се сутра пробудим надзвучан, без људскога језика,
нека ми ништа лијепо не буде страно а тежина полако из мене излази
кад би ми све могло изгледати лако желим само створити бијеле
висибабе око себе
с којима бих могао летјети изнад тебе, лијепи Риме!
О, Риме, мирисна свјетиљка коријандера ме обавила и подарила ми
разум,
роса на мојој тврдоглавој глави свјетло је твоје присутности.
Отворићу врата и погодити кроз кољена,
јурићу да као ружа поделим свој мед,
из из баканци вино излијевати ...
Сада је најљепше вријеме за спавање под мостом.
Живим у изгнанству библиотеке, ходам безобзирно упозорен на све
што ме окружује
(само да стигнем до свога најдражег завоја)
На обали је стајао дјечак, бацао каменчиће у ријеку.
Одговарати на твоја питања исто је као скакати у Тибер.
Мислио сам да сам већ положио спомен-плочу на тебе, сада се нагло враћаш,
тражиш своју побожност у мени, у корову апостола. Тко ће га пронаћи?
Изгубљен сам ја, изгубљена је нона, само ћеш ти вјечно живјети, Рома!

* * *

Моје срце је темпирана бомба за инфаркт.
Ноћу су се разлили акварији ноћних брига
и у плавој врећи спавача отпловили до екваторијалних ширина.
Тамо заморци уловљени у сиву економију кухају главе.
Дају ти плаћу и још ћеш завршити у црвеним бројевима,

румених страних творничара од догађаја за један долар.
Стари аутомат за картице зна све што ти се догађа у сваком сату.
Тајновитост је у бубњу, у кариону, који игра Only You
на само за то предодређеном диску. Матрица слајдова мимо вечерње
музике,
мимо таблица и рекета за трећи сет. Између игре нема трена за
размишљање,
ко ће, ко ће уистину доживјети да погледа иза угла и види
свој живот прије смрти.
Међутим, у Болоњи климатске направе су најавиле прољеће.
Јакну носим још само за посао, вани је већ превруће.
Дани у стакленим парковима пролазе брзо и једнолично
дивљи тетријеби су сакривени по грмовина и на вратовима носе
све боје свијета.
Ноћу нестају и лете изнад града.
Жене их воле, шминкају очи и фарбају нокте за happy hour.
Онда путник коначно одахне и скине своје блузовске ципеле.
Два Скандинавца, лијепа као из филма, још касно у ноћ пребиру по
вјечним строфама
Мисисипи Блуз.
Два Скандинавца.

МОДИЦА

Налакирана скокнеш у постељу
слађа од медањака
Око тебе је увијек ведрина,
увијек си добро расположена,
разиграна због оног што нас чека
у чудесном погледу
Мојим пјесмама увијек додајеш једну карику
да се дигнем до бока Шехерезади,
мјесечином намирисани пејзажи.
Гдје чоколадни нокти су загребли
на моја слова, тинта се још суши!

Превела са словеначког: Олга Далић Кровицка

Мирчеа Дан Дута

(Mircea Dan Duta, Румунија)

БЕЗ ОСТРВА

ДОК

Сви су те хтели.
Ја нисам.
Сви су се радовали твом доласку.
Ја не.
Сви су били одушевљени због тога.
Ја нисам.
Свима је било драго да ти понуде најбоље
што су могли.
Уопште ми није било драго.
Сви су нам честитали.
Нисам видео разлог за то.
А сада је твој ред.
Сви то желе,
сви се радују томе,
сви су одушевљени због тога,
сви ти честитају,
сви су задовољни што нуде најбоље
што могу.
Чак и не знам да ли
желиш то,
радујеш се томе,
одушевљаваш се око тога,
сматраш разлогом за честитке
и да ли ти је драго да понудиш најбоље
што можеш.
А то је зато што,
баш као ни ја,
никад ниси говорио.

Никад ниси био способан
а ја сам се увек плашио да кажем било шта.
А шта је са њим?
Ни ти ни ја не знамо.
Чак и да знамо,
опет не бисмо рекли.

БЕЗ ОСТРВА

у знак сећања на Сида Барета

Лунатици не прате
месечину.
Само покушавају да побегну
њеној тамној страни.
Лунатици нису закључани
у нечијем туђем уму,
већ у свом
и нису изгубили кључ,
него га сакрили,
да га нико други
не би могао пронаћи.
Лунатици нису постали лунатици
због месеца,
већ је Месец рођен,
створен или измишљен,
појавио се или искрснуо
због постојања лунатика.
Само се то једноставно није уклапало у њихов ум,
и стога је побегао,
и попео се на небо,
да би заувек сакрио своју тамну страну
које су се толико плашили.

Превела с енглеског: Данијела Трајковић

Виктор Кажуро

(Віктар Кажура, Белорусија)

ФРАНЦИСК СКАРИНА

Палата... Над обалама калина...
Славуј ноћима блуди...
Испратио је Лука на пут сина –
Од родне груде на пут дуги.
Биће Краков, Падуја и Виљна,
Радост... Туга... Руке стидљив замах...
Бели голуб у небеском плаветнилу...
Маргаритине сузе уз ноћни дах...
Биће август... Бајковити Праг...
Дуги пут наћи ће свој наставак:
Реч рођене угасле жеђи –
„Библија» у Скарининим рукама.

***

Ја ћу се молити распетом душом,
Молићу се у ватри, на крсту
Са светлом срећом мојом златном,
Која листићем лаким дрхти на ветру.
Нека љути мразеви и зле вејавице
Ни мисли, ни снове не додирну њене
На крилима плавим ветрови дувалице
Нека радост и судбу носе вољене.
Ја ћу се молити...

***

Руке твоје су мирисале малинама
Сунчаним јутром светлим.
Шума нас је сакрила својим гранама

Пут се прекрио тепихом цветним.
Са усана учмалих – песма-признање...
Жељно је шаптала:
– Ти си мој!
Спојила нас је данас љубав
У ВЕЧИТОЈ КЛЕТВИ СВЕТОЈ...

***

Тихим ехом одазови се:
– Чекам! –
И душу отпусти у небеско сивило.
Ја ћу чути. Из далеког краја,
Као заклетву, шапнућу:
– Не остављај!
Твоје трепавице узлећу лептирима:
– Ти ми, драги, само једно – веруј!.. –
И анђео се осмехује над нама:
Двоје...
Срећа...
Љубав...
Поверуј.

***

За једно ја питам у животу,
За једно се душом сваког дана молим:
Да травицом прорастем невидљивом
На бескрајном пољу Белоруском.

Превела са белоруског: Дајана Лазаревић

Мбизо Кираша

(Mbizo Chirasha, Зимбабве)

РУПИЦЕ НА ОБРАЗИМА ХАИТИЈА

Хаити, смрад зноја ропства, проса
и мирис крвавих револуција.
Шамаран
санкционим блатом
рукама које су под утицајем
империјалистичког алкохола.
Супер измишљотине пропагандног
качамака и квасца јавног медија.
Водопади беса испирају
рупице слободе на твом лицу.
Келнерице и
ментални епилептичари конобари
служе сифилис
у идеолошким кафићима.
Деци смрде устајала мокраћа и
ђубре дипломатског кокаина
Идентитети су условљени
културом оних који подмићују
и сексуалном кратковидошћу
Бабуни једу боје твоје заставе
грицкају јабуке твоје слободе.
Језици љубе подземне воде државе
под велом демократског јеванђеља.
Хаити, моје перо је оружје
масовног поучавања.
Видим ширење жутог Јорк сунца
како нежно покрива твоју тамну кожу
и док зева, одувава прах старе коже
враћа изгубљена богатства твојих рупица на лицу.

Превла с енглеског: Смиљана Пиксијадес

Васиљ Махно

(Васиљ Махно, Украјина)

* * *

Покрај базена обложеног мермером
одмара последњи император династије Н.
скуте свиленог огртача разгрће јутарњи поветарац
и – чини се – да извезени змајеви сваки час
одлећу
за две године с њим ће се завршити владавина његове династије
поклаће његову децу
ухапсити жену
а њега ће спалити – развејавши пепео са северне стране палате
али данас:
његово лице подсећа на врата закључана са сто хиљада брава
и ни један кључ не припада ни жени ни деци
ни саветницима ни војводама ни конкубинама
нико не зна његове планове и његове жеље
У базену – у густом млеку магле пршти
глас најмлађе његове конкубине
– млађахне дивље патке –
– шљивиног цвета његовог врта –
њезино младеначко узбуђење вриска и крици
– попут вина – додају императору самоувереност

покрај њега – саветник коме се не може веровати
такође ћутке погледава шљивову грану убрану
пре изласка сунца
која је усамљено заплутала у маглу у чамцу бакарне вазе
саветник дланом заклања очи
кад млада конкубина излази из воде и корача
као бочица проливеденог парфема

диже се ветар
император је прати погледом
до врата унутрашњег дворишта
чак и телохранитељи настоје скренути поглед
јер би могли бацити оружје и јурнути за њом
Саветник: северне границе треба ојачати
Император: северни ветар однеће зрнца сивим чапљама
Саветник: имам лоша предосећања и снове
Император: камење је ове године
обрасло зеленом маховином жабље коже јер је кишило
Саветник: поклони ми ову конкубину
Император: узми јер ће шљивов цвет свеједно опасти

и то је било последње што је затражио саветник

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

Михаи Фирика

(Mihai Firica, Румунија)

ПРИЧЕ ЗА НЕПОСЛУШНУ ДЕЦУ

НЕГДЕ У ТАМИ

Негде у тами видим себе
онај који чека са подсмехом на лицу
са горким осмехом на крају усне.
Хризантема од пепела и заробљена кућа
једна закачена слика, преокренута.
Пожелео сам себи што дужи дан
зажалио сам што га нисам зауставио да га стиснем у рукама
да га привијем уз груди, да синхронизујемо
откуцавања срца.
Игра се Бабарога
налажење места је уметност
као мисија да се преживи међу пријатеље и округлих столова
одлажења из куће ка никуда и све каснија враћања.

Суза за сузом – али још дишем.
И ако будем карма цео живот
и поред тога што ми ни године неће стићи,
опет упоран као суза на образу проскиталог детета
ја ћу да те чекам.

ПРИЧЕ ЗА НЕПОСЛУШНУ ДЕЦУ

Смејући се улазим и излазим
прелазим са једног до другог краја мора које не опрашта.
Жене без лика су ми дале њихове пилуле –
наш си брат ти и ту и тамо –
посекли смо се по рукама и по ногама

на крају дана нашли смо шприцеве.
Онај пас Јуда је умро без нас,
без алкохола и заокружених слова ће бити наши животи
сломљене сенке брз сна.

Не би било лоше да останем још мало у кући
да чекам припијен уза зид и да слушах сат изједан од рђе
да слушах како се боре помени старих лица
(ех, госпођо Офелија, мртвац ваш изгледа више жив,
нежност са сигурношћу има цене и капу ће добити и
боју и форму, ех, вероватно су вас волели до задњег часа).
Све док се не раздвојимо,
клешем дневник тупим ножићем.
Збогом и довиђења, чујем гласове,
речи као ситно раздробљено стакло.
Блокира се и секундарник,
али никад се не зна, поштована госпођо.
Збогом, не, не: боље, довиђења.

Превела с румунског: Татјана Бетоска

Цонка Христова
(Бугарска)

ИЗ „ОДГОВОРА”

* * *

Не можеш да потонеш у мрак,
а да он не потоне у тебе...
Тако су размишљали мушкарци
у томе гневном времену.
Мисли су им се изливале по кожи –
капљице зноја услед благодатног труда
и оплођаваху земљу.
Из ње је расло ново дрвеће
с новим јабукама сазнања,
које су весело сјајиле.
Не можеш да дотакнеш светлост
а да те она не дотакне...
Тако су размишљале жене
у то развратно време,
накачене по балконима као саксије
са цвећем, одавно неполиваним.
Страсти су им – разнобојни снови,
у којима црвено не убија,
јабуке су још по дрвећу,
а змија није проговорила.
Не можемо да уђемо на пут
а да нам он не прободе срца...
Тако су размишљала деца
у то време похлепе.
Маштања су им – пшенични струкови,
носева забијених у небо,
у коме се огледа Бугарска
као муњоносни облак –

јаросно грми и сева,
али су јој суве груди...
И док су сви мудровали,
око ломаче о свему,
време је истекло кроз пукотине
на испуцале им од скитања пете.
Једина земља их пригрли.
Само небо их заклони.

ИЗ „ОДГОВОРА”

Зашто смо умовали са предугим мислима,
а живели смо на кратким путевима.
И страсно смо се једином Богу клањали дању,
а други је бдио над нашим сновима.
И зашто смо изгризли заставе чекајући,
док вуци нису пали у битци –
сада смо странци на јединој земљи,
коју зовемо својом.

ТЕРЦИНИ

Како ми се хоће да поништим зиму,
да је прецртам као погрешну реч
у правилном исказу о данима.
Да је прецртам као погрешну реч
из јучерашњих вести, које
одлећу сиве и бестелесне кроз камине.
из јучерашњих вести, које ми
доносе средњовековни осећај,
да је повратак у прошлост увек лето.
Доносе ми средњовековни осећај,
да немам снаге да погубим зиму, да преживим,
јер хиљаде година у зими живе.

Превео с бугарског: Милан Димитријевић

Ванда Блоњска Волфарт
(Пољска)

УСЛОВ ЗА ПОБЕДУ

✱

Ако се прекјуче твој муж вратио кући јуче ујутро, јуче се вратио данас,
то можеш бити сигурна да ће се данас вратити сутра.

✱

Борба је обавезан услов за победу.

✱

Како ће изгледати потпуно аутоматизовани модерни уређаји? Један
електронски мозак ће позајмити од другог 50 злота док не прими
плату.

✱

Правила су увек досадна. Интересантни су само изузеци.

✱

Жена се одликује по то томе што, када звони телефон, најпре узме
столицу, седне и тек затим подигне слушалицу.

✱

Ех, како желим да се ослободим од ове женске слободе.

✱

Деца брзо расту: донедавно је то била девојка у краткој плисираној
сукњи, а сада је то већ одрасла жена у још краћој сукњи.

✱

Не схватам како су се људи, пре него што је измишљен телефон,
договарали, састајали, склапали бракове и имали децу?

✱

Теорија релативитета највећу потврду има у појму – „она је млада“.

✱

Техника, техника!... Али лифт је чешће у квару од степеништа.

✱

Еволуција је сјајна ствар! Спасила нас је од зоолошког врта.

✱

Базен – то је мало воде у гомили људи.

✱

Раније једноставно нисмо волели, а сада смо алергични.

✱

Онај случај са Евом и Адамом вероватно је био у августу или септембру,
када су јабуке још висиле на дрвећу.

✱

Удатих жена знатно је више него ожењених мушкараца.

✱

Харфа је стриптиз клавира.

✱

Како је он савестан човек: десет година је радио у градским купатилима
и ниједном се није окупао.

✱

Лоша је жена која зна да кува, а не кува, али је гора она која не зна да
кува, а – кува.

✱

Веома много – понекад је сасвим довољно за жену.

✱

Живети лако веома је тешко.

Превео с пољског: Александар Чотрић

Војћех Вјерћох

(Пољска)

ЖИВОТ ЈЕ КАО АФОРИЗАМ

✱

Имам толико тога да кажем о љубави, и тако мало – у љубави.

✱

Ко у животу следи само своје срце – без срца је.

✱

Дилетанти су опаснији од незналица, теже их је просветлити.

✱

Није лаж да су полуистине полулажи. Али није ни истина.

✱

Нужност је мајка изума. Изум је отац нужности.

✱

Реформа образовања гарантује младим људима бољу будућност и –
накнаде за незапослене.

✱

Слобода нас чини робовима када се превише потчинимо њеном шарму.

✱

Рад је хуманизовао мајмуна, док сада компјутер поживотињује човека.
Да ли је то напредак или регресија?

✱

Може ли свиња положити испит да постане човек?
Обично о томе одлучује магарац.

✱

Целибат је понекад болест. Охрабрујуће је, међутим, да ово није наследна болест.

✱

Хоби: посао који постаје задовољство. Проституција: задовољство које постаје посао.

✱

Живот је као афоризам: кратак и двосмислен, пун парадокса и антитеза. И често смешан.

✱

Да би постао уметник звучног имена, мораш бити веома бучан човек.

✱

Жене нису материјалисти – новац је њихова духовна потреба.

✱

Реци то метафорама – рекао је песник. Реци то силогизмом – рекао је филозоф. Реци то брилијантима – рекла је жена.

✱

Дефекти у психологији су ефекти у литератури.

✱

Округли сто такође може да има своје ивице.

✱

Рецепт за усамљеност: поделите личност на две!

✱

Незаборавни су тренуци када смо заборавили себе.

✱

Његова жена је анђеол чувар. Анђеол је одлетео, остао је само чувар.

Превео с пољског: Александар Чотрић

Маријан Ејле
(Пољска)

ОПТИМИСТА У ТРАМВАЈУ

✱

Савест – невидљива супстанца која се лако раствара у алкохолу.

✱

Рагби – ако је спорт, превише је груб, ако је туча – превише је досадна.

✱

Филозофија, заправо, не објашњава ништа, али то објашњава врло
неразумљивим речима.

✱

Мирисати кобасицу, имати кобасицу и јести кобасицу – то су три
различите ствари!

✱

Псе сви воле зато што машу репом, а не језиком.

✱

Писци граде куле у ваздуху, читаоци у њима живе, а издавачи добијају
кирију.

✱

Оптимиста – мушкарац који седи у трамвају и покушава да се упозна са
плавушом која стоји поред њега.

✱

„Није потпуни промашај!“ – рекао је зет који је каменом гађао пса, а
погодило је ташту.

✱

Човек не живи само од хлеба. Мора нешто и да попије.

✱

Интелектуалац је човек који чита књиге чак и када је лепо време.

✱

Ако се жена смеје шалама мужа, то значи да су у кући гости.

✱

Што су пажљивији твоји слушаоци, буди сигурнији да они мисле о нечем другом.

✱

Не трчите ка жени уз повик: „Ја све знам!“, јер ће вас она питати које године је била битка код Трафалгара.

✱

Купљено пиле јефтиније је од поклоњеног.

✱

Џентлмен је онај ко остаје яентлмен, чак и када има посла с онима који нису яентлмени.

✱

Најгора оловка боља је од најбољег памћења.

✱

Искуство ме је научило да не верујем чак ни искуству.

✱

Верује да је добро упућен у сликарство јер се уопште не разуме у музику.

✱

Човек никада није тако близу савршенства као када попуњава образац пријаве за посао.

✱

Старац – човек који је десет година старији од тебе.

Превео с пољског: Александар Чотрић

Милко Христов
(Бугарска)

ЗАДЊЕ МИСЛИ

✱

У прљавој трговини најпре се прода чиста савест.

✱

Када показујем „средњи прст“, други прсти ме плаше жалбом за дискриминацију.

✱

Ако је честитост скупља од новца, зашто је нико не фалсификује.

✱

И за пресипање из шупљег у празно потребно је планирање.

✱

Задње мисли ми се увек гурају у први ред.

✱

Да дајеш је благородно, да се предајеш је страст, да се продајеш је страсно одрицање благородности.

✱

Није нужно да идеш на оријент да би променио оријентацију.

✱

Тачка гледишта зависи од висине оног који гледа.

✱

Осамдесет процената тела ми је вода а ипак ми савест није чиста.

✱

Тешко је да си овчар код толико много свињарија.

✱

За „Оду радости“ много је диригената, за „Оду беде“ нема ни оркестра.

✱

„Власт“ је перверзнији облик „страсти“.

✱

У политичкој кухињи нема потребе за прањем судова, увек се нађу
чанколисци.

✱

Да пијем за срећу јер њено одсуство тешко се гута на суво.

✱

Своје „слабости“ треба да ставим на дијету.

✱

Ћутање је камата за набацане излишне речи.

✱

Добро је да ми мисли немају крила, да не одлете на југ.

✱

Из даљине се види с ким је близак.

✱

Најчешће, кумири су рушитељи мира.

✱

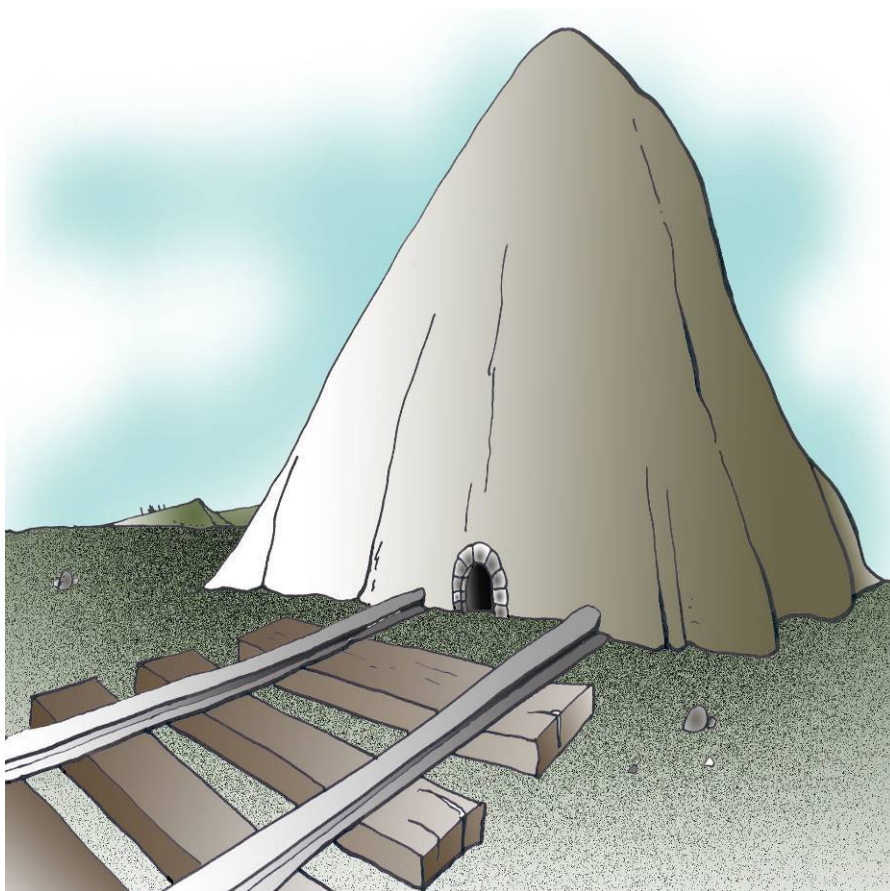
Не води сваки сладак живот у шећерну болест, али свака шећерна
болест загорчава живот.

✱

Гола истина увек је љубавница силног.

Превео с бугарског: Милан Димитријевић

РАЗГОВОРИ

Никола Оташ

Дајана Лазаревић

„ПЕСНИКИЊА ЈЕ ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ, А МАРИЈА КОБЕЦ – НЕ”

ИНТЕРВЈУ СА БЕЛОРУСКОМ ПЕСНИКИЊОМ МАРИЈОМ
КОБЕЦ

Наша саговорница је позната белоруска песникиња, заљубљена у српску културу и књижевност. Не крије своје одушевљење Србијом, њеном природом и топлим људима, а увек са поносом истиче како преводи дела српских књижевника на руски и белоруски језик. Иако њена струка није везана за истраживање књижевности и језика (завршила је Пинску медицинску средњу школу, а потом Институт за новинарство Белоруског државног универзитета), радила је као преводилац и уредница одговорне целине града Пинска РУП РТЦ „Телерадиокомпанија Брест“, а данас је на месту заме-

ника старешине Одељења у Минску Удружења белоруских књижевника. Члан је Савеза књижевника Белорусије, члан Савеза књижевника Совјетског савеза, добитница брестске регионалне књижевне награде имена Владимира Каљесњика. Ауторка поетских зборника: „Капи“, „Цветање пелина“, „На белом ветру вејавица“. Одређена њена дела су превођена и објављивана у Азербејџану, Русији, Пољској, Србији, Црној Гори, Туркменистану, Чеченији и Чувашији.

Са Маријом Кобец разговарали смо 6. јуна у Београду о њеном учешћу на Међународном књижевном фестивалу „INĐIЈА PRO POET 2019“. Књижевни форум је окупио писце из тридесет земаља света, а наша саговорница је узела учешће у њему по други пут.

О ФЕСТИВАЛУ

Госпођо Марија, реците нам нешто о Вашем учешћу на књижевном форуму у Инђији.

Међународни књижевни фестивал „INĐIЈА PRO POET 2019“ по четврти пут се одржава у Србији и прилично самоуверено декларише као велики, озбиљан, значајан књижевни форум, који је почасно заузео своје место на светској мапи књижевних догађаја. Његови организатори су (већ по традицији): Удружење „Мој Срем“, Културни центар „Инђија“, и Библиотека „Др Ђорђе Натопшевић“ (Инђија), а на челу целокупне организације налази се Општина Инђија.

Директор фестивала „INĐIЈА PRO POET 2019“ је мој стари пријатељ и познати српски савремени писац, председник Фонда српског наслеђа у региону Миодраг Јакшић. За кратко време успео је да обједини у гостољубивој српској земљи песнике, прозне писце и преводиоце из тридесет држава света: Србије, Индије, Русије, Белорусије, Велике Британије, Данске, Израела, Грчке, Турске, Бугарске, Ирана, Белорусије, Канаде, Азербејџана, Румуније, Исланда, Колумбије, Бразила, Шпаније, Северне Македоније, Словеније, Португалије, Сједињених Америчких Држава, Аустрије, Кипра, Француске, Ирака, Украјине, Египта, Црне Горе и Мађарске. Пријатна занимљивост форума су и билборди са информацијама о фестивалу, као и портрети учесника форума и цитати њихових стихова. Ови билборди су били постављени поред аутопутева, на улицама Инђије, на пешачким улицама, тако да су становници региона могли да се упознају са савременим књижевницима и учесницима фестивала још пре форума.

Занимљиво. А како је био организован програм фестивала?

Програм фестивала је био организован на четири локације у Инђији (Културни центар, Библиотека, Кућа Војновића, Трг Милунке Савић), као и у Новом Саду и престоници – Београду. Поред традиционалних фестивалских програма (Књижевни меридијани, Књижевна омладина, Презентације нових књига и Велики књижевни скуп), учесници форума су имали лекције из књижевности у свим средњим школама општине Инђија. Поред учешћа у књижевним активностима доста смо путовали: Национални парк „Фрушка гора“, град Сремски Карловци, Манастир „Крушедол“, „Калемегдан парк“ и други... Упознали смо се са главним атракцијама Београда (Храм Светог Саве, Народна библиотека Србије, Чубурски парк, пешачка улица Кнеза Михаила, Музеј фудбалског клуба „Црвена Звезда“), били смо чак на дегустацији сјајне винске продукције „Мачков подрум.“

Колико знам, Ви већ други пут учествујете на Књижевном форуму у Инђији. Који су то новитети у овогодишњем програму?

Да, на форуму сам већ други пут и веома се надам да није и последњи, јер захваљујући Миодрагу Јакшићу и Александри Радаковић организација фестивала је одлична и пријем тако топао, да сваки пут, одлазећи одавде, дајем себи завет да се вратим... Али... све је воља Божија... Надам се да ће тако и бити.

Овогодишњи фестивал ми је подарио велики број пријатеља-књижевника. Са посебном топлином сећању се веома нежне Решме Рамеш из Индије, Ане Чахаровске из Пољске, Јовице Илића из Северне Македоније, Христоса Кукиса из Грчке, Руа Којаса из Португалије, Андрула Шација са Кипра, Неде Гаврић из Босне, Радомира Уљаревића и Милице Бакрач из Црне Горе, Јелке Стојанове из Бугарске, Грга Олаха из Мађарске и Јоване Остојић из Србије. Мислим да ће наше стваралачко пријатељство бити најплодније.

А уопште, што се тиче награда, добитник главне награде фестивала ове године је познати српски песник Перо Зубац. Награда је уручена током церемоније отварања фестивала у суботу, 1. јуна, у Кући Војновића. Добитници ових награда претходних година били су Матија Бећковић и Милован Витезовић. Посебну драж овогодишњег фестивала имало је потписивање споразума о сарадњи између Одељења у Минску Удружења књижевника Белорусије и Фонда наслеђа Срба у региону. То је званично објављено током међународне свечаности у Културном центру Инђије. Током свог наступа, са великим поносом и поздравном речју од Удружења књижевника Белорусије уручила сам симбол организације књижевника – статуету удру-

жења, као и писмо захвалности директору фестивала Миодрагу Јакшићу за активан рад у области међународних књижевних односа.

О УТИСЦИМА И ИНТЕРЕСОВАЊИМА

Мало ћемо да причамо о утисцима које ћете понети из Србије. Пре разговора, похвалили сте српску кухињу.

Свакако, српска кухиња је нешто што ме задивљује и сваки пут када долазим у Србију, ја се трудим што више ствари да пробам, да фотографишем, а када дођем кући – трудим се да их сама припремим.

Какав утисак је оставио наш народ на Вас?

Диван, гостољубив, топао народ. Пре свега, задивљује ме српска отвореност и доброта, људи су искрени и умеју да се радују. Сви градови, које сам видела, задивили су ме, али много више људи, својом гостољубивошћу, одзивношћу... У свим градовима једнако лепо смо дочекивани, срдачно и душевно...

Не могу да одлучим који град ми је лепши, Нови Сад или Београд...

А како Вам се свидела природа?

Ох, природа је прелепа! Нарочито су ме задивиле у Србији тако бројне крупне руже! Ја веома волим руже, а овде су заиста импресивне. Нажалост, у Белорусији нема таквих, као код Вас.

Имају ли сличности Срби и Белоруси, из Вашег угла?

Врло су слични по менталитету. Чак ми се чини, Белоруси су сличнији Србима, него „комшијским“ народима. Култура, навике, не бих ништа одвајала. Изненађујуће слични, у неким тренуцима.

Када сте били у Србији први пут? Како сте заволели Србију?

Са Србима сам се упознала, верујте ми, на књижевном фестивалу „Распевана слова“ у Русији. У саставу делегације били су и Верољуб Вукашиновић и Јован Јањић, и они су ми открили срдачност и искреност Србије. После тога сам позвана на 52. Међународне „Београдске сусрете писаца“ 2015. године. Тако сам заволела Србију и сваке године маштам да дођем поново.

Ви, такође, преводите са српског језика. Које све писце сте преводили?

Српска поезија је, за мене, врло упечатљива. Прво сам преводила поезију Верољуба Вукашиновића, Миодрага Јакшића, Александру Радаковић, Гордану Влајић и Александра Благојевића. Наравно, планирам да преводим још више, а са овог фестивала носим многа дела српских аутора на превод. Трудићу се.

Има ли могућности да објавите своју књигу-збирку песама на српском језику?

То бих јако желела... И надам се да ћемо радити на томе. Наравно, када се стекну одговарајући услови.

Прошле године сте покренули међународни пројекат превођења Ваше песме „Сунце“ на више светских језика. Како напредује пројекат?

Пројекат је још у реализацији, а надам се да ће се завршити до краја ове године. То је, могу да кажем, један од најинтересантнијих пројеката у мом стваралаштву. До данас је песма преведена на 32 језика и верујем да ће то бити један успешан и достојан пројекат.

Хтела бих да изразим захвалност филологу-хиспанисткињи Кристини Миливојевић, за превод моје песме на шпански језик. Видите, Српкиња преводи на шпански и то успешно...

Добили сте и многа књижевна признања за своје стваралаштво.

Ох, видите, ја на то не гледам као на нешто посебно. Чак не могу ни да се сетим назива тих признања. Последње које сам добила било је у Италији, али на фестивалу нисам учествовала, па су ми признање послали поштом. Највећи број тих признања је управо са фестивала и мојих ангажовања у разним домаћим и међународним пројектима.

На овогодишњем фестивалу у Инђији представљени сте као успешна песникиња.

Видите, ја нисам песникиња. Ни писац. То је превише звучно! Ја сам само особа, која своје мисли и осећања изражава у стиховима. Песник је неко попут Максима Богдановича, Јанка Купале... Песникиња је Десанка Максимовић, а Марија Кобец – не.

Ову мисао ћу запамтити, заиста је упечатљива. А шта бисте саветовали људима који су тек почели да пишу?

Да, пре свега, задају себи једно важно питање: зашто је ово потребно? И да ли је уопште потребно? Да пише – може свако, али питање је да ли то има квалитет и свој разлог постојања, да ли има своју сврху и циљ.

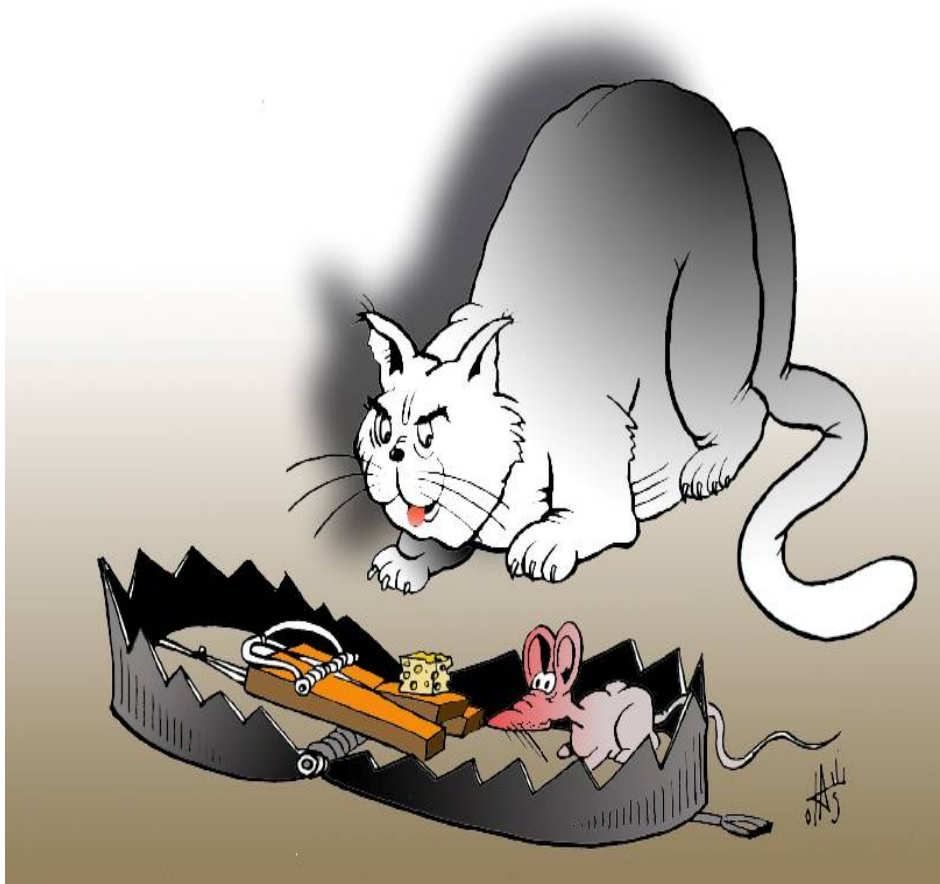
Дакле, прво бих свима саветовала да поставе себи ово питање, а тек онда да предузму следећи корак. Поезија настаје као узбурканост душе, коју култивишемо кроз песнички израз.

Са каквим мислима се враћате кући, Марија, са каквим плановима и надама?

Прво, жао ми је, што је међународни књижевни фестивал завршен, а друго – са великим поносом, што сам имала част да представљам нашу књижевну заједницу. Велика ми је нада да ће резултати овог међународног стваралачког пријатељства уродити плодом. А највећа ми је нада да ће, у блиској будућности, најбољи представници књижевне интелигенције из разних држава моћи да виде Белорусију као земљу са великим потенцијалом у развоју мултикултурализма на пољима књижевности и поезије.

Разговарала и са белоруског превела: Дајана Лазаревић

АУТОРИ

Никола Оташ

АНДРИЋ ИВО МИЈО – Рођен је 1948. године у Чанићима код Тузле. Дипломирани политиколог. Објавио је више од тридесет и пет књига поезије и прозе, као и десет књига афоризама. Књижевни радови преведени су му на десетак страних језика. Члан је Друштва хрватских књижевника и Друштва писца Босне и Херцеговине. Живи у Загребу.

БЕТОСКА ТАТЈАНА – Рођена је 1988. у Струти (Северна Македонија). Дипломирани филолог (румунски језик и књижевност). Бави се превођењем са румунског, македонског, српског, енглеског и италијанског. Добитница награде „Михај Еминеску“ (2012). Превела следећа издања: *Последње крило* Јона Деаконеску (2016), *Ode, o da* Риста Василевског (2016), *Сутон годишњег доба* Јона Деаконеску и *Spinii trandafirului* Манолиса Алигизакиса (2017).

БЛОЊСКА ВОЛФАРТ ВАНДА – Рођена 1934. године у Пољској, умрла 2010. Објављивала је под псеудонимима Креција Патаковна, Стела Варцаби, Михал Каспризицки и Францишек Велцар. Новинарка, књижевница и књижевни преводац с француског језика.

БОЛЧИНА БОРЈА – Рођен 1976. године у Новој Горици (Словенија). Дипломирани филолог (компаративна књижевност) и музичар. Пише поезију.

ВЈЕРЋОХ ВОЈЋЕХ – Рођен 1966. године у Пољској. Афористичар, есејиста, колумниста, драматург, песник, прозаиста. Председник Пољског удружења афористичара.

ВОЈИНОВИЋ ЈЕГДИЋ БРАНКА – Рођена је 1962. године у Пљевљима. Пише поезију, прозу, хаику песме. Сарађује с бројним часописима. Заступљена у антологијама, панорамама и зборницима. Награђивана. Збирка песама *И тамо ме има*. Хаику песме превођене су на многе језике.

ГАЈОВИЋ МИЛАНА – Дипломирани филолог, докторанд.

ДАН ДУТА МИРЧЕА – Рођен је 1967. године. Песник, преводац, уредник културне платформе *Levure Littéraire* (Француска – САД – Немачка) и књижевног часописа *Quest* (Црна Гора), продуцент, организатор, модератор културних догађаја у Чешкој, Словачкој и Румунији. Пише сопствену песничку креацију на чешком језику. Објавио је две збирке поезије: *Пејзажи, летови и диктати* (2014, Праг) и *Конзервирани цитати, комплекси инфериорности и људска права или Ожењен, без обавеза, продаје мртворођену девојку (напомена: истроше-*

ну) (2015, Праг). Превођен и објављен у многим земљама широм света. Заступљен у светским антологијама. Саставио и превео прве две антологије савремене чешке поезије на румунском језику (2015, 2016) и прву антологију савременог чешког позоришта (2016) након пада комунизма. Објављује и научне и специјализоване књиге и чланке из области филмске и књижевне теорије, критике и историје. Члан је чешког и румунског ПЕН клуба. Од 2015. до 2016. године је копродуктирао и ко-модерирао књижевне вечери, а сада копродуктира и ко-модерира серију читања и књижевних програма „Поезија у предњој соби“. Сарађује и са Песничким фестивалом ФИП Букурешт, ФИП Јаши и Трансилванија у Клужу. Он је и модератор ПЕН Румунских књижевних вечери, насталих априла 2018.

ДЕНЧИЋ ВЕСНА – Рођена 1963. у Београду. Дипломирани политиколог. Књиге афоризама: *У друштву се не шапуће* (1987), *Свет не може пропасти без нас* (1996), *Пут до пакла* (2001) и *Страдање у циклусима* (2007), збирка кратких прича *ИНверзије* (2003, 2007), збирка песама *Подијум / Подиум* (2008), збирка хаику поезије *Плави поглед* (2008). Превела поетски триптих *Три дана касније*, Владимира Гасиејвског (2007, коаутор Олга Лалић Кровицка). Приредила панораму *Страдија данас* (2003, коаутор Владимир Јовићевић Јов), *Сатиричне приче 2003* (2004, коаутор Ђорђе Оташевић), *Сатиричне приче 2008* (2009), *Сатиричне приче 2009* (2010) и *Дневник непристајања* (2009). ЦД *Смех до бола* (2003) и *Смех до бола 2* (2005). Сарађивала је с бројним часописима и листовима. Награђивана у земљи и иностранству. Заступљена у многим зборницима и антологијама кратких прича, песама и афоризама. Превођена на пољски, руски, бугарски, македонски, словеначки, енглески, француски, немачки, италијански, румунски и баскијски језик. Оснивач и главни уредник првог електронског часописа за сатиру Етна. Живи у Београду.

ДЕСПОТОВИЋ МИЛИЈАН – Рођен је 1952. у Субјелу код Косјерића. Песник, есејиста и афористичар. Објавио је осамнаест збирки песама, пет књига афоризама и књигу афористичких мисли *Мисленик* (2014), једну монографију и десет књига есеја и приказа. Уредник је првог српског хаику часописа „Паун“, покренутог 1988. у Пожеги, као и књижевних новина „Свитак“. Заступљен у више зборника и антологија у земљи и иностранству. Афоризми, савремена и хаику поезија су му превођени на: италијански, француски, шпански, енглески, немачки, мађарски, словеначки, румунски, русински, пољски, бугарски, македонски, турски, руски, јапански, грчки и јерменски језик. Добитник бројних награда. Живи у Пожеги.

ДИМИТРИЈЕВИЋ С. МИЛАН – Рођен је 1947. у Лесковцу. Дипломирани астроном и физичар, доктор наука. Аутор више књига о астрономији. Пише и преводи поезију. Књиге: *Песме* (преведена на бугарски), антологија *Космички*

цвет (2003) и *Пред звезданим вратима* (савремена бугарска поезија, 2015). Члан је Удружења књижевника Србије.

ЂЕРИЋ МИТАР ЛАКИ – Рођен 1952. године у Новој Пазови. Пише афоризме. Сарађује са часописима и медијима. Књиге афоризама: *Лаки афоризми* (2003), *Нерадници свих земаља - исти сте* (2004), *Троглед* (2007), *Салдо мортале* (2009), *Дон кикот* (2012), *Афоризми : Избор* (2013) и *Аморизми* (2019). Својим афоризмима је присутан у електронским медијима, штампи, антологијама и зборницима афоризама, смотрема сатире и хумора. Превођен на више језика. Живи у Београду.

ЕЛЕ МАРИЈАН – Рођен 1910. године у Пољској. Умро 1984. Пољски сатиричар, новинар, сценариста и главни уредник часописа „Пшекруј“.

ЈЕФТИМИЈЕВИЋ ЛИЛИЋ МИЛИЦА – Рођена 1953. године у Ловцу, код Бањске, Косово и Метохија. Магистар филолошких наука. Објављене књиге: *Мрак, избављење* (1995), *Хибернација* (1998), *Путопис коже* (2003), *Чарање* (2007), *Сиже случаја* (2002), *Одвијање свитка* (2009), *Мистерија љубави* (2011), *Критички темељи и домети* (2011) *Жубор ума (Il gorgoglio della mente)* (2012), *Тетоважа ума* (2012), *Мозаикот на создателот* (2012), *Das mysreium der liebe* (2012), *По мери мита* (2014), *Очи у очи са судбином* (2015), *Партенон звездама зидан* (2015), *Ватра и слово / Il fuoco e il verbo* (2015). Књиге критика: *Поетика слутње* (2004), *Епистемолошка осветљавања* (2007), *Езактност тајне* (2012), *Понирања (у прозни текст)* (2015). Песме су јој превођене на: руски, италијански, енглески, француски, арапски, словачки, бугарски, мађарски, немачки и друге језике. Критике на: енглески, италијански, македонски... Живи у Београду.

ЈОКИЋ ПЕРИЦА – Рођен 1962. Дипломирани професор књижевности. Пише кратке приче, сатиричне приче, афоризме, драме, романе. Објавио једнаест књига: *Паметнији попушта* (афоризми, 1996), *Ти си мој геније* (роман у балади, 1996), *Доручак за Ему* (драма, 1997), *Тачно у подне* (антологија радио афоризма, 1998), *Лифт* (драма, 1999), *Причам ти причу* (сатиричне приче, 2013), *Искусства Роберта Ниманија* (сатиричне приче, 2014), *Огледи Роберта Ниманија* (сатиричне приче, 2015), *Свемирски дневник* (роман, 2015), *Строго за јавност : афоризми и закони* (2016), *Изразито добре приче* (2017, 2018), *Сазнања Роберта Ниманија : Баш добре приче* (2018) и *Приче : избор* (2018). Сарађује са часописима. Заступљен у бројним зборницима и антологијама. Награђиван. Превођен на руски, енглески, словеначки и македонски језик. Живи у Беранама.

КАЖУРО ВИКТОР (Віктар Віктаравіч Кажуро) – Рођен је 1959. године у селу Краучонки Виленског рејона Минске области (Белорусија). Магистар едукације. Члан је Удружења књижевника Белорусије. Књиге: *Све ово је – Отаџбина наша (Гэта ўсё – Радзіма наша, у коауторству са Баженом Маџјук, 2013), Азбука у песмама и цртежима (Азбука ў вершах і малюнках, 2014, 2018), Песничке игре (Паэ-*

тычныя забавы, 2015), *Азбучник (Азбукоўнік, 2015)*, *И чула се реч (I загучала слова... 2016)*, *Ко се сакрио испод листа (Хто схаваўся пад лісток?, 2017)*.

КИРАША МБИЗО – Рођен је 1978. у Зимбабвеу. Песник, писац и рецитатор. Оснивач неколико креативних пројеката, међу којима су: *Млади писци, Ово је афричка ноћ поезије (2006-2008)*, *Аматерска поетска конференција (2007-2010)*, *Фестивал афричких бубњева...* Сарађује са више од 60 часописа, заступљен је у бројним антологијама, новинама и електронским блогovima широм света. Објавио неколико књига поезије. Живи у Харареу.

КЉАЈИЋ ЈАСМИНА – Рођена је 1961. године у Сомбору. Дипломирани психолог и дипломата. Преводи с руског. Живи у Београду.

КОЛАРОВ ДРАГАН – Рођен 1975. године у Новом Бечеју, умро 2017. године. Дипломирани филозоф. Писао приче, песме, романи и сценарија. Књига песама *Песме (1994, у коауторству са Зораном Андрином)*. Роман *Легло* објављен је постхумно (2019). Живео је у Новом Саду и Београду.

КОЛАС ЈАКУБ (право име: Константин Михајлович Мицкевич) – Рођен је у селу Акинчици у Минској губернији 1882, а умро у Минску 1956. Белоруски песник, прозаиста, драматург, критичар публициста, преводилац, научник, педагог, културни радник, оснивач савремене белоруске литературе (заједно са песником Јанком Купалом) и белоруског књижевног језика. Академик АН Белорусије (1928). Добитник бројних награда. Превођен на велики број језика. Један је од најпознатијих писаца у Белорусији.

КОМБИЉ ЈАРОСЛАВ – Рођен је 1944. Дипломирани технолог. Од 2001. преводи с украјинског језика на српски и са српског на украјински. До сада је превео: *Мисија у Африци (2002)*, *Ивана Купала (2005)*, *Ривне/Ровно – Зид (2006)*, *Слатка Дарусја (2007)*, *Преподобни Јов, игуман Почајивски (2008)*, *Воа Constrictor (2009)*, *Усі на сцену (Хајдемо на позорницу) (2001–2009)*, *Коняк з дощем (Коњак уз кишу) (2009)*, *Cornelia Street Cafe (2009)*. Његови преводи су објављивани у бројним нашим и страним часописима.

КРАГУЈЕВИЋ ЈОВАН – Рођен 1950. године у Новом Саду. Дипломирани правник. Афоризме објављује у часописима. Награђиван. Књига афоризама *Духовне фрактуре (2019)*. Живи у Новом Саду.

КУЛИЋ ЖИВКО – Рођен 1954. године. Доктор правних наука. Књиге афоризама: *Ја сам тај (1987)*, *У кожи свога народа (2002)*, *У канџама демократије (2009)*, *Незаштићени сведок (2012)*, *Афоризми : избор (2013)*, *Прекомерна употреба демократије (2015)*, *Под будним оком демократије (2016)*, *Јуначење из мишије рупе (2018)* и *У оковима демократије (2019)*. Објављује афоризме у часописима, дневним листовима и на радију. Награђиван. Живи у Београду.

ЛАЗАРЕВИЋ ДАЈАНА – Рођена је 1993. у Шапцу. Дипломирани филолог. Преводи с руског, белоруског и енглеског. Објавила је три књиге поезије, један роман и једну биографију. Живи у Београду.

ЛАЛИЋ-КРОВИЦКА ОЛГА – Рођена је 1980. у Шибенику. Дипломирани филолог. Књижевница и преводилац српско-пољског порекла. Пише песме, кратке приче, хаику и драме на пољском и српском језику. Објавила је десет збирки песама на пољском, српском и словеначком језику, као и једну збирку драма. Превођена на енглески, бугарски, литвански, македонски, русински, белоруски, руски, словеначки, румунски, шпански, немачки и албански језик и заступљена у више десетина антологија и алманаха на Балкану, у Пољској и Немачкој. Лауреат петнаестак књижевних награда у Пољској и на Балкану. Са пољског и на пољски језик превела је више од четрдесет збирки песама и прозе аутора из Пољске, Србије, Хрватске и Словеније. Живи у Дукли (Пољска).

МАХНО ВАСИЉ – Украјински песник, прозаик, есејиста, преводилац. Аутор дванаест поетских збирки: *Аскета* (1993), *Цезарова усамљеност* (1994), *Књига брегова и часова* (1996), *Фебруарске елџије и друге песме* (1998), *Рибље пераје* (2002), *38 песама о Њујорку и још понешто* (2004), *Cornelia Street Cafe: нове и изабране песме 1991-2006* (2007), *Зимска писма* (2011), *Желим бити џезом и рок-н-ролом* (2013), *Бицикло* (2015), *Јерусалимске песме* (2016), *Мост од папира* (2017). Објавио је књигу приповедака *Дом у Бејтинг Холу* (2015), и две књиге есејистике: *Парк културе и одмора Гертруда Стајн* (2006) и *Приче из моје торбе* (2011). Такође је објавио драмске текстове: *Coney Island* (2006) и *Bitch/Beach Generation*, као и преводе пољских поета Збигњева Херберта *Струна светла* (1996) и Јануша Шубера *Ухваћен у мрежу* (2007). Преводи савремену пољску (Богдан Задура, Анджеј Соsnowски, Јануш Шубер, Ана Фрајлих), америчку (Џин Валентајн, Џон Ешбери) и српску (Васко Попа) поезију. Песме, приповетке и есеји су му превођени на 25 језика, између осталих на пољски, енглески, српски, немачки, вирменски, руски, румунски, словеначки, малајаламски, литвански, чешки, португалски, шпански, јидиш и иврит. Као књиге штампане су песме, есеји и приповетке у Израелу, Пољској, Румунији САД и Србији. Лауреат бројних награда, посебно Фонда Петра и Лесје Коваљ (2009), Међународне премије „Повеља Мораве“ (2013), и „Књига године ВВС“ (2015). Од 2000. године живи у Њујорку.

МИЛИНКОВИЋ МИОМИР – Рођен је 1948. године у Буковику код Прибоја. Доктор филолошких наука. Објавио је четрдесет књига и двеста педесет књижевнокритичких и научних радова. Добитник је више књижевних награда и признања. Белетристичке књиге: *Катанац* (приповетке, 1988), *Травка вечности* (песме, 2001), *Бистро око* (песме, 2003), *Краљевство за детињство* (песме за децу, 2009), *Лет у свет*, *Легенда* (песме за децу, 2010), *Писмо галебу* (песме, 2011), *Корак даље*, (песме за децу, 2012), *Песма и дете*, (песме за одраслу децу, 2013), *Неизбежно* (песме за децу и младе, 2015), *Воденица код три јарца* (роман, 2013), *С оне*

стране дуге (роман, 2014), *Корак до неба* (приповетке, 2015), *Шара на длану* (бајке, 2016), *Заборављени град* (роман, 2017), *Свети извори* (2018). Живи у Београду.

НЕЗИРОВИЋ СЕНАХИД – Рођен 1963. године у Тузли. Дипломирани филолог (југословенске књижевности и српскохрватски језик). Пише поезију, прозу, есеје и критике, преводи. Добитник је бројних књижевних награда. Књиге: *Церемонијал* (1985), *Таксират* (1998), *Класићи* (2011).

НИКОЛИНА (СТАНКОВИЋ) СЛАВИЦА – Рођена је 1957. године у Призрену. Завршила студије музичке уметности. Пише поезију, прозу и афоризме. Живи у Крушевцу. Објављене књиге: *До себе и вечности* (поезија, 1994), *Челом у век* (поезија, 1995), *Обе стране корака* (роман, 2000), *Отмице* (роман, 2010), *Хоћу да живим музиком свог живота* (приче, 2019) и *Обе стране једног (прича у две приче)* : роман (2019). Живи у Крушевцу.

ОТАШ НИКОЛА – Рођен 1960. године у Делиблату, а умро 2016. године у Београду. Сликари и карикатуриста. Имао је педесет самосталних изложби, а три је организовао испод воде. Награђен је са 85 значајних домаћих и иностраних награда. Са Слободаном Симићем коаутор је књиге антиратних афоризама *Српско тајно оружје*. Ауторске књиге карикатура: *No comment* (1998), *Оташирање* (2002), *За(ш)то* (2013).

ПАВЛОВИЋ АЛОЈЗ – Завршио бродоградњу, кибернетику и информатику. Пише романе, приче и драме. Објавио збирке приче *Моја браћа* и *У клопки живота*, роман *Сестре судбине* и др. Сарађује са часописима. Заступљен у зборницима. Награђиван. Живи у Задру.

ПИКСИЈАДЕС СМИЉАНА – Рођена је 1948. године у Крушевцу. Бави се преводилаштвом са енглеског и објављује преводе у листовима и часописима. Већ неколико деценија живи у Канади, у граду Тундер Беј.

ПРОКИЋ МАРИЈАНА – Рођена је 1994. године у Аранђеловцу. Студира италијански језик. Живи у близини Тополе.

РАЈОВИЋ БОЈАН – Рођен је 1988. на Цетињу. Дипломирани филолог (српски језик и јужнословенске књижевности). Коаутор књиге *Маратон на кратке стазе* (2012). Објавио је књигу афоризама *Бродоградња у боци* (2015). Награђиван за афористичко стваралаштво. Живи на Цетињу.

РЕНГЕЛ РОНИ – Рођен 1990. године. Магистар филозофије, докторанд. Објавио је монографију *Микрозофија : Генега модерне фрагментарне филозофије* (2018). Живи у Загребу.

РИСТИЋ СТОЈАНОВИЋ САНДА – Рођена 1974. године у Београду. Дипломирани филозоф. Пише кратке приче и поезију. Књиге поезије: *Ноћ је праштање своје* (2000), *Свитање је лет боје* (2007), *Ноћи наше, услуга* (2008), *Тишина разликује светлости* (2010), *Облачна птица* (2011), *Годишња доба речи* (2012), *Измишљо-*

тина ватре (2013) и *Осматрачница XXI века* (2019). Заступљена у зборницима. Сарађује са часописима. Члан је Удружења књижевника Србије и Српског књижевног друштва. Живи у Земуну.

СПАСОЈЕВИЋ ЗОРАН – Рођен је 1949. у Крагујевцу. Аутор је књига поезије: *Дар празнине* (1986) и *Глад* (1998), књига кратких прича: *Одело за одлазак* (1997) и *Кратке приче без муке* (2003, 2006), књига драма: трилогије *Америка има руну* (2003), кратких драма *Резерват Србија* (2006), документарне комедије *Гаврилов Принцип* (2008) и комедија *Волиш ли ме, Јакове* (2008) и *Мој човек* (2010), књиге сатире *Ту зека пије воду* (2008), као и књиге и-мејл арта *Мала ноћна пошта* (2009). Аутор је CDROM-а (дигиталне графике, књиге и текстови) *Циркус* (2006). Аутор је ТВ драме *Америка има руну 2* (1999), сценарија хумористичке ТВ серије *Без наслова* (2000) и радио-драме *Кратка историја наизменичног стајања и падања* (2004). Заступљен је у педесет антологија и зборника поезије, кратке приче, кратке драме и сатире. Бави се мејл-артом и дигиталном графиком. За своје радове награђиван је више пута. Члан је Удружења драмских писаца Србије и Удружења књижевника Србије. Живи у Крагујевцу.

СТОЈНИЋ ДАНКО – Рођен је 1955. у Београду. Педијатар. Бави се дечјом пулмологијом и фтизиологијом. Објављене књиге: *Априорна фантастика* (2010), *Синтетичка аутобиографија* (2011), *Две приче* (2011), *Градске приче* (2012), *Шест кратких прича* (2013), *Фасцикле* (2014), *Девет прозора* (2015), *Неколико чудних прича о екскурзорима* (2015), *Колекција споредних размишљања о оцу* (2016), *Диспликације* (2017), *Повезивање* (2017), *Метроном* (2018) и *Мравињак* (2018). Живи у Београду.

СТОЈЧИНОВИЋ НИКОЛИЋ ЈОВАНКА – Рођена је 1952. у Ритешићу код Добоја. Пише поезију и прозу, а бави се књижевном критиком и есејистиком. Дугогодишњи је културни посленик. Објавила је 15 књига поезије. Пјесме су јој уврштене у више антологија и превођене на неколико језика (руски, италијански, немачки, бугарски, румунски, енглески, македонски, јерменски, пољски, словеначки, украјински, арапски...). Добила је више значајних признања, међу којима књижевне награде: Удружења књижевника Републике Српске за књигу године, Удружења књижевника РС (Бањалучка подружница) и града Бања Лука, за књигу године, Удружења књижевника Романијско-сарајевско-дринске подружнице (за необјављен рукопис, 2002), „Кочићево перо“, „Шушњар“, „Шумадијске метафоре“, „Вински бал“, „Милан Лалић“, „Кондир косовке девојке“, „Хаџи Драган“, „Златни орфеј“ (Франкфурт), Међународна књижевна награда „Златен прстен“ (Скопље), Књижевна награда Савеза писаца Бугарске... Богомир Ђукић објавио је књигу *Свјетлост над Стојчиновином, Пјеснички опус Јованке Стојчиновић Николић* (2015). Члан је Удружења књижевника Србије, Републике Српске и Међународне асоцијације писаца (Рига, Летонија). Би-

ла је председник Удружења књижевника Републике Српске од 2012-2016. Живи у Добоју.

СУПРУНЧУК МИКИТА – Рођен је 1979. у Минску (Белорусија). Доктор филолошких наука. Преводи стручне и књижевне текстове (белоруски, енглески, руски и српски језик).

ТАМАШ ЈУЛИЈАН – Рођен 1950. године у Врбасу. Доктор филолошких наука. Објавио око хиљаду књижевних и научних радова и 55 самосталних ауторских књига. Заступљен у многим антологијама, добитник бројних престижних награда и признања. Инистрани/редовни члан Националне академија наука и уметности Украјине у Кијеву од 1997. године и редовни члан ВАНУ од 2004. Председник ВАНУ од 2004-2008. и од 2012. године до данас.

ТРАЈКОВИЋ ДАНИЈЕЛА – Мастер професор енглеског језика и књижевности. Пише кратке приче, песме, књижевну критику и бави се превођењем. Објављивана у часописима, новинама и антологијама у земљи и иностранству. Објавила књигу *22 вагона*, избор и превод из савремене англофоне поезије (2018). Живи у Врању.

ЋИРОВИЋ Д. МИЛЕНКО ЉУТИЧКИ – Рођен 1950. године у Љутићима код Пљеваља. Пише поезију, хаику поезију, књижевну критику, анегдоте, афоризме и бави се истраживачким радом у области историје. Поезују објављивао у земљи и иностранству. Заступљен у преко 150 зборника и антологија у земљи и иностранству. Поезија (углавном хаику) му је превођена и објављивана на следећим језицима: енглески, јапански, руски, француски, грчки, румунски, словеначки, немачки, шведски, македонски и арапски. Објавио књиге: *Пртљаг завичаја*, *Акорди трајања* (поезија), *Вртача*, *У загрљају сјенки*, *Здраво, свануо* (на српском и енглеском – хаику поезија), као и више историјских књига. Приредио монографију Хаику удружења Србије и Црне Горе *Гости у својој кући* и зборник хаику поезије *Свитац у сенци*. Уредник часописа за хаику поезију „Освит“. Живи у Београду.

ФИРИКА МИХАИ (Firica Mihai) – Рођен је 1970. у Крајови (Румунија). Апсолвент је романске књижевности и историје, а такође и права. Магистар менаџмента међународних односа. Члан је Управног комитета Уније писаца Румуније – филијала Крајова. Сарађује са најважнијим публикацијама за културу у Румунији. Његове су песме преведене и објављене у енглеским, француским, шпанским, арапским, мађарским, јапанским и бугарским часописима и антологијама. За песничку збирку „Кратка биографија“ (1996) добио је награду Међународне академије „Михај Еминеску“. За другу песничку збирку „Језик змије путника“ (1997) добио је награду „Марин Сореску“ и награду за поезију Уније писаца Румуније – филијала Крајова. Године 2006. изашла је из штампе двојезична песничка збирка „Језик змије путника“ на румунском и на енглеском

језику, а 2007. збирка песама „Последњи дани и задгробни живот“. Живи у Крајови.

ХОНЂО ИБРАХИМ – Рођен је 1948. године у Јабланици. До сада је објавио 29 књига, од чега 9 на енглеском језику. Објавио и по једну заједничку књигу песама са Весном Керечки и Татјаном Дебељачки. Заступљен је у тридесетак песничких антологија у Европи, Азији и Северној Америци. Песме су му објављиване у новинама, књижевним часописима и на радио станицама у неколико европских земаља, те у Канади и САД. За свој књижевни рад награђиван је неколико пута. Поезија му је преводљена на енглески, корејски, словеначки, шпански, монголски, бахаза (Малезија) и немачки језик. Живи у Ванкуверу (Канада).

Христов Милко – Рођен је у Лому (Бугарска) 1961. године. Пише песме. Године 2014. издао је поетски алманах *Made in Mil & co* са 18 песника и сликара из Бугарске и са простора бивше Југославије чије име почиње са Мил, а 2016. му је објављена и књига афоризама *Афоризми с клизмом*. Највише публикује у електронским издањима.

Христова Цонка – Рођена је у Софији. Дипломирани филолог. Објавила је три књиге песама: *Речи на раскрићу* (2005), *Размишљања једног мрава* (2008) и *Питала сам маму*. Радила је као новинар. Члан је Савеза бугарских писаца. Добитник је низа националних награда. Живи у Дрјанову, Габровска област (Бугарска).

Чешљар Јовановић Драгана – Рођена је 1963. године у Инђији. Дипломирана медицинска сестра. Пише прозу. Објављени романи: *Љубичица у пустињи* (2019) и *Живот – љубав – смрт* (2019). Живи у Јордану.

Чотрић Александар – Рођен је 1966. године у Лозници. Од 1984. године објављује афоризме и приче у новинама и часописима. Објавио је књиге афоризама: *Даћемо ми вама демократију*, *Пета колона*, *Недозвољене мисли*, *Кратки резони*, *Гола истина*, *Померање памети* (сатирични афоризми); *Играње главом* (афоризми о спорту); *Својеглава књига*, *Дечја посла* и *О љубави с љубављу* (афоризми за децу); *Добре вибрације* (афоризми о женама и мушкарцима); књиге сатиричних прича: *Обележене приче*, *Приче пред буђење*, *Причињавање* и *Друге приче* и књигу прича за децу *Озбиљно смешна књига*. Књиге афоризама или прича објављене су му у Румунији, Македонији, Словенији, Пољској, Мађарској и Бугарској. Приредио је антологију српског афоризма за децу *Разделањак*, зборник афоризама о спорту *Дриблинг духа*, Антологију савременог стваралаштва за децу српских писаца у расејању и Антологију савремене руске афористике. Заступљен је у антологијама које су објављене у САД, Русији, Немачкој, Шпанији, Италији, Аустрији, Бугарској, Македонији, Пољској, Румунији, Словенији, Шведској и другим државама. Међу осталим, добитник је признања: „Златна кацига“, „Радоје Домановић“, „Владимир Булатовић Виб“, „Јован Хаџи-Ко-

стић“, „Драгиша Кашиковић“, „Стеван Сремац“, „Ђорђе Фишер“, „Златна значка“, „Златни беоцуг“, „Витезово пролеће“ и „Доситејево перо“ (награда ученика београдских школа). Лауреат је и књижевних признања у Бугарској, Румунији, Македонији, Црној Гори, БиХ и Либану. Приче и афоризми преводјени су на енглески, пољски, немачки, француски, словеначки, мађарски, румунски, шпански, македонски, руски, белоруски, албански, словачки, чешки, шведски, грчки, бугарски, русински, италијански, португалски, јерменски, грчки, каталонски, баскијски, арапски и турски језик. Живи у Београду.

Никола Оташ